BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ

ADOLESCENTIA,

SEU *BUCOLICA*,

Brevibus JOD. BADII Commentariis illuſtrata.

His acceſſerunt J. MURMELII in ſingulas Eclogas argumenta cum annotatiunculis ejuſdem in loca aliquot obſcuriora.

Acceſſit & Index, non ille vetus & indigeſtus, ſed novus omnino, ac locupletior multò; operâ, BARTH. LAURENTII.

Nathan Wrighte of englefield

LONDINI,
Typis *E. T.* pro Societate
STATIONAR. 1663.

...mittit oues, & fugit, & lupus rapit & dis-
...rgit oues. A minore etiam exempla huius gene-
...ducũtur, vt illud Christi apud Matthæum, Vi
...Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione
...& condemnabunt eam, quia pœnitentiam
...runt in prædicatione Ionæ: Et ecce plus quàm
...nas hîc. Item illud apud eundem, Regina austri
...rget in iudicio cum generatione ista, & cõdem-
...abit eam, quia venit à finibus terræ, vt sapien-
...a Salomonis audiret: & ecce plus quàm Salo-
...on hîc. Huius autem generis exemplorũ in scri-
...is diuinis perfrequens, superioris autem maxima
...pia est. nisi forte ea quæ in libro Salomonis qui
...abolarum nomine appellatur, ad hunc ipsum
...um pertinere censemus. Sed si qua fortè huius
...ris videtur, ea demum sunt, in quibus res ani
...æ inter se conferuntur. Exemplum enim à re-
...s eius generis sumi diximus. Hoc autem intelli-
...ndum est exempla & ad probandum refellen-
...mu quid, & ad exhortandum plurimum va-
...e. probationem autem & refutationem hoc lo-
...appello eam argumentationem, qua ad eos vti-
...r, qui non duci, sed cogi: exhortationem verò
...dissuasionem eam, quã ad eos adhibemus, qui
...ci volunt. In superiore verũ falsumue, rectum
...damnum no-

Matth. 12.

Ibidem.

37

Spagnuoli (B.)
u

1213. c 42

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ

ADOLESCENTIA,

SEU *BUCOLICA*,

Brevibus JOD. BADII Commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumenta cum annotatiuncvlis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & Index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò; operâ, BARTH. LAURENTII.

Nathan Wright of englefield

LONDINI,
Typis *E. T.* pro Societate
STATIONAR. 1663.

BRITISH MUSEUM
25
29
JUN

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA PARIDI CÆRESARIO *S.P.D.*

AUdi, *ô Pari*, ænigma perplexum, quod Oedipus ipſe non ſolverit. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens, adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam iteratum virum eſſe quendam libellum meum, quem olimante religionem, dum in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *Ad leſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id reſcivi, Saturninâ fame repente ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare, hoc quod vendicarâm emendare, emendatumq; edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luſi, in calce ſubjunctis, tibi, *ô Pari*, juvene antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſimo, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſimè dono; ut, quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubrationibus, quibus aſſiduè vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam

cundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pacto supereſſe permittant. Accipe ergò, *Pari* suavissime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. M.CCCC.XC.VIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in ſubſequentem librum, ex epiſtola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundenſem.*

SEd ut (inquit) *ex ordine à te quæſitis reſpondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, rectè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non conſtare, cùm ibi non Orphea, ſed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit teſtimonium Ovidii ita ſcribentis.*

Te mœſtæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi ſilices, tua carmina ſæpe ſecutæ
Fleverunt ſylvæ, poſitis te frondibus arbos
Tonſa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe ſuis.

Hîc enim per flumina, *Thracia fluvii, & cum primis Hebrus (quod ſequentia indicant) ſignificatur.*

Venio ad patinam Æſopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis hiſtoriæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen inſignis eſt in hac memoria, Clodii Æſopi tragici hiſtrionis, patina ſexcentis ſeſtertiis taxata: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas, nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæſtus quidem ſuos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorſus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, niſi quòd minus eſt, ſummas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnaſſe. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæſitum eſt, ſuper illud ſextæ Eclogæ*, Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abeſt, equi defugiant. Hujus rei cauſam apud Græcos Callimachus* (teſte Servio) *tradidit, apud noſtros verò Ovidius in 3. Faſtorum inquit*;

Vallis Aricinæ ſylvâ præcinctus opacâ
Eſt locus, antiquâ relligione ſacer.

Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos,

Unde etiam templo Triviæ, lucisque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibique Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus miraculisque claruit; & tandem vitâ defunctus ibique in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoria illustravit. Postremo rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altius, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri alterum singularis relativum; scito igitur figuratam esse poëtæ locutionem. Teste namque Prisciano lib. 17. diversi interdum numeri construuntur, Salust. in Catilin.* Interea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id est, *cujus rei,* viz. *servitiorum. Tibullus;* Vos quoq; abesse procul jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia nocte Venus. *Cui subintellige* turbæ, *vel* multitudini *Ita & hic Cui gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam autor nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, ut inquit *Badius, interdum sub* Candidi *nomine assumit, &c. Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisque Bucolici tenuitatem hîc magis anxiè observatam, quàm in Marone Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gracilis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti nomen sortiuntur.*

BAPTISTÆ

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA,

in decem Eclogas divisa:

Ad PARID. CÆRESARIUM, ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOAN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores:
Obsequitur Faustus, referens connubia lata.

COLLOCUTORES,

Fortunatus & Faustus.

FAuste, precor, gelidâ quando pecus omne sub umbrâ
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Saviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poesim haud dubiè natus autor; tamen quia nè tunc quidem quiddam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejeciſſet. Proinde, nè si de Amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit *de amore honesto*, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhoneſtis ferè dicitur à compatriota ejus in conſimili opere. ----*Et quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Perſonæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Fauſtus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum ſonat, ut, *Fortunate ſenex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm, bona ſi ſua nôrint, Agricolas!* Et rurſus. *O Fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes.* Fauſtus autem, ſi ad vocem alludere lubet, videtur quaſi fautus, aut favore auctus, aut favore ſtans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic eſt: ô *Fauſte, quando*] id eſt, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id eſt, remandit priùs in ventrem immiſſa, *ſub umbra gelida*] id eſt, temperie frigidâ (Perſius autem dicit, *Et patulâ pecus omne ſub ulmo eſt*) *precor, recitemus amores Antiquos*] id eſt, honeſtos, quales erant antiquis. Unde Favorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta, bona, ſobria, & modeſta ſit: Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præſentibus.* Antiquum etiam ſo et accipi pro *charo*, quod amici, & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità chariſſima nobis eſſe ſoleant Unde Macrob. in 1. Saturn. *Hinc eſt quòd mihi quoque inſtitutione tuâ nihil antiquius æſtimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honeſtis* & *antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd ſine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honeſtatis & religionis eſt, numero unitatis efferri ſoler. Veruntamen amores etiam honeſtos dici teſtatur Cicero in Offic ſic dicens, *Faciem honeſti vides, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret ſui.* Recitemus ergò amores antiquos.

Antiquum.

Sopor, Adulta ſeges.

Nè ſi fortè ſopor] .i. profundus ſomnus; *nos occuper*] videlicet, oſcitantes. *Ulla*] i. quævis ferarum, quæ inſidiantur modò tacitè per ſegetes. *Adultas*] .i. maturas, *ſæviat in pecudes*] quòd docet Maro in Culice. *Vigilantia*] ſcilicet eſt *melior ſomno*] Generale adagium quo ſententiam confirmat.

Fauſt.

Fauſt. *Hic locus, hæc eadem ſub quâ requieſcimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arſi,
Ante duos, vel (ni memini malè) quatuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando eſt jucunda relatu,
Hiſtoriam, prima repetens ab origine, pandam:
Hîc ego dum ſequerer primis armenta ſub annis,
Veſte ſolo ſtrata, ſedi jacuique ſupinus,
Cum gemitu & lachrymis mea triſtia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: ſenſus iners, & mens torpore ſepulta,
Ut ſtomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat ſtudium: nam nulla ſonabat
Fiſtula diſparibus calamis; odioſus & arcus,
Funda odioſa, canes odioſi, odioſa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, moleſtum;
Texere fiſcellam junco, vel vimine piſcem
Fallere, ſcrutari nidos, certare palaſtrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inſcia morbi:
Colligere agreſtes uvas; & fraga peroſus.

Hic locus] Sermo eſt, ut dixi, merè paſtoralis, & ità, aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Teſtimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ geſtat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum ſaucia curâ, Vulnus alit Venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *ſaucia curis* dicta. Nam cura ſecundum Servium dicitur, quòd cor urat. Quocirca hic benè dicit, *Ingemui*] id eſt, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res eſt ſolliciti plena timoris amor.* *Quibus ignibus*] Quaſi dicat, flagrantiſſimis, aut cæcis ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phillidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas.* *Vel, ni memini malè*] quod factum non cenſet, quia *meminerunt omnia amantes.* *Quando*] id eſt, quandoquidem.

Cura. *Ingemere.* *Ignis.* *Quando*

Jucun-

Jucunda relatu] id eſt, dum refertur,& recenſetur, vel ut referatur. Eſt autem poſterius Supinum, quod eo modo cum Nominibus adjectivis conſtrui docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum eſt. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum graviſſimus eſt,cum inexperta exerceat pectora. *Veſte ſolo*] id eſt, per terram, *Stratâ*] id eſt, extenſa. Dicitur etiam ſolum ſterni floribus *Sedi*] id eſt, reſedi deſeſſus. *Dum ſequerer*] id eſt,ſequi deberem. *Facuique ſupinus*] quod amantis eſt *Senſus iners*] id eſt, ſine arte & induſtria. *Mens torpore ſepulta*] id eſt, hebetata torpore ex languore orto, *Ut ſtomachus languentis erat, Quem*] ſcilicet ſtomachum, *Nulla invitat orexis*] id eſt, nullus appetitus, aut nullus vomitus, ſive ructatio. *Orexis* enim Græcum eſt, & idem eſt quod *appetitus*. Ex vomitu autē appetitus naſcitur:unde etiam apud Plinium in Epiſtola pro *vomitu* accipitur. Erant autem qui Latinè *oris exitum*, interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hic, & à Juvenal. *Sat.6, Rabidam facturus orexim:* & *Sat.* 11. *Hinc ſurgit orexis, Hinc ſtomacho bilis. Carminis occiderat ſtudium*] Commemorat ferè quæ paſtorem oblectare ſolent, & primùm fiſtulam: de qua Æneid 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solaménque mali de collo fiſtula pendet. Diſparibus calamis*] Emphaticè quidem dicit: nec etiam artificioſiſſima, ut eſt diſparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* Et alibi, *Aut unquam tibi fiſtula cera Juncta fuit?* Nam, ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Inſtituit. Odioſus & arcus*] Plus eſt quàm ſi ejus ſtudium occideret; id autem paſtorale ſtudium eſt, &, ut illud, *& figere cervos*; etiam de venatu intelligi poteſt. *Funda odioſa*] quâ ſe pubes ruſtica ad futurum militiam exercere ſolebat. *Nucum calices*] id eſt, teſtas. *Enucleare*] id eſt, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; ſicut exoſſare. *Texere ſiſcellam*] id eſt, vas vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid ſaltem potius quorum indiget uſus, Viminibus mollique paras intexere junco?* Et in fine Bucolicorum, *Dum ſedet & gracili*

cili fiſcellam texit hibiſco. Eſt autem diminutivum à fiſcina, de qua Georg. 1. *Nunc facili rubeâ texatur fiſcina virgâ. Vel vimine*] id eſt, tenui perticâ, ſeu virgâ. *Vimen.* *Struere nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri ſunt munera; namque notavi Ipſe locum, aëriæ quò congeſſêre palumbes. Certare paleſtrâ*] curſu & luctâ. *Sortiri digitis*] id eſt, micare, qui Italorum eſt ludus. Erigit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot ſint ambobus erecti; & qui prior nunciat, depoſitum ſortitur. *Sortiri digitis.* *Agreſtes uvas, &c.*] labruſcas, & fraga humi naſcentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.*

Mœrebam, ut paſtu rediens Philomela, cibúmque
Ore ferens nátis, vacuo ſua pignora nido
Cùm ſublata videt, roſtro cadit eſca remiſſo,
Conſtupet, & contra nidos ſuper arboris altæ
Frende ſedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amiſſo partu formoſa juvenca,
Quæ poſtquam latos altis mugitibus agros
Complevit, reſidens pallenti ſola ſub umbra,
Gramina non carpit, nec fluminis attrahit undam.
Sed quid circuitu pario tibi tædia longo?
Dum ſequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa hæc; vitales auras invitus agebam.
Quòd ſi fortè volens cognoſcere ſingula, dicas,
Fauſte, quis in Syrtes Auſter te impegerat iſtas?
Me mea, (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla ſuo ſic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muſcam:
Namque erat ore rubens & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo penè eſſet inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil eſſe Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res ſit clarior, ſed ruſtico non impertinentem. *Paſtu*] nomen eſt, ut ſit è paſtu ſeu paſturâ: Nam poſteriora Supina non ponunt periti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens,*] Virg. de apibus.

Ore

Ore ferunt dulcem natus immitibus eſcam.

Philomela] dicitur luſcinia; ea autem querula fingitur propter amiſſam linguam, ut in Buc. Virg. dici ſolet. *Quas ille Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non ſimplici *l.* quia melos primam corripit; ut ſit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificioſiùs canit, ut autor eſt Plinius, dicens, *Eſt luſciniis diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, denſante ſe frondium germine. Mira profectò res eſt quòd tanta vox in tantulo corpuſculo ſit, tam pertinax ſpiritus, & muſicæ perfectæ modulatus ſonus. Certant inter ſe, & victa morte quieſcit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit diſciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac ſervis pretia erant. In ore Steſichori poetæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii verò Philo-

Roſtrũ. mena per *n* legunt. *Roſtro remiſſo*] id eſt, non ampliùs eſcam tenente. Negant autem roſtrum dici, niſi ſit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde ſuper viridi, & gemina ſuper arbore ſidunt.* Nam nunc, *ſuper frondem*, dicimus. Volunt præterea, *ſuper* dici, ubi res contingitur; *ſupra*, ubi diſtantia eſt. *Plorans*] id eſt, conquerens. *Hymenæos*] id eſt, nuptias in quibus Hymenæus â Græcis invocari ſolet, ut Thalaſſio à Latinis; quod in Epithalamiis, id eſt, carminibus nuptialibus, videre eſt: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt eſſe, qui primus certas nuptias inſtituerit, ideóque per laudem cantari in Virginalibus nuptiis ob hujuſmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppreſſis latronibus, patriæ reſtituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalaſſio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebejus quidam raptam pulcherrimam duceret; nè ei auferretur ab aliis, Thalaſſionis cujuſdam nobilis eſſe ſimulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De quare Liv. l. 1. decadis primæ eſt autor. Plura tamen, & quædam his diverſa, apud Plutarchum legas: Alii, inquit

Super. Supra. Hymenæus.

Hymen. Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, quâ eſt munita virginitas, quæ primo diſrumpitur coitu, Hymenæum

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui cantent.* Hæc ille. Hic autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *Ulla neque amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est *circumago*. Maro, *Non hîc carmine fictо, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo.* *Ambages.* *Vitales auras*] sic Æneid. 1. *Si vestitur aurâ Ætheriâ, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: unde amoribus quadrat: Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat velut urgeat auster.* *Auster.* *Syrtes*] sunt loca arenosa, habentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneid. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneid. 6. *Hunc ego Getulis agerem si Syrtibus exul.* *Syrtes.* Hinc metaphoricè aut allegoricè pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, Lupum auribus tenent; cùm neque tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impingo, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *Profer Galla caput, &c. Suo ore* formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis; Auritosque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneid. 2. *manicas, atque arcta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Idem, *Et tunica manicas, & habent redimicula mitræ.* *Iste.* *Pedica.* *Et pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: *Turgidus.*

Nam

Nam turgida, id eſt, inflata non ſuo pingui, non niſi ruſticis placet; ut *& luſca*] id eſt, altero oculo capta. Sed dicit *penè*, ut non merè luſcam, ſed pætam, id eſt, tremulis oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Dianæ Triviæ*] id eſt, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur; in ſylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Proſerpina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc ſuperis, nunc inferis, nunc nobis conſpicitur. Legi poſſet *Dicebam*] id eſt, judicabam in animo meo, *nihil eſſe*] videlicet ad hanc noſtram.

Luſcus.

Trivia.

Fort. *Ludit amor ſenſus, oculos præſtringit, & aufert*
Libertatem animi, & mi â nos faſcinat arte.
Credo, aliquis dæmon ſubiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) Amor eſt; ſed amaror, & error.

Ludit amor ſenſus] Interloquitur Fortunatus ne durior ſit perpetuus tenor unius. *Ludit*] ,i eludit. *Oculos præſtringit*] Unde præſtigiæ & præſtigiatores, qui Mercurium principem habent. *Faſcinat*] .i. illigat, quaſi faſce, quodam incantamento. Maro; *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos. Aliquis dæmon*] id eſt, vafer Spiritus. *Præcordia*, id eſt, membranulas cor cingentes, in quibus ſunt affectiones, ſeu paſſiones animorum. *Concitet*] à concito frequentativo, .i. provocet aut commoveat. *De cardine* de ſtabilitate & firmitudine ſua. *Nec Deus*] Maro, *Nunc ſcio quid ſit Amor, duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt. Amaror*] id eſt, amarities, amaritas, ſeu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faſcinare.

Præcordia.

Concitare.

Cardo.

Amaror.

Fauſt. *Adde, quòd optatis nec ſpes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miſerata faveret amori,
Monſtrarétque ſuos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunque iſſet, ſemper comes aſpera, ſemper
Nupta ſequebatur ſoror, & duriſſima mater,
Sicque repugnabant votis contraria vota,
Non ſecus ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis obſervat acutis.

Adde,

adde, &c.] Docet quomodo in *Syrtes* incidisse probetur. *Non secus*] id est, non aliter. *Ac*] id est, quàm, scilicet repugnat. *Catus*] id est, felis, animal revera *Cautum*, id est, vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde per *t* simplex scribitur. Horatius 1. carminum. *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per *tt* duplex scribendum putant. *Perna*] à pede dicitur, secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne; præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exiliat. *Catus.* *Perna.* *Petaso.*

For. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre;*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad durissimam matrem respicit, sensus est, Matrem jam saturatam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti; Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm satur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà faciat catus.

Faust. *Tempus erat curva segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis;
Affuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor,
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera nata,
Noverat exiguum lepore m geminásque palumbes.
Fort. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
Ut decet æstatem, quæ solibus ardet iniquis;
Tecta caput fronde intortâ; quia sole perusta
Fusca fit, & voto facies non servit amantum,
Jam tergo vicina meo lateríque propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere fœmina curas,

Nec

Nec differre poteſt; tantum levitatis in illa eſt.
Fort. *Quiſquis amat, levis eſt; nec fœmina ſola, ſed ipſi*
Quos ſapere, & præſtare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus:
Quos vidi elatos regali incedere paſſu.
Tu quoque ſic affectus eras dementior illa.
Forſitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus eſt verbis aliquando avertere ſoporem.

Tempus erat curvâ ſegetes incidere] Græce & duriter, ut ruſtico competit. Nam Latinè dicas, tempus incidendi, autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneid. 2. dixit. *Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros, Collectura parens*] Hic locus videtur ſumptus ex Ruth. *Paupèries inimica bonis eſt moribus*] Ideò ruſticis viſum eſt, quibus nondum intellecta deorum munera, aut quia indigentem difficile eſt bene operari, aut revera, quia per paupertatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ divitibus eſſent reſpuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic Comicus, *Inopia, & cognatorum negligentiâ coacta.* Et poſt, *Ita ut ingenium eſt omnium hominum proclive à labore ad libidinem.* Eſt quidem hæc ſententia ruſtico digna. Nam neque paupertas vitium eſt, neque in vitium impellit, ſi eam ferre noverimus: quin munus deorum à Lucano rectè dicitur, ſed nondum intellectum. Verum quia proclives ſumus ad libidinem, noſtro, non paupertatis vitio, ſæpe peccamus: unde Prov. 30. *Aut egeſtate compulſus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen idem dixit, *Paupertas & honeſtas à Deo ſunt.* Dicimus ergò paupertatem in ſpiritu, ſanctam, ſed difficilem ejus uſum. Pauperies proprie accipitur pro damno, ut ſi quadrupedis jactura pauperiem feciſſe dicatur: *Nuda pedem*] Græcæ & poeticæ locutiones ſunt. Maro Æneid. 1. *Nuda genu, nodóq; ſinus collecta fluentes*: ſunt autem oratoribus vitandæ. *Sponte meâ*] Sic & Booz ipſi Ruth fieri præcipit. *Clavus*] Veſtis eſt Senatorum Romanorum. *Murex*] Conchylii genus eſt, è cujus ſanguine fit purpureus color. *Dic, quæ dementia*] in proſa potius dixero, *utra* vel *utrius*.

Pauperies.

Fauſt.

Fauſt. *Continuò aſpiciens ægre tulit aſpera mater,*
Et clamans, quò, dixit, abis? cur deſeris agmen?
Galla veni: namq, hîc alnos prope mitior umbra,
Hîc tremulas inter frondes immurmurat aura.
O inviſa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, diſpergite vocem.
Si quis paſtor oves ad pinguia paſcua ducat,
Et vetet adductas præſens decerpere gramen;
Vel ſi jam paſtas potum compeſcat ad amnem.
Et ſitibundo ori ſalientem deneget undam.
Nonne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox viſa Jovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris iraſcitur aër.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demiſſi in cilium de ſub velaminis ora
Me aſpiciens, motis blandè ſubriſit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magìs intendens audire recuſat;
Ut pede, ſic animo ſequitur. Tum providus ipſe
(Namque dolos inſpirat amor, fraudéſq, miniſtrat)
Nunc cantu, nunc ſollicitans clamore metentes,
Velamenta dabam ſceleri; quò credere poſſent
Et ſoror & mater, non audiviſſe puellam.
Falce repellebam ſentes, nè crura ſequentis
Lævia, nè teneras auſint offendere plantas.
Fort. *Quiſquis amat, ſervit, ſequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert ſtimulos, trahit & bovis inſtar aratrum.

Continuò aſpiciens, &c.] Recitat argumentum amorum ſuorum. *Si quis paſtor*] Indicat Similitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam ſicut paſtor ovibus eſſet importunus, ſi eas à præſentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut ſitirent, arceat; quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna viſa eſt mater, quæ præſentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amaroriè dictum. *Audire recuſat*] id eſt, hîc, ut videtur, diſſimulat. *Velamenta dabam ſceleri*] id eſt, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non obediente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Crura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec piloſa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi nè teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideò Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrahe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hîc video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum,*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
Ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
Ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quòd & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauſte, quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem:
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *Ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultro*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſponsêre mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
Ut vacuis aliquando eſſet ſola adibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit neminem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſenſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter dicitur

citur hîc, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeò genus in terris hominumque ferarúmque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres, In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem, &c. Hic*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus; ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Amens*] id est, sine mente. Terent. *Nam hæc incœptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. Ut pater advertit*] .i. resciv it, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *Ultra consuetum*] .i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum, unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & viâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem, quare pater mitior fuit, addit, *quod & ipse suos expertus. &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris, & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana, Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii, cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi* id est, tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli* id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis de quo Horat. primo sermonum, *Tantalus à labris sitiens, fugientia captat Flumina.* Quia enim

Lymphaticus

Amens.

Tantalus.

deorum ſecreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum oppoſuit, hac pœnâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulciſſima flumina, quibus dum ſirim reſtinguere conatur, delabuntur: & haſo tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, ſubterfugientia. Signantur autem avari, ut autor eſt Horatius, ſubdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id eſt, domibus privatis, ſcilicet paternis. *Vacuis*] ſcilicet patre, matre, ſorore, & reliquis familiaribus. *Eſſet ſola*] ſcilicet domi. *Ibam*] ſcilicet, ad eam

Omnia cauſabar, ſtivam, dentale, jugumque,
Lora jugi, rullam; deerant quæcunque, petebam
E ſoceri lare; ſola tamen deerat mihi virgo.
Non deerant mihi, piſcator, venator, & auceps
Factus eram, & ſolers ſtudia intermiſſa reſumpſi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tuliſſet,
Ad ſoceros ibat, gener officioſus habebar
Nocte ſemel mediâ ſubeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) fuem
Eſſe rati invasêre canes: ego protinus altam
Tranſiliens ſepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem ſtudiis hyemem tranſegimus illam.
Ver rediit, jam ſylva viret, jam vinea frondet,
Jam ſpicata Ceres, jam cogitat hordea meſſor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adeſt, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in portum vento ratis acta ſecundo eſt.
Tum bove mactato, genialî convivia luce
Sub patula inſtructis celebravimus arbore menſis:
Adfuit Oenophilus, multoque ſolutus Iaccho,
Tempeſtiva dedit toto ſpectacula vico.
Et cum multifori Tonius cui tibia buxo,
Tandem poſt epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum ſumpſit, buccáſque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, ciliſque levatis,
Multotiéſq́, altiùs flatu à pulmonibus hauſto,
Utrem implet, cubito vocem dat tibia preſſo.
Nunc huc, nunc illùc digito ſaliente, vocavit
Pinguibus à menſis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcíque diem certamine clauſit.
Et jam tres hyemes abiêre, & proximat æſtas
Quarta: dies rapidis, ſiqua eſt bona, præterit horis;
Siqua placent, abeunt; inimica tenaciùs hærent.
Fort. *Fauſte viden'? vicina pecus vineta ſubintrat*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum eſt.

Omnia cauſabar] Pergit quò occœperat, docens fauſtum amorum ſuorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia cauſabar*] ſcilicet excuſabam, ſeu accuſabam, & in excuſationem intermiſſæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Cauſando noſtros in longum ducis amores.* *Stivam*] id eſt, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id eſt, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorſo.* *Rullam*] id eſt, partem, à ruendo dictam *E lare*] id eſt, domo. *Soceri*] ſcilicet futuri, quia deſponſati ne factâ. *Non deeram mihi*] id eſt, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermiſſa*] ſcilicet tempore languoris, ut priùs dixit. *Gener*] eſt conjux filiæ, & dicitur ad ſocerum & ſocrum correlativè. *Jam Ceres*] id eſt, ſeges, aut frumentum. *Spicata*] id eſt, ſpicas habens, *Lampyrides*] ſunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus ſic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilueam, quòd noctu luceat, Nicedulamque vocant.* Non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compreſſu obumbrata. Hujus animalis ſtellantes volatus maturitatis hordei ſignum ruſticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus penſilis, quem vulgò lampadem vocant. Cicindela appellatur, quæ nocte totâ ſervatur accenſa, & Lampyridis inſtar lucet Mart. de Cicindela, *Ancillam tibi ſors dedit lucernæ, Totas quæ ſimul exigat tenebras.* Scribitur

Cauſari. *Stiva.* *Dentale* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

bitur autem Græcè λαμπυεὶς, ίδος, ſed pro *u*, etiam *y* ſcribi à nobis ſolet. Quia ergo hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat horrea meſſor : Splendidulis, &c. Dies genitalis*] id eſt, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id eſt, res de qua parum ſperabatur, optatum ſortita eſt exitum. *Gemina luce*] ſolis, & tædarum. *Sub patula*] id eſt, ſemper patente. *Oenophilus*] id eſt, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Junenal. *Totum œnophorum ſitiens* Οἰνοφόρον Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id eſt, Baccho, hoc eſt, vino ſolutus; ſolvit enim curas. Unde *Lyæus* à λύω id eſt, ſolvo, dicitur Liber pater. *Tonius* à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fiſtulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id eſt, folliculum, quem inflare ſolent, variis panniculis tectum : vulgò muſam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fiſtulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] ſatis humile adverbium, quo idonei abſtinere dicuntur. *Utrem*] id eſt, ſaccum illum ex corio. *Pinguibus à menſis juvenes ad compita*] id eſt, loca, quæ plures petere ſolent, in quibus ruſtici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu ſaltidico*] id eſt, ſaltandi formam dictante. *Et proximat*] id eſt, proximè appropinquat, aut inſtat. *Æſtas quarta*] quia æſtatem pro meſſe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *& qua*] id eſt, aliqua, *dies*] .i. tempeſtas, *eſt bona*] id eſt, læta, proſpera; *præterit horis rapidis*] id eſt, velociter tranſeuntibus : id enim videtur lætis. *Inimica tenacius hærent*] Generalis ſententia, quâ finem facit : plura tamen videtur dicturus, ſed à Fortunato ad coercicnem pecoris avocatur. *Viden'*] id eſt, vidéſne ? *Pecus vicina ſubintrat Vineta*] id eſt, loca vitibus conſita vicina. *Eundum eſt*] id eſt, ire nos oportet ad cuſtodiam pecoris. *Né taxemur*] id eſt, damnemur, *gravi mulcta*] id eſt, pœnâ pro delicto dandâ.

Patulus. *Oenophilus.* *Oenophorum.* *Lyæus.* *Tonius.* *Ventriculus.* *Proximare.* *Vineta.*

De insaniâ amoris, inscripta FORTUNATUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia, primum;
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

Cur tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?

Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis obmissâ, privatæ coegit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnisque operis, fluviumque arcere furentem.

Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, noster*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.

Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus: nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluviósque onerant, sic flumina rursum
Se exonerant, pelagúsque onerant: hominum quoque mos est,
Quæ nos cunque premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperisse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit *invidit stultus Amyntas:* Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœpris desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, repugno. Principium collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minus affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amynticus.

Serus.

præceps. *Jam ſeptima lux*] ſeptimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ. Nam primâ luce facio quod in prima parte diei; primo die, quod toto ipſo die qui primus eſt. *Gregibúſne nocent*] Quaſi dicat minimè, cùm ager Mantuanus ſit optimus. Unde Maro,

Padus. *Et qualem infelix amiſit Mantua campum. Padus*] fluvius eſt maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro, *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Noſtros ergò agros*] id eſt, Mantuanos, *Nos curâ gregis obmiſſa*] aut omiſsâ vulgatiùs: Horatium ſecuti, depoſito *b*, dicimus omiſſa & omiſi, primâ brevi. *Noctur-*

Opera. *niſque operis*] id eſt, operationibus aut operariis: nam utrumque ſignificat hæc opera. *Fert Padus exundans mala*

Omnia. *ſæpius omina*] id eſt, portenta, aut indicia futuræ calamitati.

Noſter. *Noſter*] id eſt, noſtras, aut compatriota noſter.

Tityrus. *Tityrus*] id eſt, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Eſt autor*] in fine primi Georgicorum, poſt cædem Cæſaris, quam tot mala ſecuta ſunt, Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campóſque per omnes, Cum ſtabulis armenta tulit.* Idem enim eſt Padus & Eridanus, ab Eridano, ſeu Phaetonte, filio Solis, qui in eo ſubmerſus dicitur, danominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmen. de Tiberi, *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetruſco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáque Veſtæ. Qui paſcua dixit, & arva*] id eſt, Bucolica, Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad ruſticum non ſpectat. Horatius autem in Sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emiſſa. *Forſitan*] Bene forſitan, nè portentis fidem priſcorum adhibere cenſeatur: quæ verò intempeſtivè fiunt, nihil portendere videntur præter ſe.

Liquitur. *Nam liquitur*] id eſt, liqueſcit & diffluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur. Montes*) Nominativus eſt, quia montes implent cava flumina, id eſt, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rurſus onus ſuum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde ruſticè dixit,

Pelagúſq;

Pelagúſque onerant. Quæ nos cunque] Tmeſis, id eſt, Inciſio eſt, pro *quæcunq; nos.* Dicitur autem Tmeſis, non Temeſis. *Alieno imponere tergo*] unde de Phariſæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem ſuo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat ſuus alveus amnem.*

Fauſt. *Decreſcente Pado (dictu mirabile) noſter*
Fortunate, lacus majoribus æſtuat undis.
Urbs natat, obſcuræ fiunt cellaria foſſæ
Lintre cados adeunt, labens ad vina miniſter
Ridet, & eximis fertur gravis obba lacunis
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis ſua fert incommoda ſecum:*
Et ſorti appendix eſt illætabilis omni.

Fauſt. *Hactenus Eridanus: noſtros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omina fœtant.

Fort. *Tu tua luſiſti, ſed nos aliena ſequamur.*
Namque tibi noti referam Paſtoris amores,
Ut doceam Veneris nihil eſſe potentius igne.
Pauper & infeſto ſub ſydere natus Amyntas,
Sex vitulos totidémque pares ætate juvencas,
Armentiq; patrem ducens in paſcua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herboſos fugiens perniciter agros.
Arx nova propter aquas pinnatis ardua muris
Eſt Coitus, campo moles fundata paluſtri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ ſupereminet umbrâ,
Piſcibus inſidias tendebat arundine, & hamo.
Meſſis erat, ſolis rapidi violentia aduſtos
Proſciderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, paſſim morientibus herbis,
Paſcere oves poterat, neque nox humore cicadas.

Dumque

Dúmque incumbit aquis, ſtudióque intendit inani,
Taurus (ut auditum eſt) primùm vexatus ab œſtro,
Mox canibus, demum furaci à milite, ſylvis
Abditus, ex toto confeſtim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, ſed indicativè legatur. *Suus alveus*] id eſt, propius, aut debitus: aut hypallage, id eſt, ſuum amnem. *Mirabile dictu*] id eſt, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noſter lacus*] vicinus urbi noſtræ Mantuæ, ſcilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Lintre*] id eſt, ſcaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id eſt, lagena: Perſius, ſeſſilem vocat, eo quòd lato fundo quaſi ſedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ laſum pice ſeſſilis obba. Melioribus horis*] unde Juven. *Diſtat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc á matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Chriſtianis conſonantius. Verùm ſi non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illa tabulis*] quia in hoc mundo non ſunt ſolida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non eſt lætandum. Sic Æneid. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa ſunt proverbialiter dicta, notatúque digna. Boetius dicit ſe didiciſſe in foribus] ovis eſſe duo dolia, alterum boni, alterum mali, neminémque naſci qui non aliquando ex utroque bibat *Hactenus Eridanus*] ſcilicet dictus eſt, id eſt, inundatio Padi. *Noſtros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] ſcilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potiſſima datur opera: unde *vernæ* dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta. Nam propagatione conſervat genus noſtrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis. Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit *hilaro* verbum, quod eſt, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id eſt, fœtus producunt. *Tu tua luſiſti*] .i. tuos amores feliciter cecinisti. Eſt enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipſum Ludere quæ vellem*

Linter. *Obba.* *Appendix.* *Illætabilis.* *Verna.* *Alma.* *Hilarare.* *Rætare* *Ludere.*

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fuerum tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso poetra meo* Ità Maro in Cul. *Lusimus, Octavi, gracili modulante Thalia. Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos aliena sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragémque dedêre
Per sylvas, tum sævus aper, tum pessima tigris,
(Heu) malè tum Lybiæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] .i. molesto, & inferenre quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hîc dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina, tarda alias, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labrusæ non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecitque *Prosciderat*: Nam scindo scidi priorem corripit: Æn. 3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arvaque & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causa* (*sci*) *syllabam corripuit*: *Verùm non legitur correpta, cum contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam Deus abscidit, &c.* Posset fortè legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neq; nox humore*] id est, rore. Virg. *Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studióque intendit inani*] .i. piscandi hamo, unde parum utilitatis consequitur, præsertim prætermissâ custodiâ armentorum. *Ab æstro* *Coitus.*

Veſpæ genus eſt, ſic Græcè à ſono dictum. *Mox*] id eſt, paulò pòſt, vexatus à canibus. *Demum*] id eſt, tandem aut ultimò. *Abditus*] id eſt, abſconditus. *A milite*] id eſt, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* addit. Non enim militem dicimus equitem auratum, ſed milleſimum quemque, id eſt, quemlibet è numero millenario, etiam viliſſimum. Unde milites Romani potiſſimùm pedites vocabant.

Miles.

Quod puer ut novit, tumulum conſcendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia viſu
Proſpicit. Ut fruſtra niti ſe comperit, arcum
Corripit & pharetram, ſequiturque per invia taurum,
Illum per caulas & per ſtabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per conſita olivis
Jugera, per virides ficus & vitibus agros.
Venerat ad ſublime jugum, quod ſulphuris arcem
Suſtinet, & longis aperit proſpectibus illinc
Benacum, hinc campos longè latéque patentes.
Lux ea ſacra fuit Petro, frondente ſub ulmo
Mixta erat ex omni pubes poſt prandia vico,
Ducebátque leves buxo reſonante choreas
Ruſtica gens, nullâ genus arte domabile, ſemper
Irrequietum animal gaudet ſudore, peracto
Manè ſacro, feſtâ (quando omnibus otia) luce
Ipſa otî ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hîc furit, hic ſaltu fertur bovis inſtar ad auras;
Quam raſtris verſare nefas, & vomere, terram
Calcibus obdurîs & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce.
Vociferans, ridens, ſaliens, & pocula ſiccans.

Fauſt. *Stulte, quid hæc faris? ſolatia ruſtica damnas,*
Ruſticus ipſe? tuis malus es, tibi peſſimus ipſi.

Fort: *Dicta joco fuerint, noſtrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Proſequitur hiſtoriam, aut argumentum cœptum. *Proſpicit*] porrò aſpicit, Æneidos 1. *Navem in conſpectu nullam, tres littore cervos Proſpicit errantes ut*] .i. poſtquam, *Per caulas, & per ſtabula omnia quærens,*

Proſpicere.

rens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, ità ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c. Sulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] qui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad vincula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ ex buxo: Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecynthia. Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, pro *otii* dixit. Nam ut hic *otii* scribas, versus non patitur. *Bovis instar*] .i. în morem, quod Valla, ut dixi, improbat. *Quam rastris*] scilicet in cœmiterio, aut alio loco sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, celebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur omnia festa. *Calcibus*] à Nominativo *Calces*. Sic enim scribendum præcipiunt; éstque incerti generis. Virg. *Ferratâ calce fatigat*, Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. pondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim fuerat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat. *Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!*

Orgia.

Calces.

Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec miteſceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudum videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos, blandis neu des Sirenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit amplius: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum redisse pecus, servâsse juvencas.
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm dum conaris nil perdere, perdere teipsum!

Faust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est,*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

Continuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex acere arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secundum Priscianum, facit. Unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] quod habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!*] Acclamatio Fortunati, Sic ille, *Ah virgo infelix! quæ te*

Acernus

dementia

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Claude oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed ad fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprudens nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des Sirenibus aurem*] nam *Sirenes*, ut aiunt, *surdâ aure transire oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, autore Serv. in fine 3. Æn. *tres, in parte virgines, & in parte volucres, Achelöi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, quæ illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundum veritatem, meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniam deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia. Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ille. Harum nomina dicuntur, Parthenope à qua quæ nunc Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denominata, Leucosia, & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est ἀγειν quod significat *connectere*, & *retinere*; & aspiratio convertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cicero in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicum, quin puppim flectis Ulysses, &c. Sors tua Narcisso similis*] Is enim secundum Ovid. Met 4. cùm superbiâ formæ elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exarsit, & cùm sui compos esse non posset, in margine languens tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum sedare sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] amore sui illîc visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Quam melius*] .i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magìs illa tremens, & trist bus efferа flammis, quàm magìs, &c. Nisi te sic fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut legitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! Quid damnant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per eos mala, cùm tamen ipsis Vecordi prater fatum sint mente dolores.* Multi ergò Fatis imputant. Juven. *Hunc ego fatis Imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Man. l. 3. *Fata quoque & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix aut triste venit per singula fatum.* Verùm *Fatum* variè accipi solet: utcunque tamen accipiatur, dicimus non imponere arbitrio

Sirenes.

Narcissus.

Quàm.

Fatum.

arbitrio noſtro neceſſitatem: etiam ſi fata viam inveniunt, *Conſilium poſt facta eſt*, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, nè non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *Una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos vel circiter, ore nitenti
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen aheno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibúſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammáſque tuendo
Hauſit, & in pectus cœcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicíſve ſuſurris;
O ſqiúſque greges, & damna domeſtica totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpè graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam; Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noctibus atque diebus,
Ter tribus in terras, fama eſt ex æthere lapſos.

Una puellares] Non attendens ad interlocutionem Fauſtinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus amore exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuch. *Anni quot? Sedecim. Flos ipſe*, &c. *Urbanis nymphis*] id eſt, ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus, more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas*: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed duriùs additur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parùm aureis, ſicut à *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis oblonga. *Aheno*] id eſt, æreo. *Claviculo*] id eſt, ſpintere. *Fulgenti*

Fulgenti ferro] ex uſu aut artificio aut ex eo quòd album ferrum vocant. *Stringit in anguſtum*] ut gracilior habeatur; nam *ſiqua eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt.* *Nova inſtita linea*] id eſt, faſcia annexa ſtolæ. Sunt autem dùo epitheta quæ Latina lingua refugit, niſi diviſim conſtruantur; ſed tamen hæc tolerantur, quia perinde eſt ac ſi dicat, inſtita nova ex lino, quæ ruſticis convenit. Nam inſtita lanea, & ſerica ſtolæ matronali congruit. *Allabitur imis pedibus*] id eſt, ad imos pedes defluit. Horatius Sermonum 1. *Nil medium eſt, ſunt qui nolint tetigiſſe niſi illas, Quarum ſubſutâ talos tegat inſtita veſte:* eſt autem inſtita tenuiſſima faſciola, quæ Prætexta dicitur, ut inquit. Acron ad dictum locum. *Lapſu rugoſo*] id eſt, in plicas contracto, *Hanc puer ut vidit, perit*] Naſo; *Ut vidi! ut perii! ut me malus abſtulit error! Flammáſque tuendo*] id eſt, inſpiciendo: hîc activè accipitur. *Ignes, ignes*] Bona & artificioſa repetitio. *Qui nec aquis*] Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers philiros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis,
Iſtam non potis eſt vis ſæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
Nulla eſt quæ poſſit vis alia opprimere. &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Naſonem: *Hei mihi! quod nullis amor eſt medicabilis herbis!* *Magiciſve ſuſurris*] id eſt, incantationibus, quæ obſcurè, remordente conſcientia proferuntur. *Quis te Deus*] ex veteri conſuetudine interrogandi. Nam hodiè, cùm unum credimus Deum, ineptum eſſet, niſi abuſivè, ut dixi, ex poetico more inferos dicamus deos & amorem, aut virtutes, & vitia. *In iſtas ambages*] id eſt, inextricabiles errores. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *Imò*, inquit, *Satanûm peſſimus*] à nominativo Satan, hujus Satanos, ſicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant ergò qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter tribus*] id eſt, novem noctibus, & totidem diebus ex novem choris Angelorum.

Dic

Dic agè, ſi nôſti quenquam; reminiſcere, ſi quem
Videris hoc pacto ditèſcere, ſurgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his ſtudiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere paſcua bobus.
Inter tot populos, quot habet latiſſima tellus,
Sunt qui noſtra ferant menſis epulanda cruentis
Corpora, & humanos abſumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis, tot vexat Erynnis:
Sed nullum eſt tam immane genus, tam barbara nuſquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores.
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum ſanguine mortes,
Hinc quoque deletis everſæ mœnibus urbes.
Ipſæ etiam leges rubriſque volumina loris
Clauſa vetant ſcelus hoc, & deteſtantur amores.
Ut leges audivit, ad hæc reſpondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & verſatus in urbe)
His monitis prudens & circumſpectus haberi
Niteris, & ſenſu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc paſſim ſapiens dementia regnat,
Ipſe ſibi blanditur homo, ſolérſque putari
Vult animal; tamen incautus ſibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat anté.
Liber erat, ſervile jugum ſibi condidit ipſe,
Pondus id eſt legum (vidi ipſe volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec poſſumus ipſi,
Nec ſervare ætas poterit ventura nepotum.
Aſpice quàm ſtulta eſt hominum prudentia; cœlum
Sperat, & eſſe ſibi ſedem inter ſydera credit.
Forſitan in volucrem moriens tranſibit, & altum
Spiritus aſſumptis tranabit ad æthera pennis
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipſis
Non parere, ſapit magnam nimis impietatem.

Fauſt. *Grandia de magnis hæc ſunt certamina rebus.*

Fort. *Quid fuerim reris, quamvis pannoſus, & aſper*
Sim modò, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi ſeſe alius poterat componere paſtor.

Fauſt. *Nunc quoque, ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Ne quocunque libet flectat veſtigia, ſeſſor
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberáque ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſque ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica; communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego non audens hominem contendere contra
Amplius, inſano rediens ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ut hic malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo liventia nubila Baldo*
Se agglomerent, oritur grando: né fortè vagantes
Tempeſtas deprendat oves, diſcedere tempus.

Dic agè] Progreditur in deteſtationem amorum, quo illum avertat: facitque id quaſi ſatyricè, docens nullum ex amoribus emolumentum, nullúmq; per eos diteſcere. *Sunt qui noſtra ferant*] Tyranni, qui ſanguinem & ſudorem pauperum abſumunt: aut, ad Cyclopas & Læſtrigonas reſpexit; aut, ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſed verius ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt, devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja, & aliæ (ut Hor. 1. Ser. ſentit) multæ

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus Tetricos] Severos & rigidos, à Tetricis, montibus aſperis *Anteire. Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fieri ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ille Cen-

Cenſorius & minor Uticenſis. *Ipſæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros. De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quòd neque patres noſtri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, ſicut apud Juven. *Inter Socraticos notiſſima foſſa cinœdos*: cùm nihil ſit magis repugnans, quàm Socraticum & cinœdum eſſe, ſed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò ſibi ſapientes, cùm ſint dementes, iniquam in ſe ferentes legem. Hora *Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam! Quam fecerat anté.* Sic David, *Incidit in foveam quam fecit, Forſitan in vulucrem*] canta eſt amantibus inſania, ut etiam quæ fidei ſunt, irrideant. Graphicè ergo docet, quam non ſit ſui compos quiſquis amat. *Grandia de magnis*] ne decori perſonarum immemor videatur poeta, (videtur enim altior hæc diſputatio, quàm ut ruſticis conveniat) inducit alterum interloquentem quaſi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more ſenum qui ſe laudant, & ſua tempora, (ut Neſtor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit ſe in adoleſcentia fuiſſe præſtanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id eſt, arbitraris. *Quamvis pannoſus*] id eſt, veſte multis panniculis conſutâ, & craſſo panno: *& aſper. Sim modò*] id eſt, *pannis anniſque obſitus*, ut inquit Comicus, *Nunc quoque ſi rectus vultu gradiare ſupino, Alter eris Marius.* Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu ſevero; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur ſatis proferre viſus quam ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempeſtate, quâ cum juniori Graccho conſpirabat, adhuc juvenis, ſeu imberbis erat: unde ait, *raſo ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi liget ora capiſtro Seſſor*] id eſt, qui inſidet equo. *Me regit amor*] non ergò ſui juris aut liberum ſe fatetur, ſed amore coactum. *Qui non communicat uſum Conjugis, invidus eſt*]

Reris. *Pannoſus.* *Carbo.*

vult, errore & hæresi Nicolaitarū, etiam conjuges debere communes esse, et per invidiam suam cuiq; datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res quia honesta visa est, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidentem faciens, quia nec Regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbi coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbasque dedi, queis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, idcò lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*]. i à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceue, .i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta AMYNTAS.

Joann. Murmelii argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus & exitium deplorat Amynta.
Faustus & Fortunatus.

Illa hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis innoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quam nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ,
Fort. *Nescio quis ventos tempestatésque gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitâne ideò mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, orbem moderantur ab alto,

Extimo

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser: infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis; dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus milésque lupo furacior omni.
Ut manus, assiduo detrita incalluit usu!
Squaluit os, barba obrigui, cutis aruit æstu;
Una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinantur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

Illa hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, prosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus quia pastoralîs, facillimus est: quo circa brevissimus ero. *Illa grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedentis Eclogæ. *De vertice*] id est, summitate Vertex enim dicitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire nequeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Divis*] id est, sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *bonus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*; ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est Demolita*] id est, dejecit, prostravit, calamitatem inferendo. *Casas*] tuguria pastoralia. Et proinde dicit, *pastoralia tecta*. *Agricolis etenim*] Ordo est, Etenim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis pecus & arva: *Nullæ aëris iræ*] id est, tempestates, quasi ab irato Jove qui & Aer dicitur, illatæ *Nescio quis, &c.*] Rusticè id dicit, sed graphicè. Sunt enîm rustici impatientes calamitatis, ità ut in proverbio sit, *Qui sua amittit, & sensus amittit*; unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam summus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non incusavi amens hominúmque Deorúmque? Aut quid in eversa vidi crudelius urbe?* Et in Bucol amisso nato, *Atque Deos, atque astra vocat crudelia mater. Vitâne ideò mulctabor*

Vertex. *Baldus.* *Harculus.* *Demolitl* *Casa.* *Ira aeris.*

In ipsa?] id est, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more rusticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote post fata. *Numina si, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus apella, Non ego; namque Deos didici securum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id est, sine pelle præputii, hoc est, circumcisum. *Apella.* *Securum ævum*] i. seorsum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat se levâsse genus humanum duobus summè malis, metu, & superstitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum esse spiritûs humani & belluini interitum, & ità non esse metuenda, quæ post mortem eveniunt: Et superstitione, id est, anxia religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumque impium & sceleſtum est, omnem pietatem & religionem destruens. *Securus.* *Extimo.* *Extimo*] pro existimo: existimo autem, i. censeo & judico, per x plurimi scribunt, *Æstimo* autem, id est, æris pretium constituo & liceor, per *Æ* & *st*. *Æstimo.* *Discrimina*] id est, pericula *Discrimen* *Miles.* *Miles lupo furacior*] miles dicitur quicunque stipendium belli gratiâ suscipit. *Undè grando*] Unde calamitas, quæ dicta est, quod calamos, id est, culmos segetum terit. Est autem in sermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & sacrificando, nutu. Sic Hiarbas Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus supplex o âsse supinis.* Et infrà: *--nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem. Incalluit*] id est, calluit; hoc est, tumorem & duritiem induit. *Pastores omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos.*

Faust. *Fortunate, scelus nobis hæc omnia nostrum*
Ingerit; ætherei sententia judicis æqua est.
Fort. *Quod scelus? an fuimus Christi vitæ insidiati?*
Faust. *Furgia, furta, iræ, venus, & mendacia, rixæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim scelus obruit omnes,*
Et tamen unà omnes pariter pessundat Erinnys.
Faust. *Heu! nescis: malè de superis sentire, nefandum.*
His igitur, quæ scire nefas, nescire necesse est,

Post-

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.
Fort. *Mœror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.
Faust. *Intellecta licet, prorè pro tempore fari;*
(Sic habitus Cosmus sapiens) incognita nunquam.
Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu

Fortunate, &c. Ne approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum. *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra meruêre. Fortunate, sententia judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6 *quos æquus amavit Jupiter*, & 10. Æn. *Rex Jupiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Furgia*] id est contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt, unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c. Venus*] i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicet nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustũ velle potest. Ideóq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclarè ostendit, Dicente D Aug Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionem acceperat. At si quæras cur boni cum malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem ad vindictam. Est ita pretiosa, in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Mors autem peccatorũ pessima. *Nescire necesse est*] altiora te ne quæsieris. Mitte arcana Dei, & *Posthabitis*] i. prætermissis, aut minoris

Furgia.

Venus.

Postha-beor.

ris habitis; ut, *Postabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Posthabita coluisse Samo. Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*) i. affectiones & passiones, & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit ægro ab ægro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in Arte, *Format enim natura prius nos intus ad iram; Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Post effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapiens*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medices, hîc intelligitur. *In postrema*] in est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, impertiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illàc, parvo post tempore, rursum
Insanire hominem video; & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quondam moriens rapiunt secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice, quò tendas; &, quò venisse dolendum est,
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægre
Vitam ago: tanta agros omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illac] Principium narrationis. *Illac*] id est, per

per locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo post tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo post tempore venit* Unde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu; ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O iterum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut *O utinam*, *O ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi*; *tua* *Inconhibit sua quemque voluptas. Mens inconsulta.*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium ut Æneid. 3. *Inconsulti abeunt sedemque odêre Sybillæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui consuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Veneno Ebria fatali*] id est, amore ad mortem ducente: est enim Amor venenum, quia per venas it, Unde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. Augustus super illud, *Ego dixi*, *miserere mei, sana animam meam quia peccavi tibi*; ait, Ego peccavi non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi, non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est, *factus jam populo fabula. Non resipiscis*] id est, iterum sapis & ad sapientia redis? *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *varia habitata mapalia villis*: & *magalia*, sed primâ ongâ; ut Æn. 1. *Miratum molem Æneas, magalia quondam Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur: nota est historia *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati pervenerit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos Fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem* quæ tres explebat 1.90. annos. Tunc enim natura deficit, dicitúrq; *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malo-

rum

rum quæ ſequuntur conceſſa : & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo curſu contingere poſſit : quas omnes tangit Maro, Æneidos quarto ad finem :

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitóque accenſa furore.

Hæc tibi cuncta ferat] Unde Flaccus in arte, *Multa ferunt anni venientes commoda ſecum : Multa recedentes adimunt.* De incommodis ſenectæ, vide Juven. Satyr. 10. In qua dicit, *Sed quam continuis & quantis longa ſenectus Plena malis ! Proſpice, quò tendis.*].i. ad quem ſtatum. Perſius : *Eſt aliquid quò tendis. Et quò*].i. ad quem ſtatum. Ordo eſt, *& cave ire* [*eò*] *quò veniſſe dolendum eſt. Eſto domi*] aut ſimpliciter dicit, aut quod Perſius; *Tecum habita, & nôris quàm ſit tibi curta ſupellex. Levi*] id eſt, facili & inconſtanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro; tamen etiam *eventus* legimus, ût Æneid. 6. *cæcóſque volutat Eventus*

Accipe rem, non auditam, nox tempore factam
Præterito; ſed quam lux hæc mihi protulit ipſi :
Ut mos, Autumno pecudes creſcente totondi,
Manè foro expoſui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam :
Vix viram greges eduxi, vix pabula poſſum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi conſtat, Amynta.
Quiſquis amat, dominæ munuſcula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, ſub quo pernoctat egeſtas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ ?
Mittere mala decem, ſatis eſſe ſolebat amanti :
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magna
Credebantur opes : ventum eſt à gramine ad aurum.
Regia res amor eſt hac tempeſtate, receſſit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat ſermonem, quem ad Amyntam habuit, in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit,

qui

Quò.

Levis.

qui ſimili capti ſunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falſa ſunt ſæpe audita. Unde *Plaut*, *Plùs valet unus oculatus teſtis, quàm auriti decem*, i. unus qui ſe vidiſſe dicit, quàm decem qui ſe audiviſſe dicunt. *Autumno tondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem miſi, cras altera mittam. Purpurei flores.*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amaſii poetæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri ſunt munera: namque notavi Ipſe locum aeriæ quò congeſsêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum caſia atque aliis intexens ſuavibus herbis, Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro eſt. Regia res*] i. regalis, quòd potius dicerem: ſed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit ſumptum. *Hac tempeſtate*] hoc tempore turbulento. Pondo. Regius.

Talia ſuadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, ſalutem,
Da quod amo: noſtro hæc una eſt medicina dolori,
Cætera quæ memoras, mihi ſunt tormenta: revelli
Ex animo furor iſte nequit, mea pectora imago
Virginis obſedit; mecum eſt, mecum itque reditque.
Excubat & dormit mecum; caput, oſſa, medullas,
Cor complexa, poteſt cum ſola excedere vita.
Ac veluti quoties alienâ ex arbore ſecto
Surculus inſeritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coaleſcit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi ſe immerſit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: ſenſus ineſt nobis & ſpiritus idem.
O me felicem, ſi cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcique ſinu, niveiſque lacertis,
Saltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa ſuâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & triſti fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam poſt funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegetontis ad undam;
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florumque deæ, nymphæque decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate, precamur,
Collibus in vestris gelidisque in vallibus omne
Sylvarum rurisque decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ,
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supráque jacentem
Componantur heram: tristes ad basta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signatáque verba relinquent
Ista sepulturæ relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam repoſcentis, ut Charinus Terent. *nihil aliud nisi Philumenam volo* Bene dicit *ſuadenti*, & non *perſuaderi*, quia nihil effi it. *Furor iſte*] id eſt, quem tu commemorâſti, & dixiſti in me eſſe *Excubat*] id eſt, Excubias agit, hoc eſt, vigilat mecum: Æneid. 4.--*Illum abſens abſentem auditque videtque.* Id quoque Phædria optat ſibi à Thaide fieri in Eunucho--*me ames, me deſi deres, me ſomnies, me expectes, de me cogites, Me ſperes, me te oblectes, mecum tota ſis. &c. Caput*] unde furor in amante. *Oſſa medullas*] Æneid 4.--*eſt mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit ſub pectore vulnus* Unde hîc addit. *Cor Complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id eſt, inſita quæ pullulat vigula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una* Hî autem non ex re, ſed ex affectione dicitur qui nondum adhæſit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur *Et ſpiritus*] i. animus quia Græcè ἄνεμος ſpiritus, ſeu Ventus dicitur, *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miſerè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hic ipſo tecum conſumerer ævo. Illa ſuâ nobis, &c.*] Ex Tibul.

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

bul. ferè sumptus locus, aut ex epist. Ovid. *Tristi voce nænias canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elysios. De quibus Æn 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum sedesque beatas, &c.* Nos paradisum vocamus. *Phlegeton*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam*] Ex affectione, ut dixi, loquitur, non ex debito consilio; itaq; non est putandum eam esse poetæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui, non discernentes, quando ex sua sententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poetæ, indifferenter citant, quasi ità senserint. Maro autem sentit etiam amores perdurare post fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipsa in morte relinquunt*, Quin putavit easdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes Pascere equos, eadem sequitur tellure repôstos.* Juxta quod dictum est, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna est damnatis peccandi libido (non enim immutari possunt) merito est æternum supplicium. Sed ad rusticum redeamus Amyntam, cui insanus amor non persuasit, quod Prophetæ divinitus persuasum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & similis ero discendentibus in labum. O Dryades*] id est, nymphæ arborum & præcipuè quercuum, quia δρύς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæque*] scilicet aliarum rerum, ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades*. *O nemorum Sylvane pater*] unde à sylvis denominatus. Hic quoque advenisse dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quassans.

Unde dicit, *Servate, precamur*; quia Nymphæ amare, & amari solent, *Servate*, inquit. *Decus*] id est ornatum florum & herbarum. *Ne floribus obsit*] Virg. Geor. 4. *Nec oves, hædive petulci Floribus insultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & surgentes atterat herbas. Ista*] id est, vestra domina. *Dominæ nostræ*] sic enim & Græci

Phlegeton.

Dryades

Napeæ.

Orëades
Naiades
Hamadryades.
Sylvanus.

Domina.

Græci,& Latini,& Barbari, uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina eſt. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri ſuperſtitione beatas animas, quarum corpora molliter requieſcerent. Unde Perſius. *Nunc non cinis ille poetæ Felix? nunc levior cippus non imprimit oſſa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatáque favillâ Naſcentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & ſine pondere terram, Spirantéſque crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem ſancti voluêre parentis Eſſe locum.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, mollique tegaris arenâ.* Ovid. *Oſſa quieta, precor, tuta requieſcite in urna: Et ſit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O tu qui Venerem docuiſti vendere primus, Quiſquis es infelix urgeat oſſa lapis. Triſtes ad buſta puellæ Pierides*] id eſt Muſæ. Juvenalis: *Pierides, proſit mihi vos dixiſſe puellas.*

Buſtum. *Buſtum* dicitur, quaſi bene uſtum, locus ubi urna condebatur.

Urna. *Urna* autem ab urendo dicta, quòd uſtorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt, terræ condere ſolebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando oſſa: Diverſitatem tamen hanc ex Philoſophis ortam putant, ut quæ ex terra potiſſimùm ſumpta putarent, terræ mandarent corpora; quæ ex igne, igni,

Nænia. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum ſepulto

Epicedium. *Epicedium*, aut eo ſepulto

Epitaphium. *Epitaphium.* In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo ſuperaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id eſt, minoribus aut poſteris.

O virgo ſi te tantus conſumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes,
Tranarem laturus opem: tu ſævior hydra,
Me fugis: at culpæ nihil eſt in virgine; nam me
Neſcit adhuc: ſi ſciret enim, ſuccurreret ultro.
Nec puto ſub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia; ſub cute molli
Mens fera, ſub blanda ſunt corda immania fronte.
Aliquar, & faciam noſtros intelligat ignes,
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triſte in ſuſpiria pectus.

Ode-

Oderit illa licet ſemper fugiátque ſequentem,
Iſta tamen, quocunquè ferar, me cura ſequetur.
Ite procul medicæ, non ſum ſanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum eſt)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco.
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adverſum eſt, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per luſtra ignota ferarum.

O virgo, &c] Sunt verba Amyntæ per Apoſtrophen puellam abſentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula ſunt maxima in mari Siculo; finguntur autem à poetis eſſe monſtra marina, ex puellis tranſmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia Charybdis mulier vorax. De cylla dixit in Bucol. *Quid loquar, aut Scyllam Niſi, aut quam fama ſequuta, &c?* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obſidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in arte, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga ſi caret arte*; ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici ſolet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu ſævior hydrâ*] quam Hercules tandem exuſſit, cùm amputato capite illi ſemper bina repullulare viderer. Erat enim lacus quem exuſſit, & locum fertilem reddidit; ſed ſerpens aquatica fingitur. *At culpæ*] id amatorié. Nam ſemper amicas aut purgant, aut non credunt peccâſſe. Unde ille, *Nec ſi mihi credere tantum Signa tamen vultus fallacia*] ſc. *ſunt* Juv. *Fronti nulla fides: quis enim non vicus abundat Triſtibus obſcœnis? Mens fera*] unde notus, ſed minus idoneus autor. *Omnis quæ nitido volucris plumeſcit amictu, Non eſt, ſi ſimulat, vera columba tamen. Sæpe ſub agnina latet hircus pelle Lycaon, Subque Catone pio perfidus ille Nero. Si tamen illa meos vultus averterit*] videtur Hypallage, ut ſit, ſi averterit ſuos vultus à me. Id enim indignabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.* Sed ſi accipiatur *averto*, ſicut *averſor* *Avertor.* *Averſor*

ſor & *avertor* accipi ſolent, pro eo, quod eſt per indignationem avertendo contemno, ſicut Servius fieri poſſe aſſerit qui dicit *averto* & *avertor* in una ſignificatione declinari poſſe; dicitur recta locutio, & non figura, qualis eſt illa apud Boetium, *Heu! heu! quàm ſurdâ miſeros avertitur aure! &c.* Unde eſt frequentativum *averſor*, quo frequentiùs utimur, Ovid. in Faſt. *Officióque levem non averſatus honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum eſt, opiferque per orbem Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis: Hei mihi quod nullis amor eſt medicabilis herbis!* Nec *proſunt domino, quæ proſunt omnibus, artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odioſa profeſſio. Unde Æn. 4. *Magicas invitam accingier artes. Quod nec credere dignum eſt!* Unde de Pythonyſſa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem revera, an nequam ſpiritum in illum tranſiguratum; quod Auguſtinus potiùs aſſerere videtur. *Animas revocatis ab Orco*] i. ab inferno urgente. Unde

Orcus. Orcus quaſi urgus, à quibuſdã dictus videtur. Sic. in Buc.

Has herbas, atque hoc Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto:
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrim, ſæpe animas imis exire ſepulchris,
Atque ſatas alió vidi traducere meſſes.

Vanis precibus] id eſt, impiè: ſed ex amentia amantium,

Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in ſole, ſed ſolum vagantem. Soli autem ſibi videntur amantes, dum ſunt ſine amatâ. *Per luſtra*] per latibula, aut latebras. *Igno'a*] ſcilicet hominibus, hoc eſt, invia. Æn. 4. de Didon. *Semperque relicta, Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur ire viam, & Tyrios deſertâ quærere terrâ, Enmenidum veluti, &c.* Id autem tunc erat illi, & eſt nunc huic, futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere: ſed vulnus nihil inſanabile curat.
Illum per campos nox intempeſta ſilentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Inſomnem ſemper, rarò ſylveſtria poma

Car-

Carpentum, & potu contentum ſimplicis undæ;
Poſt longos gemitus, exhauſtáque lumina fletu
Aſſiduo, poſt lamenta & convulſa frequenti
Pectora ſingultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli ſine honore relictum
Nocturnæ abſumpſere feræ, volucréſque diurnæ.
Fauſt. *Heu funeſta lues, fatalis machina, paſſim*
Corda venenatis penetrans humana ſagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypſo?
Quæ Styx? quis Phlegeton gravior? quæ major Erinnys?
O ſtulti, quicunque Deum dixiſtis Amorem!
Num natura nocens Deus eſt? ubicunque locorum
Sit Deus, eſt homini clemens, innoxius, æquus.
Fort. *Heu miſerande puer, tenerâ ſublate juventâ!*
Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera? quæ tam
Noxia pars cœli eſt, ut te, nil tale merentem
Læſerit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cœlum tibi defuit; omne
Carmen, & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: niſi te mors immatura tuliſſet,
Dignus eras hederis, dignus Parnaſſide lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac triſtia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & paſcua noſter
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi ſolertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & ſpecimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile noſtræ.
Te Padus, & noſter lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre ſuis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te triſtes ovium flevêre magiſtri,
Ut Daphnim luxiſſe ferunt: te paſcua & agri
Undique, & audita eſt totis querimonia campis.
Spargite paſtores tumulum redolentibus herbis,
Atque ſacerdotum cantus ac thura quotannis
Dicite, & æternam requiem cantate poëtæ.

Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & alium*
Incolis Elyſium; nos hîc te flemus, Amynta.
Fort. *Flendum hodie nobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nunciat imbres.
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem Fortunati eſt in ſua perſona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneid. 1 *Talia jactanti, &c. Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim *amicus, a, um*, adjectivum. Unde *amicior*, *amiciſſimus* leguntur. *Conabar*] id verè; quia
Curare. ſine effectu conamur. *Sed nihil*] id eſt, nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabiles. Nullum tamen eſt in moribus tale, ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihili curat verba. *Inter dumeta*] ubi du-
Inſomnis. mi & vepres creſcunt. *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſere amantium eſt. Æneidos quarto: *At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem Accipit. Sylveſtria poma*] In ſylvis naſcentia. *Exhauſtáque lumina*]
Lumina. id eſt, oculos exhauſtos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc niſi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Curæ non ipſa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro, Æneidos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] id eſt, inſtrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra*] id eſt, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſea Homerica notiſſimæ ſunt, ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7 Æneid plura videbis. Calypſo autem, autore Heſiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam in mari Ionio tenuit, ad quam Ulyſſ. ut à Circe diſceſſerat,

nau-

naufragus pervênit, & amatorio illectus, ſeptem annos permanſit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia *Philos* amator dicitur, pocula aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtr*

Quæ Styx?] infernalis palus à triſtitia dicta. *Phlegethon* fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon.*

Erynnis] dicitur Furia. *Num*] id eſt, Nunquid, *natura nocens*] Phyſicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hiſt. *Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, fragilitatis ſuæ memor, ut pro Numine quiſque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere maſculino, quia deum, dicebant. *Erinnys*

Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera?] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti ſumus. *Cœlum defuit*] id eſt, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò ſui temporis doctum deſſet, ſecutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id eſt, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum eſt maturum. Præcox autem, quod ante tempus maturum, quaſi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio præditi, aut citò moriuntur, aut ſtudia deſerunt.* *Immaturus, Præcox.*

Dignus eras hederis] quibus coronantur poetæ, eò quòd ſunt in tutela Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius, *Me doctarum hederæ præmia frontium, Dis miſcent ſuperis.* Perſius: *Quorum imagines lambunt hederæ ſequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine maſta.* Virg. in Bucol. *Atque hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.* Et iterum: *Hederâ creſcentem ornate poëtam Dignus Parnaſſide lauro*] .i. in Parnaſſo monte Phocidis Bœotiam verſus Muſis & Apollini ſacro naſcente. Eſt ergò Parnaſſis Patronymicum à patria ſumptum. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quaſi ſit Parnaſſica. *Hedera.* *Parnaſſis.* *Panaſſus.*

Nec melius cecinit pugnas] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et Paſcua*] .i. paſtores, ut in Bucol. Nam etiam paſcua in Geor. dicit. *Noſter*] id eſt, noſtras; hoc eſt, Mantuanus. *Tityrus*] id eſt, Virgilius, qui ſe per Tityrum in primo Bucolico carmine

ſignificat. *A magno Alexi*] id eſt, Auguſto. *Præcox ſolertia*] quia ante barbam. *Et ſpecimen tuleras*] ſcilicet præte, aut *abſtuleras ſpecimen*] i. ornamentum. *Non vulgare*] id eſt, egregium. *Cum Nymphis flevêre*] Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *Hebrus.* *Ut Thracius Hebrus*] ſcilicet fluvius. *Orphea*] ſcilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poeta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè: *Spargite paſtores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Paſtores; mandat fieri ſibi talia Daphnis: Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio ſunt, quod canitur ante inhumationem; Sequentia, Epitaphii, quod poſt inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare ſuperioribus. Nam cùm furor & amentia, atq; impietas in ſuperos, & vilipenſio legum in Amynta fuerit & ita mortuum, nec pœnituiſſe ſignificaverit; non videtur congruè dicere, *& altum incolis Elyſium*] id eſt, paradiſum. Sed purgari poteſt, tum quòd paſtoribus hæc dicuntur, tum quòd afferendo Elyſium incolere, tacitè pœni- *Inſomnia.* tentiam egiſſe ſignificat. *Cernebam inſomnia*] Phantaſmata Nocturna, quaſi futuræ lachrymationis prognoſtica; idq; ex ſuperſtitione ruſtica. *Vicinos nunciat imbres*] Georgicorum primo: *Sol quoque & exoriens, & quum ſe condet in undas, Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequentur, &c.* Sed illic de ortu dicit, quod hîc de occaſu. Addit enim:

Ille ubi naſcentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioque refulſerit orbe,
Suſpecti tibi ſint imbres.

Cogere, & ad caulas] id eſt, ovilia. Virgilius in Sileno *Cogere donec oves ſtabulis, numerúmque referre Jſſit. Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equûm fumantia ſolvere colla.

ALPHUS.

De Natura mulierum, inſcripta.

JOAN. MURMELII argumentum.

Amiſſum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer eſt tuus : eſſe ſolebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & ſummis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex iſto languore facetia ſurgit :*
Quæ, quoties memini, riſum ciet : edita nondum eſt :
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane ſoles narrare ſales lepidiſſimè, & ore*
Suaviloquo : dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, Deus teſtis, ſed facta recenter :*
At dulce id facinus non eſt narrabile gratis.
Quid pretii ſperare licet ? quæ dona reporto ?
Alph. *Jane, ubi congeſſit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter ſpondet, promiſſo eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei ; ſed pignore tutum*
Te faciam : duo tela meâ deprome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occaſionem facetæ narrationis de paſtore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris poſitam incidit, ubi inventus & à vicinis ruſticis extractus, furorem amoris non deſtituit : occaſione cujus, graphicè mulierum ingenia deſcribuntur. *Macer eſt*, qui *ſolebat eſſe acer, & elatis, &c.*] Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibuſdam belluis competit : *Profectò hoc ſic eſt, ut puto : omnibus nobis ut res dant ſeſe, ità magni atque humiles ſumus. Flaccis auribus*] id eſt, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium eſt. *Riſum ciet*] id eſt, excitat, à *cieo* ſecundæ conjugationis; eſt enim præſentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Ruſticâ jactantiâ & garrulitate, hoc dicit ;

nam ſi ex perſona poetæ dicatur, verè illi dici poſſet, *Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, ſi ruſticus imprudens in foveam cecidit? *Fane ſoles narrare ſales*] id eſt non inſulſos apologos. *Ubi congeſſit*] Latiniùs Maro. *Namque notavi Ipſe locum aëriæ quò congeſſêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum ſignificant, ut *convenio, confluo, congero*, adverbium ad locum deſiderant, & non in loco: Poteſt tamen dici, *ubi congeſſit*], id eſt, concinnavit & conſtruxit, poſtquam allata fuit materies. *Qui leviter ſpondet*] proverbiale eſt: nam ferè uſu venit, ut, qui citò promittunt difficulter promiſſa exhibeant, & è converſo. *Qui non credit*] Alio proverbio ex arte Rhetorica reſpondet: *Qui non credit, inops fidei eſt*; quia qualis quiſque eſt, talem judicat quemlibet: & ita, qui fidus non eſt, neminem fidum exiſtimat. *Deprome*] id eſt, eximè. *Duo tela*] id eſt, duo ſpicula, aut duas ſagittas, quæ ſunt paſtoribus apta. Virg. *Cum Daphnidis arcum Fregiſti & calamos.*

Telum.

Jan. *Incipiam: Nymphæ Parnaſſides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer præfectus ovili,
Aſſiduè paſcebat oves, caprum atque capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conſpectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit, ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidius curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhauſto ſubvertere cuncta cerebro,
Quum ſopitus erat, poterat vigil eſſe videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inertì
Corporis officio, ſolvebat ſomnia mente.
Hunc ergò in ſaltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligârat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula poſſint
Vincere cervice, ac præduræ robora frontis.
Quæſitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda ſubit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, ſinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus surgit, pavidúsque per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde salignâ,
Captandis obducta feris & stramine sicco,
Instar erat putei fundo irremeabilis alto.
Est caper in vinclis, puer est in carcere, pastor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves refero ac numero: cap úmque requirens,
Obstupeo; puerum clamo, magalia lustro.
Vera loquar, magicis nè fortè liquoribus unctus,
Extimui, ascenso migrasse in aera capro:
Namque striges tali fama est ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad pascua duco.
Dúmque nemus subeo meditans mecum, ecce per umbras,
Ecce, procul caper in dumis strepit, atque reluctans
Cornibus adversis contra sua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneidos secundo, *Incipiam*: *Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnassides*] id est, Musæ Parnassum frequentare solitæ *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona deæ, cantúsque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in arte, *Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibusdam non apta invocatio, quia non debet Deus invocari aut induci ad difficultatem dissolvendam, nisi res tanta sit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poetæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æstimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal describturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Insipe Calliope, licet hîc considere, non est Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: prosit mihi vos dixisse puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hîc verò loquitur rusticus, cui quam dicturus est res sum nam difficultatem habere visa est. Unde priùs dixit, *Totus mirabitur Servi-* *orbis. Philomenæos*] quo Philomena congessit. *Condu-* *tium. Elus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id est, famulatus. *Ta-* *Tabescebuit*] i. lenta tabe exhaustus est. *Vecors*] i. pravi aut per- *re.* versi cordis *Frigidius*] i. negligentius, sicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhausto cerebro*] *stus.*

Sopitus. nimiâ ſollicitudine effœto. *Quum ſopitus erat*] id eſt,
Nugari. ſomno obrutus, *poterat videri eſſe vigil. Nugabatur enim*] id eſt, ſecum inaniter loquebatur. Hor. *Neſcio quid meditans nugarum.* Perſius. *Nugari ſolitos. Ludens*] id eſt, ad ludum, ut curam animi premeret. *In ſaltu*] in
Tento, as paſcuis ubi pecudes ſaliunt. *Tentans*] id eſt, periculum faciens. *Quæſitum pererrat*] id eſt, pererrando it quæſitum: non enim conſtruitur prius ſupinum ſine motu, ſaltem latente. *Et quæ fari pudor*] ſcilicet *eſt*: id eſt, gremi-
Saligna. um; & infra gremium pudenda. *Fronde ſalignâ*] id eſt,
Obducta. ſalicum foliis. *Obducta*] id eſt, obſtructa in ſuperficie. *Captandis feris*] id eſt, ad captandas feras. *Jam tertia*
Refero. *luxerat hora*] ſcilicet poſterioris diei. *Refero*] Recenſeo,
Magalia. aut ſeparo. *Magalia*] id eſt, caſas, & tuguria. *Striges*] ſortilegæ, & magicis utentes. *Ad quædam longinqua*] Id enim ſibi perſuadent dæmonibus illuſæ. *Ecce*] quaſi diceret, Præter ſpem.

Terruit incautum ſubitò feralis imago,
Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem
Noſco animal; ſubienſque rubos, ſeco vincula runcâ.
Serò domum rediens, video per paſcua longè
Turbam exultantem riſu juveniliter alto
Ut propè conſtitimus, méque agnovêre, ſalutant,
Et, tuus, ecce, aiunt, puer hic, ô Jane, luporum
Erutus è foveis, dum nocte perambulat agros,
Incidit in caſſes. Et ſic inventus uterque,
Et caper, & paſtor. Caper hæc incommoda paſſus
Languet adhuc, puer imprudens inſanior hirco eſt.
Virgo ſuperbivit mox, ut ſe audivit amari;
Et pueri ſimulans curam ignorare, pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor; ora, ſinúmque
Ornat, & in terram verſis incedit ocellis,
Callida vulpinâ ren. ſimplicitate gubernat.
Hæc ſtudia, hi caſſes, hæc ſunt mulieribus arma.
Ille ſuâ Cerans Galateâ aliquando potiri,
Contemptâ mercede, ſuos ſectatur amores.
Propterea plauſtro ſtivâ bobúſque relictis,
Ad paſtoris opus redeo; ſubjecta furori

Iſta

Iſta juventutis levitas rura omnia vexat.
Terruit incautum] Rem proſequitur. *Feralis*] id eſt, terribilis ut fera; id eſt, mors. Nam ſi dicatur *imago feralis*, id eſt, ipſius feræ, non videtur ratio carminis ſtare, nam *fera* primam corripit *feralis* producit. Æneidos quarto: *Soláque culminibus ferali carmine bubo. Incautum*] *Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, noſco animal*] ſcilicet ubi propiùs acceſſeram. *Seco*] id eſt, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in caſſes*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in caſſes præda petita meos. Virgo ſuperbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri ſimulans curam ignorare*] Non ſimulans curam, ſed diſſimulans ſe ignorare curam, ſcilicet amorem. Nam ſimulamus, id quod non eſt, eſſe: diſſimulamus, id quod eſt, non eſſe. *Pudorem fingit*] id eſt, ſimulat, & fallaciter præ ſe fert. *Ora, ſinúmque*] in quibus eſt muliebris ſpecies. *In terram verſis*] id enim pudicas decet. Unde Æneid. primo, *Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur. Hæc ſunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, ſed neceſſitate producit. Lucanus, *Siqua Deûm ſoboles, ſiqua eſt mulieris origo. Suâ Galateâ*] puella lactea, ſed ruſtica. Unde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi. Contemptâ mercede*] ſcilicet quam à Jano acceperat. *Iſta*] ſcilicet vilis. *Levitas*] id eſt, inconſtantia propter amores & leves mores.

Feralis. *Caſſes.* *Simulare.* *Diſſimulare.* *Galatea.* *Levitas.*

Alph. *Quod nequit ingenium, caſus facit: ô ſtupor! ô ſors*
Ingenioſa! ô res riſu celebranda bimeſtri!
Jane, fides ſervanda, tibi Philomena laborat:
Sed quod tam vafro memoras de Virginis æſtu,
Rettulit in mentem, quæ pſallere ſæpe ſolebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus Umber,
Janus. *Dic, Umbri, dic: ſi quid habes; meditare parumper*
Et verba & numeros; Umbri eſt memorabile carmen,
Alph. *Eſt, ut ais, ſed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
Janus. *Accipe, promiſſis abſolvo, & ſpicula reddo.*
Alph. *Dum vado ad ventrem poſt hæc carecta levandum,*

Jane,

Fane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit.
Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, nè unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentem veniunt. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Semestris.* *ibi Philomena laborat*] .i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.* *Umber.* *Fœmineis de fraudibus Umber*] homo ex Umbria: Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, Umbri*] Ordo est, *Dic, dic*, inquam, *si quid habes Umbri*] .i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.* *Meditari.* *Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ.* Et *verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem. Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] Sc. Philomenæ pullis. *Et spicula*] .i. sagittas. *Dum vado ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè, tametsi rustico congruit; facit tamen poeta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*] .i. compelle in unum, nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus. Nè vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos, ô lauri, carpam, & te proxima Myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur O, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum Dæmona*] .i. Spiritum malè callidum, qui, cum pingi verè non possit, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*] .i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*] .i. oculos, & hac *Lumina.* *fronte fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis. *Populari.* *Populeris*] .i. depræderis, spolies. *Et*] .i. etiam *Agros pampineos*] .i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libycos ferro populare penates Venimus, &c.*

Alph.

Alph. *Jane, recordatus redeo : sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam : cognoverat Umber
Omnia, quæ fas homini perdiscere; cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rodophen, atque alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq; Padumque:
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroque potens, & linguâ primus utrâque.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsi
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe,
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus illius semper documenta secutus,
Non procul hinc : hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiforem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymnia fertur.

Jane, &c.] Purgata alvo, redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tiſernatem dicere, qui eâ tempestate vixerat. Nam γρηγορέω, significat *vigilo* : Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est : *atque alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Arar seu Araris quam Rhodanus, Lugdunum confluit ; ad cujus confluentum erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Attica*] id est, Græca, & potissimùm Attica, quia Attica lingua è quinque Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i peritissimus utrâque linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet : quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

Rhodope
Ceraunia.
Ossa.
Araris.
Tyberis.
Padus.

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat, peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliiq; complures verſati ſunt vates. *Et Tempe*] .i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poetam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens ferè candida eſt. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiforem*] id eſt, ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] .i. Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia, aut Libethram, fontem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta, incolentes. Maro; *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris; alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνήμη .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiforem.

Libethrides. Polymnia.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: confinia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras.
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſsâ
Fit levis: erumpit blando laſcivia riſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore;
Flet, ridet, ſapit, inſanit, formidat, & audet;
Vult, non vult, ſecumque ſibi contraria pugnat;
Mobilis, inconſtans, vaga garrula, vana, bilinguis;
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta;
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax;
Impatiens, oneroſa, bibax, temeraria, mordax;
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa.

Deſidi-

Deſidioſa, vorax, ganeæ ſtudioſa, palatum
Docta, ſalax, petulans, & dedita mollitiei;
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
Ulciſcendi animos; infida, ingrata, maligna,
Impetuoſa, audax, fera, litigioſa, rebellis.
Exprobat, excuſat tragicâ ſua crimina voce;
Murmurat, accendit rixas; nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat ſua commoda tantùm;
Ludit, adulatur, defert, ſale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditâque lingua
Anget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Diſſimulat, ſimulat, doctiſſima fingere cauſas,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora,
Ora omnes facili cauſas imitantia motu.

Fœmineum ſervile genus] Multa in muliebrem ſexum ſuperciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici poſſunt: ſed rariſſimæ ſunt bonæ ſecundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul eſt hominum inventu bona fœmina nuſquam:* ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Suſarion Megarenſ. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Suſarion hæc dicit filius Phyllini Megarenſis tripodiſcius; Malum ſunt mulieres: Sed tamen, O populares, non eſt invenire domum ſine malo.* Multa tamen etiam in ſanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] .i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines. Quos ultra citráque nequit conſiſtere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala ſunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans, *Aut canis*] id eſt, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti eſt temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, niſi ſemel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id eſt, aſpera, ut Hernici montes in Italia aſperrimi. *Gravitate remiſsâ, fit levis*] quia *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt. Ducit etiam in vitium vitii fuga, ſi caret arte. Lepor meretricius*] id eſt, ſuaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contraria*] .i. inconſtans, unde

Facul.

Modus.

Canis.

Hernic.

Imperiosus. unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. *--varium & mutabile semper Fœmina. Imperiosa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabundus.* *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruentus.* *Cruenta*] cruoris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juv. docet, vindictæ. *Improbus.* *Improba*] .i. improbanda. *Avarus.* *Avara*] quia rapax, sed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent.* *Rapax*] ergò ut expendat. *Querula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat.* *Maga.* *Maga*] .i. Sortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.* *Lena.* *Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mercs quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetula producere turpem.* *Superstitiosa*] quod idem Juven, sexto docet, ut cætera ferè quæ hîc habentur. *Ganea.* *Ganeæ*] sic & alii Christiani poetæ, sed ganeo primam producit. Satyr. *Occultas ganeo pultes. Palatum docta*] .i. *Salax.* delicata *Salax*] .i. luxuriosa. *Tragicâ voce*] .i. quali utuntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosis*] quia nulla ferè causa est, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*] .i. illudit, *Defert*] .i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*] i. callidâ reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*] id est, nil sibi non promittit posse efficere, *Ora omnes*] Ordo. Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes casus*] id est, eventa omnia; hoc est, scit se accommodare rebus, & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, immò interdum utrumque simul.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi; nihil est, quod credere possis,
Et nihil est quod non si vult, te credere cogat.

His facient exempla fidem. Quæ crimina non ſunt
Fœmineâ tentata manu? Dedit hoſtibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia ſiniſtri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis:
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hoſtem ſequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, ſubicit ſe Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Cauſa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones ſecuêre poëtam.
Cognita luxuriæ petulantia Paſiphaeæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter auſa eſt.
Decepit Judæa virum Rebecca, ſuámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryſeis Achillem
Depulit è caſtris: demens Chryſeide factus
Fulminat Atrides & ſentit Apollinis iras.
Eva genus noſtrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem proſequitur. *Aſtum*] id eſt, aſtutiam. *Nihil eſt quod credere poſſis*] quia *Et quanquam videas oculis, &c.* Juven. --*nihil eſt audacius illis Deprenſis, iram atque animos à crimine ſumunt.*-- *Quæ crimina non ſunt Fœmineâ tentata manu?*] Quaſi dicat, nulla non ſunt, & ità omnia ſunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hoſtium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachi*] pro *brachii*, quia aliter verſus non ſtaret *Sæviit in natos*] Virg. *Sævus amor docuit natorum ſanguine matrem Commaculare manus*: nam Medea à Jaſone ſpreta, omnes communes liberos præter Theſſalum trucidavit. *Tyndaris*] *Tyndaris*, id eſt Helena Tindari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, aut ipſum ſequuta; mille carinis à Græcis repetita eſt. *Scylla*] Niſi Megarenſium regis filia, abſciſſo purpureo capillo, quem pater ſacratum habuit, ad Minoa hoſtem

Aſtu.

Scylla.

per-

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exarsit amore Cauni fratris, à quo spreta, in Fontem sui nominis conversa est. *Subicit se Myrrha parenti*] scilicet Cinyræ: de quo lib. 10: *Myrrha.* Met. quæ etiam in Myrrham arborem illîc conversa dicitur. Est autem in verbo *subicit*, Syncope. Nam si (ut debet) *subjicit* scriberetur, esset positio brevis. Fecerunt tamen *Semiramis.* id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Assyriorum moderatrix, exarsit amore Nini filii, quem diu simulaverat, ut Just. docet lib. 1. *Causa necis vati conjux fuit*] id est, Eriphile. De qua in Thebaide Statii *Belides.* multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupserunt totidem patruelibus, id est, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: sed à patre, qui ab oraculo habuit sibi cavendum à tali genero, persuasæ, primâ nocte omnes maritos suos interfecerunt præter Hypermnestram, quæ Lynceo pepercit, à quo Danaus obtruncatus. *Cicones.* *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor est *Pasiphae* Virg. in fine Georg. *Pasiphae*] uxor Minôis regis Cretensium amore tauri incensa, se in ligneam vaccam à Dædalo effictam includi fecit; sic cum tauro concumbens, & postea cum Minoe, Minotaurum genuit. Ordo est: *petulantia luxuriæ Pasiphaeæ*] id est ipsius Pasiphaes, scilicet *est cognita. Phædra*] Pasiphaes & Minôis filia, Hippolytum privignum, cui desponsata, sed non tradita à Theseo fuerat, interpellavit de stupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius sit, detulit apud patrem, quasi ille interpellâsset ipsam, unde credulus pater, à Neptuno sive à patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equi Hippolyti in furorem versi, ipsum dissolverent, unde Hip- *Hippolytus.* polytus ab ἵππος, quod est equus & equa, & λύω, id est, dissolvo, dictus præsagio quodam videtur; nam ab Hippolyte matre id nomen priùs habere potuit. *Decepit Judea Rebecca virum*] scilicet, Isaacum cujus oculi caligaverant. *Rebecca.* *Suámque progeniem*] id est filium chariorem Jacob. *Velans hircino tergo*] .i. pellibus hircorum aut caprorum, ut pilosus perciperetur, ut erat Esau. *Conjux*] scilicet Deianira. *Deianira.* *Fatale venenum*] id est, tunicam sanguine venerato Nessi intinctam dedit. *Alcides.* *Alcidæ*] id est, Herculi Alcei nepoti

poti putativo. Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & *Pisæ* regis filia. patrem decepit, quia *Pelopi* in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis, tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodomia, quasi equorum domitrix. *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cum abducta Chryseide, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec *Patrocli* amici necem ulciscì vellet. *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus: Agamemnon. *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Factus demens Chryseide*] id est, per amorem Chryseidis, filiæ Chrysæ sacerdotis Apollinis, qui cum infulatus in exercitum Græcorum filiam expetitum veniisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Sentit ergò iras Apollinis*] .i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Hippodamia.

Lavinia.

Bryseis.

Atrides

Fulminare.

Chryseis.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibete puellas,
Pellantúrque procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non male sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus; & duo fratres,
Unus equis, alter pugnis bonus atque palæstra:
Et noster Deus; unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscæna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

Ut ſemel in ſcopulos vento contortus, & undâ,
Nauta ſcit incautis monſtrare pericula nautis:
Sic ſenior, longo ſactus prudentior uſu,
Præteritos meminit caſus, aperitque futuri
Temporis eventus, vitæq́ pericula monſtrat.
Si fugiunt Aquilam ſulicæ, ſi retia cervi,
Si agna lupum, ſi dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, paſtor?

Credite paſtores] Convertit ſermonem ad paſtores quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per ruſtica numina*] id antiquè, niſi ad Deum & Sanctos, quibus arva cuſtodiæ ſunt, referamus. *Theſtylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu, Allia, ſerpyllumq́, herbas contundit olentes.* Et iterum, *Jampridem à me illos abducere Theſtylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus eſt natalis, Iola:* &, *Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit laſciva puella.* Et, *Huc ades, O Galatea, &c.* Item. *Ille Neæram Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Perq́ nives alium, perq́ horrida caſtra ſecuta eſt. Dicite*] ingenioſa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, ſed non rediiſſe. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Ariſtæus paſtor inſequeretur, à ſerpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo, citharæ beneficio, redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non reſpiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta eſt; quod quarto Georgicon, ad finem, graphicè deſcribitur, & à Boetio non ſegniter. *Proſerpina*] Cereris filia, à Plutone ſurrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuiſſet, ſi nihil apud inferos guſtaſſet: ſed granum pomi guſtavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita ſequi curat Proſerpina matrem. At pius Æneas rediit*] poſtquam illûc, duce Sibyllâ, patris videndi gratiâ deſcendiſſet, ut 6 Æneid. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Maximus Alcides*] id eſt, Hercules, ut Perithoum redimeret. Virgil. --*Quid Theſea magnum? Quid memorem Alciden? Et duo fratres, Unus equis*] ſcilicet, Caſtor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollucis*

Eurydice.

Proſerpina.

Alcides.

Pollucis habenis. Alter pugnis] scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi *Geminos* constituunt: signum tam latum ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, aliter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat: Unde sexto Æneidos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itá, editq; viam toties.* Melius autem legitur *alter* quàm *alius*; quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consule anda. *Animi viriles fugiant obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1 de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illáque virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autem, belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis ac insidiosis, quàm nos sumus. *Alter.* *Alius.* *Fulicæ.*

Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis;
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, funda spolióque leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors.

Nec formæ contenta ſuæ ſplendore, decorum
Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit greſſus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, ſed cupiens ſimplex & honeſta videri,
Denegat & pugnat; ſed vult ſuper omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res uira) ſimillima vento eſt,
Quæ trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Eſt in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, eſt animal terreſtre, & aquatile; creſcit ex minimo ad decem & ſeptem & amplius cubitos: quibuſdam Ægyptiorum Crocodili ſacroſancti ſunt, quibuſdam non ſunt, ſed veluti hoſtes exagitantur. Unde ſuven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Eſt autem bellua hæc quæ ova parit inſtar anſerinorum, contra fugaces terribilis, contra inſequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi viſûs eſt; conſpecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat: unde factum eſt proverbium, *Lacrymæ Crocodili*, de his qui ſub ſpecie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphicè ergò dicit, *Eſt in eis pietas Crocodili. Hiæna*] Animal eſt, in Africa præcipue naſcens, utramque ei naturam eſſe nonnulli exiſtimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Ariſtoteles negat. Collum ei & juba continuatæ ſpinæ porrigitur, flectíque niſi circumactu totius corporis non poteſt. Humanum ſermonem inter paſtorum ſtabula aſſimulare dicitur, nonnenq; alicujus dicere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad ſollicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal ſepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontinus: ob quæ rectè dicitur, *aſtutia Hyænæ Fidito*] .i. confidito. *Non Clypeo*] ſcilicet cryſtallino ipſius Palladis, cujus numine protectus Perſeus Meduſam interemit, è cujus ſanguine natus fingitur Pegaſus equus alatus. Erat autem Meduſa una triũ Gorgonum, quæ unũ habuiſſe oculũ, quo viciſſim uterentur, dicuntur, hoc eſt unionem ſeu margaritam: erat autem pulcherrima; unde ſe inſpicientes in ſtuporem traxit, & ita in ſaxa vertere

Fidito.

Meduſa

tere dicta est: Hanc enim visam Neptunus, ardens amore, in templum usque Palladis insequutus, illic compressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditque ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaes Acrisii regis argivorum filiæ ab Jove compressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut Dionysius bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Carthaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis Fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cum dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus asperis*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *asperis* per Syncopen pro *asperis. Sed qui cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumq; ulciscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David. *Funda*] quâ Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebei ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Loth, Davidem, Solomonem, Fœmina decepit: Quis modo tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu aurato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Arte*] scilicet fucatoria. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in latebras ludens perducat amantem*] Unde poeta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit antè videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Caciaco vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus:
Immundum natura animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat atque lavat, pingit, striat, ungit, & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, natésque.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Stimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plus premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atque Charybdes:
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœda thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare*] id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigna subtrahe colla jugo.* Et iterum, *Principiis obsta: sero medicina paratur, Dum mala per longas invaluêre moras.* *Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Fastidia*

Immundum natura animal] si animo vituperandi hoc diceret, ineptiret. Nam si natura immundæ, & cura ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris & fucata venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat*] id est, iævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amotis. *Striat*] in trigas colligit capillos. *Tota* [scilicet ens aut existens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia uritque videndo fœmina, & tactu inficit. Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu baliscus.* *Humeros discit vibrare*] id nimium petulantes faciunt,

quæ

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Natéſque*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulo deſcendunt clune puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mammillas. *Quæ bifidam*] id eſt, in binas partes diviſam. *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*] .i. infernales, potiùs dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionum ſedes. *Hi juvenum ſcopuli Syrtes*] .i. brevia vada arenoſa: in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundi Phinei volucres*] Harpyæ, de qui bus Æneid. 3. *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ Ionio in magno: quas dira Celæno, Harpyæque colunt aliæ, Phineia poſtquam Clauſa domus, menſaſque metu liquêre priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ liberis novercam ſubinduxit, eóſque ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt, & immiſerunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetem, & Calaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ, filios, juvenes alatos, qui eas ad Strophadas uſque pepulerunt. *Cænacula*] altiora domus, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*] id eſt, polluere, & non caſtum reddere. Æneid. 6 *Et totam inceſtat funere claſſem. Hæ ſunt Phorcynides*] id eſt, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squallebant latè Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpiæ.* *Cœnacula.* *Inceſtare.*

Carmina doctiloqui curſim recitavimus Umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimium prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen: mulierum amentia longa eſt,
O memorande ſenex, quo ſe vetus Umbria tantum
Jactat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs re tantum te Roma vocabat.
Ipſa tuas artes, & non trivialia norat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter oſſa quieſcant
Semper, & in ſummo mens aurea vivat Olympo:

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciſcum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempeſtate doctum. *Ipſius id rei*] contra artem producit ſyllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, niſi præcedat *i*: & ità rei, ſpei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Poſſumus verſum emendare ſic: *Ipſius eſſe rei vitium, non carminis, illud. Non longum eſt carmen*] Unde Martial. *Non ſunt longa, quibus nihil eſt quod demere poſſis. Martia Roma*] aut bellicoſa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet conſecrare origines ſuas, & ad Deos refere autores; ea belli gloria eſt P. R. ut cum ſuum, conditoríſque ſui parentem Martem potiſſimum ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur. Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen? Te vita functum*] id eſt, defunctum. *Latinæ Naides*] id eſt, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter ſermonem Latinum. *Et Graiæ*] id eſt, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter oſſa quieſcant*] unde prius ubi de ſepulchro levi loquuti ſumus, diſſeruimus: hoc ad veterem pertinet ſuperſtitionem, nam verius Virgilius dicit, *Facilis jactura ſepulchri*. Et Sen. *Quid refert, humine an in ſublime putreſcam? Mens aurea*] id eſt, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id eſt, cœlo: hoc, catholico viro dignum eſt. Olympus autem Macedoniæ mons altiſſimus, pro cœlo à Græcis potiſſimum poni ſolet.

Naiades:

Graiæ.

Olympus.

De

De consuetudine divitum erga Poetas, inscripta.

CANDIDUS.

JOANN. MURMELII argumentum:

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poetas.

Sylvanus & Candidus.

CAndide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstra.
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trahis otia, cantu.
Can. Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ.
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nitent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. Nonne potes curare greges, & dicere versus,
Cum vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sepe
Cingere, mercari paleas & pabula, victum
Quærere: nil superest otî; laudabile carmen
Omnem operam, totumque caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumque opus est, & nostris viribus impar.
Cum cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii. Tibi penula (dicunt)
(Candide) trita genu nudum, riget hispida barba:
Jam silvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Irascor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtusque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide nobiscum, &c.] Argumentum hujus eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poetas, quorum ingratitudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poetis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit, poetam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales.*] id est, lepores sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poetas bonos, admirantur tamen eos, & obstupescunt eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantum admirari, tantum laudare diserto; Ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem, admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs *distenta* dixit. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*] sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit. Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget. Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc séque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus.* Et pòst, *neque enim cantare sub antro Pierio, Thyrsumve potest contingere sana Paupertas atque æris inops, quo nocte diéque Corpus eget. Satur est cum dicit Horatius, Ohe, &c. Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sæpe*] sæpimento: Est ablativus à nominativo *sepes. Nil supereſt otî*] pro *otii*; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia intelligi. *Tibi penula.*] i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ impluvies*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoque*. *Victus* autem] id est, necessitas edendi ut vivas: aut

Mulctralia. Cymbia, Concinnius. Penula.

victus]

victus] id eſt, cibus quo vivas. *Fert*] id eſt, abſumit: *Lanitium*] id eſt, lanam. *Fœtúſque mares*] id eſt arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac paſcunt*] id eſt, ſugunt & abſumunt, dum paſcuntur. *Premitur nihil*] id eſt, non fit caſeus, mollis, Maro: *Et preſſi copia lactis. Ubera ſiccant*] ex Marone eſt, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, ſi quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, poſtquam mihi nulla ſecundant
Ex tot ſyderibus quot ſunt in nocte ſerena.
Hactenus, ut nôſti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio ſenii, quod nunc ſubit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri ſpem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus:
En! formica brevis, ſed provida beſtia, condit
In brumam nova farra cavis æſtate latebris;
Néve renaſcantur fruges ſecat ore ſepultas.
Sylv. *Scire genethliacos fatalia ſydera dicunt:*
Hi ſub Mercurio vates, & ſub Jove reges,
Magnatéſque locant: iſtis dat Jupiter aurum
Atque magiſtratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua ſors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Divid t, ut melius nobis videt eſſe futurum.
Sorte tua contentus abi, ſine cætera nobis.
Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergo*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas!
Sylv. *Non tibi ſurripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulciſonis aures concentibus opto,
Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum eſt.
Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena moleſto.
Can. *Sic quoque tu noſtris abſens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis ſat ſint tibi gaudia noſtræ:
Carmina ſunt auris convivia, caſeus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátque
Alter ope alterius, quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos, & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. *Indiga.* *Sed ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*] .i. indigens paucorum: non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] unde Juven. *Lucri spem*, id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi est. *En! formica*] Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, O piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris Ore trahit, quodcunque potest, atque addit acervo: Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad brevissimum diem, *Bruma.* ut est in solstitio hyberno. Ordo est; *Condit*] .i. abscondit. *Condere.* *Æstate*] .i. per æstatem. *cavis latebris farra nova Neve*] pro & nè. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*] .i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi*] scilicet, genethliaci, & mathematici. *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*] .i. prophetas, & poetas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatésque*] Unde secundum Homerum in Iliad.

Iliad. *Honor autem à Jove eſt. Maiæ filius*] .i. Mercurius. *Dat illis*] ſcilicet vatibus ſub ſe natis ingenium, & ità vult eos contentos eſſe debere ſuâ ſorte; dicens, *Sorte tua contentus abi. Sine*] id eſt, derelinque. *Cætera*] id eſt, divitias & opes. *N bis*] id eſt, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergò Carmen?*] ſubtilis objectio. *Non tibi ſurripio carmen*] Callida quoque reſponſio: *Nec Apollinis arma*] citharam ſcilicet, cujus eſt inventor, ac cætera inſtrumenta muſica, quia *in medio reſidens complectitur omnia Phœbus*: eſt enim princeps muſicorum. Horat. *Lyræ ſolers & cantor Apollo.* Unde, ſecundum Plinium, carmen Heroicum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Auguſtus illi ædem conſecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Perſius, *Ad ſacrà vatum carmen affero noſtrum*: & Juven. *Muſarum & Apollinis ade relicta, &c. Si gaudere*] Rurſus actis objectio & ſubtilior purgatio, ſed ſubtiliſſima rurſum rejectio. *Carmina ſunt auris convivia, caſeus oris*] Pulchrum & proverbiale eſt. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egeſtatem, & mutua auxilia, ſunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id eſt, Hiſpanos.

Sydera jungamus; facilè mihi Jupiter adſit,
Et tibi Mercurius noſter dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.

Sylv. *Vana ſupervacuis inculcas plurima verbis.*

Can. *Vana inquis quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: ſi vis noſtros audire camœnas,
Eue ſopitam de ſollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquilláque pectora carmen.
Torpeo ut eſuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum ſquarroſa cutis, ſitis occupat ora:
Nec pecus in ſtabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis poſitis me vivere curis?
Non facit ad noſtros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, paſce, gravi ſuccurre ſenectæ;
Invenies promptum verſu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleníque cadi, plenæque lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cinerî ludos inarare bacillo,
Torrere & tepidis toſtas operire favillis
Caſtaneas, plenóque ſitim reſtinguere vitro,
Fabellaſque inter nentes videre puellas.
Tityrus (ut fama eſt) ſub Mecœnate vetuſto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulſabat ſydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannoſos, macie affectos, ſarragine paſtos,
Aoniæ fugiunt Muſæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id eſt, Jovem cum Mercurio; id eſt, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id eſt, faciam, ut *Mercurius noſter*] id eſt, poetarum pater, & ingenii largitor. *Det tibi pileolum*] id eſt, galerum, qui Mercurio aſſignatur, quòd ſemper ferè radiis ſolaribus quaſi galero tectus ſit. *Virgam*] id eſt, caduceum, Unde Maro Æneid. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit: Dat ſomnos, adimitque, & lumina morte reſignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. ſumptum videtur, qui locus ſic verſus eſt: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipſe, Hac dulces ſuadet Somnos, & Lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat: dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuiſſe, mare & fœminâ in nodum obligatis invicem parte mediâ voluminis ſui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœlique decus, facunde miniſter, Aurea cui torto virga dracone viret. Citharam*] quia tetrachordum invenit, id eſt, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo ſeptem chordarum inveniſſet. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæ lyræque parentem. Nodum Herculis*] id eſt, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen diſſolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus conſertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, ſed à Mercurio: verùm ab Hercule diſſolutum, non quidem arte, ſed vi; quod &

Faxo. *Pileolus* *Citharа.* *Nodus Herculis.*

Alexandrum

Alexandrum magnum feciſſe dicunt. Uterque tamen, & Mercurius, mercium ac mercatorum Deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Perſius: *O ſi ſub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro Hercule*: Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimum bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod *Lucullus* ditiſſimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto, Hercules vi, quâ aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn 4. *Hic primum paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit, &c. Vultu hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno. Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur quorum cutis exſurgit ob aſſiduam illuviem. Lucill. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptam verſu*] id eſt, ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus*] ſcilicet divitiarum. *Curas abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id eſt, marſupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecuniâ, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiſcum nunc appellant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, & dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id eſt, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aonia*] quæ in Phocidis montibus, quæ Aones olim habitaverunt, frequentes ſunt.

Lucullus. *Squarroſus.* *Crumena.* *Ærarium.* *Bacillum.* *Farrago.* *Aonia.*

Sylv. *Si ſperata mihi dederit fortuna quod opto,*
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Can. *O utinam, Sylvane foret tibi tanta voluntas,*
Quanta eſt hac etiam tibi tempeſtate facultas!

Nos

Non ego divitias Coſmi, non Serica poſco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æſopi fameo, clypeúmque Minervæ:
Nil opus eſt regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, ſi mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didiciſſe ſub Umbro.
Poſtulo veſtitum, peto victum ſub lare parvo,
Certior iſtud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ menſæ, Codrique ſupellex.
Sæpe alios, qui ſpem dederint, invenimus ore
Magnificos, ſed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi ſi fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut ſolſtitio fiam Philomela reverſo
Mutus & elinguis: ſuſpendere poſtibus arma
Tempus erit, clauſoque abigi ſpectacula circo.

Si Separata, &c.] Graphicè oſtendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet eſſe poteſt. Non ego divitias Coſmi*] Alii *Coſmæ* legunt, illius Florentini ditiſſimi. Sed & Coſmi multi fuerunt divites; congruúmque eſt divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem eſt quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica poſco Pallia*] *Seres* populi ſunt circa Indiam, apud quos ſunt arbores lanigeræ ſine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfuſa, ex quo vellere veſtimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut autor eſt Plinius. Unde Maro, *Velleráque ex foliis depectunt tenuia Seres.* Errat autem Servius qui Serica à bombycibus confici vult, cum bombyces non apud Seres, ſed in Arabia, & inſula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi ſunt, teláſque aranearum modo texunt, ad veſtem luxúmque fœminarum, quæ bombycina appellantur: Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*] .i veſtes ex purpura dibapha, id eſt, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*] .i. prædivitum Perſius, *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æſopi*] id eſt, qualem

Seres. *Serica.* *Bombycem.* *Bombycina.* *Dibapha*

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex quæstu histrionico ducenties sestertiûm reliquit: quas opes filii absumpserunt. Unde Horat. 2. Sermonum: *Filius Æsopi, detractum ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto Diluit insignem baccam* i. margaritam seu unionem, pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ita filius hic notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Jam patina Æsopi cedat, jam luxus Apitî, Et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeumve Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*) Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cum à patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, quia subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atque Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Sipontinus: *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori forma apparuerunt, jussérúntque nuntiari Senatui, ac populo Romano victoriam, de qua adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum æriique assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo Pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverniſque superatis, elephanto vectus fuerat, turbâ militum quasi inter solemnia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille. Quia ergò Neronem constat palatium

Æsopi patina.

Pyrrhus

Ænobarbus.

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſſéque de Oenobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Suetonius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio, exquilias uſq; fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtituitámque, Auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficeret hoc retuliſſe. Veſtibulum ejus fuit, in quo Colóſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices millia-rias haberet; item ſtagnum, maris inſtar, circumſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit, de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & quis fuit alter Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus, efflagitant *jampridem, jamdudum, jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet durius, poſſet dici, *jampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum, *Memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius; *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini, Sub Umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, nè contra decorum petitior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſis centum dare Pythagoreis. Codrique ſupellex*] pauperis Poetæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculâ minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci, cenon & parvulus infrà Cantharus, & recubans ſub eodem marmore Chiron: Famque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mures.*

Pythagoras.

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id eſt, pollicitationibus, *Magnificos. Sed re*] id eſt, exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id eſt, confidimus *Ego fiam Philomela reverſo Solſtitio*] id eſt, ut Philomela in ſolſtitio, *quia mutus, & elinguis*] id eſt, nihil canam, ſicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suſpendere poſtibus arma Tempus erit. Arma*] id eſt, fiſtulam & plectra, & cætera inſtrumenta muſica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad poſtem Herculis figebant arma ſua, quando eſſent emeriti, aut amplius exercere nollent; ſicut & cæterorum officiorum diis ſua, quicunque ampliùs uti nollent, ſuſpendebant arma. *Et tempus erat abigi Spectacula*] id eſt, ſpectatores, *Circo*] id eſt, theatro clauſo. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidiſti Romam, ſanctique ſenatûs*
Pontifices, ubi tot vates, ubi copia rerum
Tantarum? facile eſt illis diteſcere campis.
Can. *Deciperis, me velle putans diteſcere: veſci*
Et lupus omne animal crudis exiſtimat eſcis.
Túque putas alios, quo tupide, claudere paſſum.
Non ego ditari cupio, ſed vivere parvo:
Fac habeam tenuem ſine ſollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palatia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, O Sylvane?
Occidit Auguſtus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit; accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc ſola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur; ſperare jubemur
Undique, & in toto vates ſpe paſcitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic geſta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui ſceptra tenent, qui regna gubernant:
Invenies qui te de ſordibus eruat iſtis.
Can. *Inveniam qui me derideat & ſubſannet.*
Tempeſtate iſtâ reverentia tanta poëſi,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, laceſſis?
Sylv. *Non decet obſcœnis vatem prorumpere verbis*

Can. *Non poſſum non vera loqui: ſi vera taceri*
Forte velis, levibus me parce laceſſere dictis.
Sylv. *Utile conſilium præſtare, laceſſere non eſt.*

Candide, vidiſti Romam?] Diſertè deſcribit morem avarorum, qui, ne juvent, aliò mittunt opem implorantes, *Sanctique ſenatus Pontifices*] id eſt, Cardinales ſicut canitur clare, *ſenatus Apoſtolorum*, quem Cardinales repræſentare dicuntur. *Facile eſt illis diteſcere campis*] Ubi ſcilicet tot divites ſunt. *Deciperis, me velle putans diteſcere*] Non enim quæro diteſcere, ſed victum, & veſtitum, quibus contentus quis ſit. *Veſci*] Ordo eſt *Et lupus exiſtimat*] *Crudus.* id eſt cenſet & ; dicat omne animal *veſci crudis*] id eſt, incoctis *eſcis*] ſcilicet carnibus, quibus ipſe veſcitur. *Tuq;*] id eſt, & tu putas alios *claudere paſſum*] id eſt, ingredi, eo pede, *quo tu*] id eſt, m. veri eâ affectione quâ tu (per pedes enim ſæpe intelliguntur affectiones) hoc eſt; quia tu cupis diteſcere, cenſes omnes id cupere. *Tenuem ſine ſollicitudine victum*] Non ergo aſſluentiã petit, ſed ſecuritatem quam tamen Salvator ſine ſollicitudine à ſe ſperandam docet, vetans, *ne ſolliciti ſimus quid bibamus & comedamus. O Sylvane*] Spondaicus verſus non ineptus, quia & languor animi loquentis, & pondus rerum habet. *Auguſtus.* *Auguſtus*] id eſt, beneficus in poetas, *Virgilium*, *Horatium*, *Tuccam*, *Varum*, cæteroſque principes. *Nugas*] pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat.. *Et genus, & formam, regina pecunia donat* Ovid. *Dat cenſus honores, Cenſus amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quiſq; ſua nummorum ſervat in arca, Tantum habet & fidei*: Et rurſus Horatius; *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere, quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juven. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum Majeſtas, etſi funeſta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras, ut colitur pax atque fides*, &c. *Exilium virtus patitur*] Idem Juven. *Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, Si vis eſſe aliquid: probitas laudatur, & alget. Criminibus debetur honos*, &c. *Vates ſpe paſcimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic geſta virûm*]

aliud

aliud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*; id eſt, ſis converſus, ſeu verte te *ad hos*] id eſt, ad eos, *qui tenent ſceptra*] id eſt, ad reges. *Et ſubſannet*] iterum ſpondaicus verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupanari*] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant olim proſtitutas; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium ſe caſtigat *Levibus dictis*] non parvis aut modicis, ſed vanis aut contumelioſis; ſicut mulieres leves, quibus proſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconſtantes. *Me parce laceſſere. Parce*] id eſt, abſtine, ut Æneidos primo, *Parce metu Cytharea.*

Lupanar
Lupa.

Can. *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri.*

Quî pugnas quî geſta virûm, quî prælia regum
Dicit inops vates. cui nec quo fiſtula poſſit
Aptiùs incidi, fierique foramina, culter?
Aſpice, ut excuſſis laxata manubria clavis.
Ut dentata acies, veterique ſimillima ſerræ,
Hoc leve: ſed menſæ grave & intolerabile damnum.
Utile conſilium firmat, ſed inutile mentem
Frangit, & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recuſant.
Adde quòd & noſtri curant ita carmina reges,
Ut frondes Aquilo, mare Lybs, vineta pruinæ.
Ipſi ad delicias reges, & ad otia verſi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de ſtudio Veneris, de ſcurrilitate,
De ganea, de ſegnitie, de infamibus actis:
Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam.

Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo conſtruxit, dicens, *Horum ergò optârim pauperrimus eſſe bonorum*. *Quî*] id eſt, quomodo, aut quare, dicet inops vates pugnas? &c. *Cui nec*] ſupple eſt *culter*, *quo fiſtula poſſit Aptius incidi, & quo foramina poſſint fieri. Aſpice ut manubria*] ſcilicet, cultrorum, id eſt, capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxata* ſupple *ſint*] laxa & diſſoluta. *Clavis*] id eſt, clavibus quibus compinguntur. *Excuſſit*] hoc dicens oſtendit

Manubrium.

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter. *Acies*] ſcilicet cultri, id eſt, acuta ejus pars. *Dentata*] ſupple *ſit*, id eſt, in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veterique ſimillima ſerræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Hoc damnum*] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt, tolerabile. *Sed menſæ*] id eſt, victus, eſt grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiant; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Lybs*] ventus Libycus. *Curat mare*] in quod ſæpè ſævit; Et ut *pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matutinum. *Curant vineta*] id eſt, vites; quod etiam nihil eſt, quia etiam congelantur. *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi reges*] id eſt, præpotentes. *Verſi ad delicias*] id eſt, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id eſt, deſidiam. *Optant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *De ſtudio Veneris*] id eſt, amoribus impudicis, *De ſcurrilitate*] id eſt, inhoneſta dicacitate. *De ganea*] id eſt, caupon., & guloſitate. *De ſegnitie*] id eſt, deſidia: dicuntur enim ſegnes ſorſum ab igne, qui activiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id eſt, privatis, cùm geſta ferè ſint publica. Melius autem (autore Vallâ) *acta*, quàm *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poetam*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſculo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda eſt Catulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poetam Ipſum: verſiculos nihil neceſſe eſt*: *Qui tum deniq; habent ſalem & leporem, Si ſunt molliculi ac parum pudici.* Cui tamen multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam Poetam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus eras*. Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores diſtant à carmine noſtro? Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi*. Et Mart. *Laſciva eſt nobis pagina, vita proba*:

Serra inventio

Pruina. Vineta.

Ganea.

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexêre

Dilexêre graves muſas. Heroïca facta
Qui faciunt reges, heroica carmina laudant:
Ut ceſſêre viri fortes, & maſcula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ;
Occidit ingenium vatum, ruit alta poëſis.
At ſi forte aliquis regum gerat aſpera bella,
Et decus armorum ſtudiis belloque paravit;
Nil genus externum, venturaque ſecula curat,
Laude ſua gentis ſatur, & præſentibus annis.
Barbarus eſt, neque carmen amat; vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Eſt & apud reges, rudis, invida, ruſtica turba,
Mimus, adulator, leno, aſſentator, adulter,
Hiſtrio, ſcurra, quibus virtus odioſa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucreſque feraſque.

At qui dura, &c.] *At* particula adverſativa, locum habet, ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Æenea in fine tertii, *Factóque hic fine quievit*, ſubdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum ſaucia cura.* Pulchrè ornat carmen epithetis, quæ ſic conſtruuntur: *At qui geſſerunt potenti manu dura bella Fortiter, &c. Dilexêre graves Muſas, reges, qui faciunt heroica facta, laudant heroica carmina. ut*] id eſt, poſtquam *Viri fortes ceſſêre*] id eſt, è medio ſublati ſunt; quia fortes cedere neſciunt. *Et maſcula*] .i. virilis. *At ſi fortè*] bene occurrit argumento, quod jam cuivis in promptu eſt. Nam ſi heroica gerentes, heroicis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illoſque canat Candidus: ad quod reſpondet, Raros quidem eſſe qui heroicè vivant, & ſiqui ſint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id eſt, avaritia, qua ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret, quo impetrato, inedia abſumptus eſt. Nam & cibus, & potus in aurum verſus eſt. *Eſt & apud reges, &c.*] alia cauſa cur apud reges non ſit bonis poetis locus, quia illic ſunt literarum & probitatis hoſtes, utpote rudis & ruſtica turba; cum poetæ ſint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id eſt, geſtu corporis morum

Maſcu-lus.

Mimus.

rum imitator ; cum poeta gravis rem more philoſophorum ſeverè narret. *Adulator*] cum poeta ſit ſeverus. *Leno*] cum verus poeta ſit turpitudinis omnis hoſtis & expulſor. *Aſſentator*] cum poeta ſit virtutis laudator. *Adulter*] cum nihil muſis ſit magis contrarium, quam adulterium. Nam quæcunque poetis aptantur, caſta ſunt, ut, *Pierides, Minerva, Daphne, Fontes. Hiſtrio*] cum poetæ ſuæ dignitati conſulant. *Quibus*] ſcilicet omnibus virtus eſt odioſa. *Poetas mille modis abigunt*] quaſi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior eſſet ſimilitudo ſi honeſti à rebus honeſtis abigantur per inhoneſtos, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam ſine lege petulci,
Qui ſine lege aliti, ſine præceptoribus audent
Quicquid amant reges (& amant infamia ſolùm)
Scribere : nam vates etiam dementia vexat.
His ſe neſcio quâ mentis levitate poetas
Eſſe volunt, poſtquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, ſibi applaudunt, ſua carmina jactant,
Iuſulſi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui ſolet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctiſque reſiſtit
Vatibus, à vero indoctus diſcernere falſum.

Sylv. *Candide, per ſuperos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (ſi venti veniant ad vela ſecundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive :
Nec pauliſper adhuc mecum ſperare recuſa.

Can. *Si mihi ſic optas, tibi ſit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem dictúmque fides non ſera ſequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam redituras, avare,*
Et facias ſubito quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro,

Sunt etiam vates] Docet tertiam cauſam, cur poetis non ſit apud reges locus; quæ eſt, quia multi verſiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, ſacrum poetarum nomen indigniſſime ſibi uſurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in Arte, *Deſcriptas ſervare vices operumque colores, Cur ego, ſi nequeo ignoróque, poëta ſalutor ?*]

ſalutor ? Petulci] id eſt, petulantes, audentes quæ non poſſunt. *Namvates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, ſed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta eſt herba fiſtuloſa, qua paſtores canere ſolebant: unde Maro. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula.* Idem: *Non tute in triviis indocte ſolebas Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen ?* Unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id eſt, ruſtica carmina, quæ in compitis & triviis ab indocta ruſticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari ſolebant *Sibi applaudunt*] ſibi placentes. *Sua Carmina jactant*] exiſtentes *Inſulſi*] id eſt, ſine ſalibus ſermonis. *Illepidi*] id eſt, ſine lepore ac venuſtate ſermonis. *Indociles*] quia diſcere nolunt, & ita incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes ſe ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id eſt, amuſi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id eſt, verborum inculcationibus, cum artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ita rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] .i. neſcius *diſcernere falſum. Candide, per ſuperos*] Videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verúmque poetam, pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] .i. per cœleſtia. *Si venti*] Proverbiale, i. ſi res proſperè mihi ſuccedant, & eveniant mihi quæ opto *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis. Paulisper*] per paululum temporis. *Fides non ſera*] id eſt, non tarde faciens quod dixi Nam fides videtur, autore Cicerone, dicta, eo quod fiat dictum, ſive quod dictum & conventum eſt. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo auſpicio; quaſi dicat, in rem malam. *Nunquam redituru, avare*] Hoc autem videtur dicere in abſentem quaſi obmurmurando, poſtquam ſe nihil receptutum ſperavit. *Et facias ſubito quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem; *virtus tibi vilior auro*] ſcil. *eſt*, cum tamen Horatius in Epiſtolis contrà dicat, *Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.*

Olympica.

Fides.

Malis avibus.

Quando.

De

De civium & ruſticorum diſcrepatione, inſcripta.

CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat diſcrimina ruris & urbis,
Et pergit varios ſtultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depoſitis bobus requieſcit arator,
Dormit humus, clauſo paſtor tunicatus ovili
Ceſſat ineis, ſedet ante focum fumoſa Neæra,
Atque polenta coquit. Prius intolerabilis æſtas
Nunc laudatur hyems, æſtu laudata moleſto
Diſplicet, optatum damnant præſentia frigus.
Ful. *Omne bonum præſens minus eſt, ſperata videntur*
Magna, velut majus reddit diſtantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne ſuas & gaudia tempus.*
Aſpice ut impexi, tritáque in veſte ligati,
Cæde ſuum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immiſſis veſica fabis, ſonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, ſtricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: curſu labor atque recurſu
Brumam abigunt; glaciale gelu pila ruſtica vincit.
Nos tamen hic melius tepido ſub ſtramine foci
Tranſigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certe*
Turba ſumus juvenes, ſecuri æſtate vagamur
Immemores hyemis; noſtrum æs, tibicinis omne eſt.
Ut redit è Scythia Boreas, nidóſque volucrum
Frondibus oſtendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi ſcapulas, dorſum, ilia, plantas.
Stultitiam declarat hyems, ſapientius urbe
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotáſque trahunt, maculoſáque tergora lyncis.

Ningit hyems]Contentio eſt inter *Cornicem* paſtorem, qui partes ruſticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

præſtantia fortunæ utrorumque: Occaſione cujus, multa quaſi ſatyricè dicuntur in mores potiùs civium, quàm ruſticorum Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* paſtorum nomina. Uterque enim ſe ruſticum profitetur & maſculino genere nominat. *Hyems*] id eſt, tempeſtas pluviosa, & nivoſa. *Hyems.* *Boreas*] ventus frigidus à ſeptentrionali plaga, quæ frigida eſt, flans. *Boreas.* *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Mugire.* *Stiria*] id eſt, glacies concreta. *A culmine*] à tecto. *Stiria.* *Dormit humus*] ſopitur nive, & non exercetur. *Paſtor tunicatus*] quia otioſus: unde dictum eſt à Poeta, *Nudus ara, ſere nudus*: *hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux ruſtica. *Fumoſa*] quia ferè ligna viridia aut malè ſicca comburunt. *Neæra.* *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat ante polentum.* Reperitur tamen & fœmineum, cùm hoc ſolùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Polenta* *Omne bonum præſens minus eſt*] id eſt, minoris æſtimatur, quia nemo contentus ſua ſorte; unde Horat. in principio Serm. *Quî fit Mecœnas ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?* Veruntamen id contrà uſu venit, ubi minimè opus, quia bona terrena, eò quòd præſentia ſunt, plùs nos delectant quam cœleſtia quæ futura ſperantur. *Aſpice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, ſed animorum eſſe diſcrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cœde ſuem*] id eſt, porcorum, ut veſicam habeant, cujus agitatione brumale frigus ſuperent: & ruſtici pilam magnam vento inflatam manibus pedibúſque agitantes, glacialem gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id eſt, paupertatem: Eſt tamen interdum damnum, ut ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nos *juvenes ſumus turba improvida*] quia ſecuri æſtate vagamur. *Noſtrum æs*] id eſt, pecunia noſtra. *Eſt tibicinis*] ſcilicet canentis ad choream inſtituendam. *Congeriem nummûm*] id eſt, nummorum, per Syncopen: *& ad ilia,*] ſcilicet fovenda, & cooperienda. *Trahunt*] id eſt, contrahunt, *Vulpes*] id eſt, pelles vulpinas, & μηλωτας,] id eſt, pelles ovinas. Græcum eſt, cætera nota ſunt. *Melotæ.*

Cor,

Cor. *Deſipiunt omnes, nec nos in crimine ſoli,*
Immò ipſos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix ſors eſt dementia: fac ſim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, aſſurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me conſulet omnis
Turba, magiſtratus etiam populúſque patréſque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non eſt fortuna, ſed ipſe*
Quo ſapiunt homines, animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: cauſam recitabat Amyntas.
Cor. *Eſt fortuna Deus: ſed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in cauſis erat ingenioſus, & acer,
Antè tamen paulùm pecus & præſepia viſe:
Vade, redi; calor eſt poſt frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta reſiſtunt*
Tanto oneri; ſublimis apex in vertice furni
Pyramidem fecit, metáque aſſurgit acuta.
Cor. *Da pecori cordum, ſtipuliſque foramina claude,*
Si paries hiat; & rediens lætamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora, peſtis.
Famne ades? Oh! quænam hæc ſolito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima ſtrenuitas fœno recubare calenti:
Abſcondíque cavo accubitu poſt frigora, dulce eſt.
Cor. *Incipe, & enarra diſcrimina ruris, & urbis.*

Deſipiunt omnes] Id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia ſtultorum infinitus eſt numerus. *Nos*] ſcilicet, ruſtici: unde ſe ruſticos aſſerunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & ſævâ mercede: ità ut non ſit facilè exiſtimare, parénſne melior, an ſævior noverca fuerit. *Infelix ſors*] id eſt, paupertas, & tenuis fortuna, *eſt dementia*] id eſt, reputatur demens quicunq; pauper: unde Horatius in epiſtolis, *Hos ſolos aiunt ſapere & bene vivere, quorum Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis. Aſſurgent*] id eſt, reverentiam & honorem aſſurgentes impendent, *Vulgus adorabit*] id eſt, corporis geſtu honorabit.

Demens quis.

Aſſurgere.

Nam

Nam adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed oramus tantum rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] id eſt, conſilium poſcet. *Non eſt fortuna*] id verè Juven. *Sed nos Te facimus fortuna Deam. Eſt fortuna Deus*] id ex falſa opinione, & ruſticè: Nam cum Deam neget noſtra fides, etiam fortunam Deum dicit. At id facit poeta, quod numina putabantur utriuſque ſexus. Unde de Venere Æneid. 2. *Deſcendo, ac Ducente Deo.* Et de Electo aut Judone, 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Unde in Cypro erat barbatæ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt, *Pollentemque Deum Venerem* Videtur autem Cornix Dominus, aut ſaltem major quàm Fulica, quem mittit ad caulas: qui abiturus dicit, *Attingit nix alta genu. In vertice furni*] ubi minimè conſiſtere poſſe videtur propter ignem; quod panis in eo coqui ſolet. *Pyramidem*] i. cumulum nivis in Piramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtructura ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus vertex acutiùs eſt inſtructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis*. Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur, quæ ſerò matureſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, fimo. *Fámne ades*] intelligendum eſt aliquantulum moræ interfuiſſe, & interea tacuiſſe Cornicem. Omnia autem faciliora ſunt quàm ut expoſitione egeant.

Adorare *Orare.*

Pyramis

Lætamen.

Ful. *Hoc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis*
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primaque ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens
Cœli opifex (ſic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere juſſit,
Atque modum docuit fieri quo pignora poſſent,
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sicque utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio ſimili fœtunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri.

Poſt tria luſtra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina proſpiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, ſecurus oves paſcebat, adulter
Nullus adhuc ſuſpectus erat, ſed multiplicatis
Connubiis fraudata fides, ſine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux ſuſpecta marito:
Nam quæ quiſque facit, fieri ſibi furta veretur.
Erubuit mater, nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abſcondere quoſdam
Accelerat, fœno ſepelit, paleiſq; recondit.
Jamq; lares Deus ingreſſus, ſalvere penates
Juſſit, & Huc, dixit, mulier, tua pignora profer:
Fœmina majores natu producere mandat.
Hu Deus arriſit, velut arridere ſolemus
Exiguis avium pullis, parviſque catellis.
Et primo lætatus, ait, Cape regia ſceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma ſecundo;
Et, Dux, inquit, eris: faſces populique ſecures
Protulit, & vites, & pila inſignia Romæ:
Jámque magiſtratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gaviſa ſecundis,
Evolat ad caulas, & quos abſconderat, ultro
Protulit, Hæc, dicens, noſtri quoque pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono:
Setoſum albebat paleis caput, hæſerat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arriſit eis, ſed triſti turbidus ore,
Vos fœnum, terram, & ſtipulas (Deus inquit) oletis.
Veſter erit ſtimulus, veſter ligo, paſtina veſtra,
Veſter erit vomer, juga veſtra, agreſtia veſtra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magiſtri,
Fœniſecæ, ſoliſoſſores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quoſdam donabimus urbe,
Qui ſint ſartores, lanii, lixæ, artocopique,
Et genus hoc alii ſolisi fordeſcere, ſemper
Sudare, & toto ſervire prioribus avo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus, repetivit Olympum.
Sic factum ſervile genus, ſic ruris & urbis
Inductum diſcrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo ruſticano, diſcrimen urbanorum & ruſticorum commemorat à Deo factum, ſicut & mercedum nonnulli ſic dicunt inſtitutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquiſiſſent; aſſignâſſetq; ſutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis ſenos; diſquiſierunt priores, quantum poſſeſſionis ex tantula mercede compararent: reſpondit, Quantum ſatis eſſet ipſis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum compararent petentibus, reſpondit, Quotidie tantum terræ poſſe comparare, quantum per crura retrorſum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in longum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & ſimias ſic effectas: Cum muliercula, ſcilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quoſdam in furno, quoſdam ſub vaſe elixorio. Reliquis autē beneficio donatis, & negante plures habere, juſſit Deus, qui in furno eſſent in ſimias converti; qui ſub vaſe, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem, hic proſequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Creſcite & multiplicamini*, per coitum ſcilicet. *Accinxêre operi*] id eſt, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ad illud præceptum plus æquo inclinamur: *Poſt tria luſtra*] id eſt, quindecim annos. Nemo autem ſit mihi tam ineptus, ut hiſtoriam putet à Poeta narrari. *Hirci ſine cornibus*] id eſt, fœdi adulteri. *Nam quæ quiſque, &c.*] proverbialiter, & diſertius quàm illud, *Qui fuit in furno, ſocium ſibi quærit in illo. Salvere Penates*] id eſt, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id eſt, natos. Nam *Pignora natorum, dicuntur pignora rerum.* *Pignora*

His Deus arriſit] .i. annuit, & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui. *Et primo*]

primo] ſcilicet omnium. Unde ad primæ geniturę jura alludit. *Faſces*] qui erant ex virgis, in quibus ſecuris erat colligata; ferebantur autem à lictoribus poſt eos magiſtratus, qui in corpus & ſanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à ſecando dicta, quod interſecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus; non ex alia arbore, ne ſeveriores haberentur, ſaltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigra muniret caſtra dolabra. Et pila*] quæ ſunt Romanorum tela. Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis. Hæſerat armis*] id eſt, humeris. *Stimulus*] quo boves inſtigantur. *Ligo*] inſtrumentum ruſticorum, ut *paſtinum*] quod bifurcum eſt ferramentum, quo paſtinatio & repaſtinatio vinearum fit. *Fœniſecæ*] id eſt, ſecantes fœnum. Perſius: *Fœniſecæ pingui vitiarunt unguine pultes. Solofoſſores*] fodientes terram: eſt autem una vox: nam ſi duæ eſſent, *ſoli* ſecundam produceret, quam compoſita corripiunt in mediis ſyllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœniſeca, ſolifoſſor*: quod dico, quia *quanticunq;* à nominativo *quantuſcunq;* aut *quantumcunque* producitur, ut *qualicunque* à *qualiſcunque*. *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id eſt, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes *Et genus hoc alii*] ſicut dicimus, *id genus*, pro *ejus generis*; ſit ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *Mantous*] i. Mantuanus; ſed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidica Mantûs & Thuſci filius amnis. Amyntas* autem is eſt, de quo in Amynta viſum eſt.

Faſces.
Securis.
Vites.
Pila.
Stimulus.
Ligo.
Paſtinum.
Fœniſecæ.
Soliſoſſores.

Cor. *Mirabar ſi quid recti dixiſſet Amyntas.*
Civis erat: ſemper nobis urbana juventus,
Cui nihil eſt præter ſtulta hæc commenta negotî,
Ludit, in agreſtes ſemper joculatur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit,
At neque de ſuperis pudet has componere nugas:

Iſte

Iſte jocus manifeſta gerit convitia ſecum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Ut neque perpendas iſto te ſcommate carpi?
Nos quoque pauliſper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes ſapientius illos
Vivere qui ſplendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque ſuperbis
Veſtiri, atque foro regali incedere greſſu,
Quos ſecreta fames premit, atque domeſtica egeſtas.
Stultius his certe nihil eſt: opulentia ficta,
Paupertas; & ſegnities & inertia vitæ
Vera, quid eſt aliud quam deſipientia vera?
Vidi etiam patres (O rem indignam atque nefandam!)
Dum ſegnes dormire volunt, & vivere laute,
Proſtituiſſe ſuas vulgo cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid ſtultius unquam?

Ful. *Quid ſi vitam alio nequeant traducere pacto?*

Cor. *Cum totidem, quot nos, habeant animaſque manuſque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Mirabar, ſi quid recte dixiſſet Amyntas.] Quaſi dicat, juvenis ille inſanus amore, & ruſticos odio habens. *Cui nihil negoti*] pro negotii. *Urbana juventus*] id eſt, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaſo*] id eſt, inteſtino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Perſius atteſtantur. *Iſto ſcommate*] id eſt, irriſorio dicterio. *Te*] qui ruſticus es. *Carpi*] id eſt, reprehendi. *Nos quoque*] id eſt, viciſſim. *Qui murice*] id eſt, purpurâ. *Proſtituiſſe*] id eſt, ad turpem quæſtum in lupanaribus & proſtibulis ſtatuiſſe, quaſi pro foribus, ubi luxuria perditos expectant. *Quid*] ſcilicet dicas, aut quid faciant? & eſt inanior deſidiolorum purgatio, quam ut refellatur. Unde dicit Cornix, habent cives urbani manus & pedes ut nos: Cur non quærunt ſibi victum laboribus & parſimonia, ut nos?

Eſt etiam cujus vecors induſtria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo.
Æs lavat herbarum ſuccis, & vertere in aurum
Æſtimat, at nigra ſemper fuligine pallet.

Eſt qui, dum tellure latens deſiderat aurum,
Dat magicis operam ſtudiis, & tempora perdit.
Quid levius? quid futilius? quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia verſant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem extorquent: vi, fraude, doliſque laborant:
Mille viis opibus, mille inſidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentaque paſcimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Ruſticus eſt ovium paſtor; volucrumque, canumque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliusque,
O Fulita, utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex noſtris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, doliſ; vi, fraude, doliſque laborant.*
Nonne vides, inſane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt aſtu? nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus ſublime, piumque:
Huc aures oculosque adigunt, huc ora manusque.

Eſt etiam] affert alia urbanorum vitia, & ferè oppoſita ſegnitiei dicens, *Eſt etiam*] ſcilicet civis, *cujus vecors*] id eſt, perverſi cordis induſtria, *quærit opes vanas*] id eſt, ultra quam ſatis ſit, & non juſtâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchimiæ, id eſt, adjuvaminis, adjuvando naturam, ſperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum eſt multos inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei ſtudioſi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigra*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, niſi ad anxietatem referamus, non conſtat. *Eſt qui*, &c.] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus, neſcio quibus, ſperant poſſe inveniri theſauros abſconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquam, *pertentat*] id eſt, experiuntur, ne fiant agricolæ, quo nihil honeſtius, nec juſtius. *Semper agunt, nunquam peragunnt*] id eſt, perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] id eſt, uſurâ. *Accipitres*] id eſt, aves ad prædam,

Vecors.

Alchimia.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercophithecos*] id est, caudatas simias. Nam κέρκος, dicitur cauda; πίθηκος, simius, aut simia. Sunt ergo, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, subnigro, & pilo alnino, quibus deformitas decori est, suntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis, *Civis*] est pastor volucrum & canum, quia eos pascit. *Quo astu*] id est, quâ calliditate, ab ἄστυ, id est, ab urbe, ubi astutiores sunt. *Irretire*] id est, in laqueos & retia illigare, hoc est, circumvenire & decipere verbis, putant *fatrum offerre*] id est, arbitrantur se obsequium præstare Deo, quando nos decipiunt. *Huc*] id est, and hanc operam ut nos decipiant. *Adigunt*] id est, applicant *Ora* id est, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id est, omnia quæ faciunt. *Astus.*

Ful. *Unde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cum lac vociferans ibam venale per urbem.
Mansi apud artocopum; sapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro subradere panem.
Ipse, ut erat mores urbis doctissimus, ista
Tradidit, affirmans nihil esse nocentius urbe:
Se quoque furari didicisse aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia fundunt
In meretricum usus: quid fœdius, improbiusque?
Dit ubi mœchandi ars, homicidia, seditiones:
Nonne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortemque suos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro stipe dat vitam? Nulla est insania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama est? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cum vivere cessas,
Omnia sic abeunt, ut lux cum sole recedit.
Qui mare sollicitant remis, cum vivere possint
In patria, stulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui sunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abſtinet, & genium fraudat, ſtultiſsimus; & qui
Quæ facere ipſe poteſt, natis facienda relinquit.

Unde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ſervetur, & veriſimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifico, ſeu (ut dicitur) piſtore, quĩ Græce dicitur ἀρτοπώλης, id eſt, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & πωλῶ facio. Sed artocopus, dicitur quaſi labor panis; nam κόπος labor dicitur, ſed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipere pro pane, dicens Satyrâ quintâ. *Salva ſit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro piſtore accipi poteſt, ut ſic maneat diſcretio panis, qualẽ artocopus fecerit, & ita obſervando ejus juſſum ſit ei reverentia. Sed ad Poëtam noſtrum. *Ipſe, ut erat mores urbis doctiſsimus*] Hoc exemplo convincere poſſumus, participia comparari. Nam ſi nomen ſit doctiſſimus, non regeret accuſativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen verſus *mores* potiùs docet legendum. Neque tamen omnino in auditum, ſi ſuperlativa à participiis accuſativum regentibus deducta, accuſativũ regant, cum adverbia à præpoſitionibus orta id faciant, ut *proximè Hiſpaniam Mauri ſunt*, inquit Saluſtius, *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum ſtultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus abſumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro dominio aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; ſtipendiarios autẽ, qui invocati nomina ſua dant, etiã urbanos eſſe, & maxime inſanire, cum pro modica ſtipe periculum vitæ ſubeunt: quod ruſtici non niſi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare ſollicitant*] Rurſus aliud genus ſtultitiæ (quod Perſius quoque proſequitur) eorum qui cum ſatis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus divitiæ cui ſunt, & negligit uti*] ut *Avarus.* avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deeſt avaro quod habet, quam quod non habet.* Unde de ſene avaro Hor. *Quærit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* Et primo ſerm. *Congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia ſæpe malè abſumunt. Unde Perſius,

Perſius, *Ut tuus iſte nepos olim ſatur anſeris extis*, &c. Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc eſt argumentum. *Et genium*] id eſt, naturam. Eſt enim genius Deus naturæ & loci nativi quem, qui alimentum naturæ debitum ſubtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipſe poteſt*] quod per fabellam, ſeu apologum de caſſita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant ſtellas, & ſe comprendere fata
Poſſe putant, ſtulti: verum dementior iſtis
Naturam quicunque Dei ſcrutatur, & audet
Figere in immenſam lucem tam debile lumen.
Noſtra fides melior: civis ratione coactus
Difficile aſſentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus eſt infida fides: inquirere nunquam
Mente ſinunt arcana Dei. Si numina ſcire
Eſſet opus, poterant nobis ſe oſtendere: verum
Quando latere volunt, quid veſtigare neceſſe eſt,
Quæ nos ſcire negant ipſi qui cuncta gubernant?
Noſtra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui ſacra canunt, templisque miniſtrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæſitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea raſtica) fruges.
Stultorum eſt aliud genus immedicabile quoddam,
Cauſidici, latratores, rabulæque forenſes,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere cauſas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam eſt.
Sunt & equeſtre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etſi tenebras palpant, eſt facta poteſtas
Excruciandi ægros, hominésque impune necandi.
Qui verò populis præſunt, hominésque gubernant,
Quò plus juris habent, quantóque licentia major,
Inſanire ſolent tantò ampliùs. O ubi ſancti

Rectores, & juſtitiæ, & pietatis amici,
Quos patres ſero ante ſocum memorare ſolebant:
Omnia nunc abeunt peſſum: ſpoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quænam cauſa mali? Quia ſtat pro lege libido.

Qui numerant ſtellas] ut aſtronomi; *& ſe comprehendere fata*] ut aſtrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei ſcrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei*: Et alius; *Altiora te ne quæſieris*: Et utroque major; *Noli nimis ſapere, ſed ad ſobrietatem. Noſtra*] id eſt, ruſticorum. *Civis ratione coactus*]id eſt, rationibus innitens. *Plures faculas*]id eſt, tædas & cereos tortos. *Mente ſinum*] id eſt, deſinunt. *Poterant nobis ſe oſtendere*] Argumentum quo veriſimile fit, Deum non velle à nobis noſci, cum ſe non præbeat noſcendum. *Quid veſtigare*] id eſt, inquirere neceſſe eſt ea, *quæ ipſi qui gubernant cuncta*] ſcilicet ſuperi, *negant*] id eſt, prohibent nos ſcire: quaſi dicat, *Nihil neceſſe eſt, &c. Quando*, id eſt, quandoquidem. *Noſtra etiam pietas*] id eſt, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemoſynis erogandis. *Legunt*]id eſt, colligunt. *Stultorum eſt aliud*] In pragmaticos & cauſidicos invehitur quaſi Satyricé. Unde aptè perſonam Cornicis aſſumpſit. *Rabulæque forenſes*]id eſt, forum judiciale, ſeu cauſas ſectantes.

Facula.

Rabula. *Rabula*, ſecundum Feſtum, dicitur multis intentus negotiis, paratuſque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui eſt in negotiis agendis acrior, quaſi rabioſus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus eſt, quem nunc advocatum vel cauſarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro; ſed doctiſſimum, atque perfectiſſimum quærimus.* Sunt ergo *rabulæ* (ut iterum Nonius atteſtatur) litigioſi. *Aucupium*]id eſt, captationem, ab avibus captandis Comicus; *Hoc novum eſt aucupium. Legumque tyranni*]Quia ſummum jus ſumma malitia eſt. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat cauſidicorum vitia. *Vindemia quædam*, i. lucrum, ut vindemia quæ eſt vini collectio, ut meſſis frugum. *Sunt & equeſtre genus medici*] Et hoc quoque Satyricé. Equeſtres ſunt; quia mulis ſere vehuntur medici. *Venas illicitas*]

Aucupium.

Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id eſt, rebus non convenientia, quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etſi tenebras palpant*] id eſt, cæci & ignari ſunt. *Eſt facta poteſtas*] Quia, morientibus a grotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui vero populis præſunt*] In primores, & optimates, ac magiſtratus invehitur. *Inſanire ſolent tanto amplius*] cum tamen vel leve in aliis ſcelus, in illis maximum ſit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conſpectius in ſe Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt peſſum*] id eſt, peſſundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id eſt, comburuntur templa.

Ful. *Iſta tua, O Cornix, excandeſcentia fines*
Tranſit honeſtatis: ſcelus omnibus obicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.
Cov. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ ſonipes, nec vir bonus urbem.
Ful. *Vir bonus eſt animal rarum, paucasque per urbes,*
Et per rura locos habet: eſt variſſima virtus.
Cor. *Inſanis, Fulica inſanis: Tot in urbibus hoſtes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondentque, pilantque,
Non habita noſtri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipſi mox ad ſuſpendia mittunt.
Fas igitur, ſi quid noſtris ſeſe unguibus offert,
Radere, & inſidiis, ac noſtra indagine captos
Deplumare levi tactu ſenſim, & pede preſſim.
Si videt, excuſa; ſi ſunt ſecreta, negato
Furta: quod occultum eſt, non eſt injuria, furtum.
Quicquid habent, noſter labor eſt, induſtria noſtra eſt.

Iſta tua, O Cornix, excandeſcentia] id eſt, vehemens ira. *Fines*] i. limites tranſit honeſtatis. *Baleares*] inſulæ ſunt in Hiſpania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω ſignificat, *jacio:* tollitur autem nunc *l.* Balearicos autem contra glires à ſenatu auxilium petiiſſe conſtat, cum in quibusdam arvis vicinis non poſſent vivere ſerpentes, ea autē arva ſunt in Ebuſo, quę eſt inſula inter Ophiuſam, & Pityuſam, Ebuſi enim terra ſerpentes fugat, omnium *Ebuſus.*

venenoſorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes meſſes Balearium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinquarum inſularum nomina ſcire, ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis. Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna: Conon, & quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Nique noctua Cretam*] ſcilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia ſub venetorum ditione eſt. Noctua autem, quę in Creta negatur, plurima Athenis eſt, uſq; adeo ut in proverbio ſit, Γλαῦκας Ἀθήνας, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut in *Athenas*, ſcilicet fert is qui merces eo, ubi abundant, inutiliter tranſvehit, ac ſi aquas in mare vehat. *Ægeriæ autem nemus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua, de rebus religioſis habuit; ubi *ſonipes* negatur vivere: Eſt autem equus à ſono pedum ſic dictus, Æneid. 4. *Stat ſonipes ac fræna ferox ſpumantia mandit. Nec vir bonus urbem*] ſcilicet habitat; ſicut nec Albionem, ſeu Britanniam majorem lupus: *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Iudex ipſe ſui.* Juv. *Rari quippe boni*, &c. *Habet*] id eſt, habitat, reſidet. *Sunt tibi* ſcilicet ruſtico. *Pilántque*] Hor. compilo ſecundâ longâ poſuit, *ne me Criſpini ſcrinia lippi Compilaſſe putes, verbum non amplius addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum: quod ſi tractum eſt à pilis, natura primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æſopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut ſibi conformem haberet maritum, nigros capillos ſuſtulit; calvus & depilatus manſit, atq; ira nudatus & privatus intelligitur ſuis: quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt, *et mittunt mox ad ſuſpendi.*] Potuit noſſe Candidus, quē alii ex agro Parmenſi, alii ex Mantuano oriundū dicunt. *Noſtri ſunguibus*] Argutè quia cornices & fulicæ unguibus deripiūt. *Senſim*] i. imperceptibiliter,

tibiliter, hoc eſt, paulatim, & *pede preſſim*] id eſt, quaſi preſſo pede ſine ſtrepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] ſcilicet quiſquam furta, *excuſa*] dicens videlicet te jocari voluiſſe. *Si ſint ſecreta, negato. Furtum, quod occultum eſt, non eſt injuria.* Quia *quicquid habent*] ſcil. cives, *eſt noſter labor, eſt induſtria noſtra.*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono paſtori conveniunt dicere; quia furta nulli licita ſunt: nec ſua ſibi vendicare ſine ſuperioris autoritate permiſſum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Iam longe egrederis metam rationis, & æqui.*

Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem.*
Unde tot in terras veniunt æſtate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidiſſe recordor
Tellarum tremere, ac poſtes & tecta labare,
Solem obſcurari, noctu obtenebreſcere lunam.
Cur ſegeti lolium, meſſi dominantur avenæ,
Uva in Capreolos tranſit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Unde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali ſecum vehit? Omnibus urbs eſt
Fons & origo malis. Deſcendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge ruſticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abſtulit: ille
Abſtulit humanum terris genus; intulit iſte.
Si terra (ut perhibent) flammis adolebitur unquam,
Iſtud grande nefas ulla deſcendet ab urbe.

Ful. *O Cornix, jam pone modum ſermonibus iſtis,*
Audio jamdudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, ſi quicquam ſupereſt, poſt prandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Iam longe egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, ſi clam fore ſperetur, conſulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] i. univerſum mundum. *Unde tot in terras*] dicit omnem tempeſtatem importunam, omnemque calamitatem propter urbanorum ſcelera à Deo demitti. *Cur ſegeti*] Vir. *Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis, Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.*

avenæ. Est autem lolium, de quo Salvator : *Nonne bonum semen seminasti ? unde ergo habet zizania ? Inimicus homo superseminavit. Uva in capreolos*] id est, acidas quasi chordulas quibus sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent divites : *Caligne*] id est, aëre nebuloso & obscuro, atq; ita infecto. *Parturit*] pro parit, id est, provocat, *Civile nefas*] id est, nefandum civium scelus. *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon* id est, lupum transformavit, & occasione cujus sceleris diluvium (secundum Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge.*] id est, uxore, *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad sese profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit : quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. *Lycaon*, hoc est, scelus ejus. *Intulit iluviem*] id est, inundationem aqurum, hoc est, diluvium *Terris*] id est, in terras : ut, *Inferreq; Deos latio. Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*] scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon, *abstulit*] genus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] scil. in terras genus humanũ, quod, secundum fabulas, perierat; aut secundum historiam illic periisset, si non servasset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus : aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicii præcessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perituru afferit Metamor. 1. *Esse quoq; in satis reminiscitur affore tempus, quo mare, quo tellus, correptaque regia cœli. Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*] id est, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*] id est, finem *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis, *Audio jamdudum pueros*] i minores famulos, aut liberos, *loquentes de pulte*] i. instare horam prandii. *Si quicquam supereſt*] i. reliquum est. Gellius docet *superesse*, supra id quod satis est esse. *Hora*] scil. prandendi. *Monet indulgendum*] i. operam dandum esse, aut invigilandum. *Pulti*] i. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id est, contumeliis de urbibus *relictis.*

EC-

ECLOGA VII.

De converſione juvenum ad Religionem, cum jam autor ad Religionem, aſpiraret, ixſcripta POLLUX.

IOANN. MURMELII argumentum.

Galbula paſtores ad ſydera laudibus effert,
Et canit ut viſo verſus ſit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

Galbula, quid ſentis? Pollux doctiſsimus olim
Fiſtulicen ſubito, quodam quaſi numine tactus,
Deſtituit calamos, tunicas, armenta, ſodales:
Bardocucullatus caput, ut campeſtris alauda.
Quatuor ante dies in religioſa receſsit
Clauſtra; ferunt illum, pecudes dum ſolus in agris
Paſceret, effigiem quandam vidiſſe deorum:
Cætera non memini; ſed tu quid, Galbula, ſentis?

Galbul. Si frivolum non ſit, dicam non ſine ratione in hac ſeptima Ecloga agi de converſione juventum. Nam ſeptenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum ſubſequente pari conficitur, conſtat habere neſcio quid myſterii, non ſolum in ſanctis literis, ſed etiam apud poëtas; unde eſt illud, *O terque quaterque beati, &c. Nam te jam ſeptima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æſtas.* Dicunt præterea, ſeptimo quoque anno immutari nobis ætatem: ut primis ſeptem annis ſimus infantes, proximis pueri, tertiis adoleſcentes, quartis juvenes; quâ ætate conſtituendum eſt nobis genus vitæ, quos & quales nos eſſe velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergo (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine ſubſequuntur, taceam) in hac ſeptima Ecloga agitur de juvenum ad religionem converſione: Unde hactenus *adoleſcentiam ſuam* (ſic enim inſcripſit opus)

opus) poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtula, ut noſtra ætate: ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt gallica groſſioris villi, facta compoſitione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich *Gallia Santonica veſtita eſt Bardocucullo: Cercopithecorum pennula nuper erat. Bardus*] ad hoc, autore Feſto, ſtultus à tarditate ingenii appellatur per *Metatheſin*: Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallice cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi*. Nonius autem dicit bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda et ruſtica reor habitam eſſe*. Ex his & aliis multis, ut de Alpibus, patet Gallicam quoque linguam immutatam eſſe: nam multa nunc aliter, quam olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Ut campeſtris*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimum Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen. *Tibicen.* *Bardocucullatus.* *Bardi.* *Bardus.* *Alauda.*

Gal-

Gal. *Ut dixêre patres, Iaciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorisque magistros.
Primus agricultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro.
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile caret, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitula faciebat, et agna
Sæpius, et magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Ut fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (sed nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice et auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cum Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pastva nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore,
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partus miracula docti
Pastores, priminatum videre Tonantis;
Et sua pastores infans regnatur Olympi,
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, ovésque
Mitibus ingeniis homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixere patres] Ut probet verſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altius orditur laudes paſtorum, docetque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multoſque reges, ut *Abraham*, *Dauid*, & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellaſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recens natum primò à paſtoribus agnitum atque viſum, & multo id genus alia, quæ legendo patebant. *Ut dixere patres*] Virgil. *Arunci meminere ſenes.* Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoriſque magiſtros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſim*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber*, cui totam doctrinam ſuam ubique acceptam fert. *Primus agri cultor*] ſcilicet *Cain*. *Ovium primus paſtor*) id eſt, *Abel*. *Inſtar*.] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitula faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, & *operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitula*, aut *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito. Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt, uſque adeo numina flexit, ut cura pecoris ſuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſque *ad hoc*, id eſt, noſtrum *tempus*, *gratiſsima*] id eſt, acceptiſſima, *cælo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Loth*, *Iacob*, & cæteros Patriarchas. *Cum Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cum Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtâſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja incendebatur, idque ad Priamum retuliſſet,

&

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit, ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciumque inter tres deas dediſſe ferter. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi fratur agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde; *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſem Dardanus Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat; *Cum vidit tria numina*] ſcilicet *Iunonem, Palladem, & Venerem* de præſtantia formæ concertantes. *In Ida* id eſt, ſylvâ ſic dictâ *Iliaca*] id eſt, Trojana. Quod auditur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Iliaca.* *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham qui id facere voluit, erat paſtor. *Paſtor erat Moſes--quando cæleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Moſes.* *Venit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in fiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico divinitate propter interfectos Cyclopas, unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Satum. fingunntur, quia Apollo ipſe eſt ſol, quia omnia paſcit. *Deitatis*] Latinius diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cæleſtes animi*] id eſt, ſpiritus: unde, *Qui facit angelos ſuos ſpiritus. In caulis.*] id eſt, ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Lucas præclare memorat. *Ante magos*] i. ſapientes Perſarum & Indorũ; quia eâdem nocte quâ natus eſt, cum ipſis, ad minimum, decimo

mo tertio die primum visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Unde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges Tharsis*, &c. *Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovesque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret*. Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris. Unde eos Flaccus equiparat, dicens, *Pictoribus atque Poëtis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas : Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divum*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritii, & naturalis, à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturâ perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. vidi asinum, vidi præsepe, bovemque :
Iam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam video regum sua dona ferentum.
Unum oro : Quæ non Polluci occurrit imago ?
Galbula, si nosti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet ; res digna relatu,*
Res digna auditu, pia, sancta, imitabile factum.
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premere juventæ
Tempore, cum dulces animos nova suggerit ætas :
Et cum jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansueseceret arte,
Constituit tentare fugam : res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior : ivit.

Et

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mœſto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis ſolventur ocellis,
Cum te tam charo cernas ab amante relictam?
Ulláne deceſſu duces ſuſpiria noſtro?
Túne mei crudèlis eris fortè immemor unquam?
Uſque adeóne tuum poterit frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Túne trahes crebros gemitus, et pallida fies?
Cerno oculos, cerno lacrymas, cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ diſſimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longè magis æſtuat ignis.
Incolumem mihi vos divi ſervabitis illam,
Ut, quando exilio repetam mea rura peracto.
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus, *Vidi aſinum, et bovem, et præſepe.*] ſcilicet Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Iam memini turbæ venientis*, id eſt, in mentem venit, *et videor* mihi nunc *videre ora, Indica*] id eſt, indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id eſt, offerentium dona, ſc. *aurum, thus, et myrrham. Et novi, et memorare libet*] quia *res* eſt *digna relatu*] id eſt, ut referatur, & recenſeatur; & *factum*, ſcil. Pollucis, eſt *imitabile. Durus et immitis pater*] *Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipſius poetæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & ſeveri erant, ut in prima Ecloga docuimus. *Et cum invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nulláq; odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſcilicet filii. *Conſtituit tentare fugam*] id eſt, diſcedere clàm à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde priùs, *Semel inſanivimus omnes. Res eſt fortis amor, violentia fortior*] ſc. *eſt. O Virgo*] Querulóſa diſceſſio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamas. Maro: *O Crudelis Alexi? Nihil mea carmina curas, &c. Lumina*] Sic *tot* legendum videtur;

detur, ut sit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex illius, atque meus*] *Illius* scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore: *Atq; meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exilio peracto*] quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium devitet, abscedere destinavit. *Fiat amor felix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatorie & modeste.

Talia pergebat memorans, voluitque reverti :
Tantus amor juvenem, vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fuga cunctis erat alea nota.
Fronde sub Herculea fessus mœrore sedebat :
Ecce puellari virgo stipata coronâ,
Ora, manus, oculosc, habitumque simillima Nymphæ,
Et tali affata est puerum sermone dolentem :
Chare puer, quo tendis iter ? vestigia verte.
Nescis (heu!) nescis quo te via ducat ; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli :
Omnia tuta putas, & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Est facile, incautos offendere : parvulus insans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes aditu consuevit amœno
Fallere ; delicias offert, & gaudia : verum
Ingressis, quum triste nihil supereſſe putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic, ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Quisquis eo deceptus, abit, remeare vetatur :
Et piceis primum velatur lumina vittis ;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri : dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit : dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque suspicit astra.
Ima tenebrosæ vallis lacus æquore vigro

Oc-

Occupat, & nigris mons plurimus imminet umbris.
Huc tracti, in Stygios latices, altumque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periere suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hic ad opem vigilo indefessa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commemorat quæ virgo visa sit Polluci, cum jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeo Eclog. 8. id manifestè docet. Alludit tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti. *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut vero sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ita differentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentia, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus ætatis degendæ constituit quod maxime adamavit. Itaque antè implicatur aliquo certo genere cursuque vivendi, quam potuit quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cum primum pubescceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, dictum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multumque dubitâsse, cum duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi, Iovis satu edito, potuit fortasse contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissime erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando, cum fastuque omni multa

oſtentans, & multa etiam plura pollicens, ſecũ trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aſpera, & dura, ſevereque intuens contra, non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; ſed laborem, pericula, ſudores infinitos terrâ marique tolerandos: ſed horum præmium erit, Te Deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutẽ* ſequutus eſt. Cujus, ut inquit Maro, primus ingreſſus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert: Sed requiem præbet ſeſsis in vertice ſummo.* Sed ad autorem: *voluitque reverti*] ſcilicet, ad virginem quam conſtituerat deſerere; quia nihil inconſtantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id eſt, jam perfricuerat frontem, hoc eſt, periculum infamiæ non amplius timuerat, & ita erat *extra aleam*, per quam ſignificatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat autem jacta fuga*] id eſt, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id eſt, omnes ſciebant quod fugere conſtituerat, & hoc animo ſedebat *feſſus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *ſub fronde Herculea*] id eſt; ſub populo, quæ plurima creſcit in ripis Padi. Unde Ovid. *Populiferque Padus*, &c. Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratiſſima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos deſcendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinſecus viret, & extrinſecus pallet, ut ipſa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche eſt: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremq; &c. Per campos herboſos*] id eſt, virides, & ita adoleſcentiam notat. *Sæpe latet*] Maro: *Frigidus, O pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Moſen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os ſuum intulit, quo ſe innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id eſt, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoſo. *Trames hic*] ſcil. tam amœnus. Pronomen hic, anceps eſt: unde hoc loco corripitur; adverbium autem ſemper produci vult. *Crudele hoſpitium*] appoſitorie: ſicut Æn. 6. *Itur in antiquam ſylvam ſtabula alta ferarum. Situ*] id eſt, mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro;

Alea.

Facilis

Facilis descensus Averni: Noctes atque dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Iupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus. Diis geniti potuere. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] i. habet oculos velatos; est. n. Græca locutio: *vittis*] i. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Vitta.* *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid metamorphoses poëtarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.* Unde *neque suspicit*] i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38. 14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum.* *Suspicere.* *Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Stygius.* *Altumq*; i. profundum. *Barathrum*] i. voraginem. *Barathrum.* *In Styga*] i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc Styx, hujus Stygos*: indè hanc Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, dicitur- *Erebus.* que lacus obscurus: nam Ἔρεβος obscurus dicitur. *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Qua contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Æra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domosque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Religio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in sylvis, abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divum comes; ire per astra *Inter*

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras]Perſequitur verba virginis,quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*]quia *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi, *ſtulte,hac nocte rapient animam tuam.Tutam oram*]id eſt,montis Carmeli, qui *contra Idalios fluctus*] i. Cypron, protenditur.*Mihi*]aut divæ virgini, aut ſanctæ inſpirationi. Nam omnis religioſa profeſſio Heliam & Heliſæum cæteroſque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo cenſore.*Hic*]ſc.Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*]ſc.jam dictis, *Spelæa*]i.ſpeluncas,*Domos arbore.* i.ſub arboribus *Intra nemus denſum ilice*] i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit,*caput cinctum viridi arbore. Religio venit deducta ex hoc cacumine*] i.ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes* | qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primum in Galliam tranſlati ſunt.*Sicut flumina*] ſc.deducuntur, *de fonte perenni*] i.per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim ferè in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*]Ordo eſt, poſtquã egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*]ſc.Carmeli *ubi*]i.in quibus ſurgit plurima abies,*et liber*)i.cortex interior,*Piceæ*]ſc.arboris,*pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudat*]ſc.reſinam & picem. Allegoricôs vult illic tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam:quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes,centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii,

Hamadryades. *Ire per aſtra inter Hamadryades*] i. Nymphas arborum; *et Oreadas*] i. Nymphas montium; *atque Napæas*] id eſt, *Oreades.* Nymphas florum.i.inter cœtus virginum.*Fas erit*]quia *Napeææ.* & ipſa virgo. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunque ierit, &c. Ac ſuper et ſubter*] quia in medio erit.

Sic effata leves virgo diſceſſit in auras.
Tum ſua juravit Pollux mutata repentè
Pectora, et extemplo victum expirâſſe furorem;
Non aliter quàm flamma cadit,ſi ardentibus agris

Effluat

Effluat, & totas præceps Padus evomat undas :
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timide insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.

Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.

Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Hoc rus scire sat est : sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Janus, & in magno dixit sibi codice lectum.

Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit ;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus :
Galbula, sarcinulas ne sit tibi ferre molestam ;
Pera levis, levis est & cantharus : omnia parvus
Ferre labor sero ; grave mane, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam : mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tum sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venereum ardorē non sensit. *Et extemplo*] i. illico, è vestigio : tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Extemplo, quo dicto subito abscesserunt. *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguit ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] i. omnes vires suas : *dum principiis obstaret*] i. obstare vellet aut deberet : juxta illud, *Principiis obsta*, &c. *Dum tepet*] i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illuc impellitur. Ac timide insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impie, nimisque rustice : quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis & insontibus, quando maxime amici sunt,

Extemplo.

hoc eſt, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur.* Quia ergo ruſtici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis inſenſum, cum minimè ſit: Veruntamẽ ſi ſit, non tamen injuſtus eſt, quia non habet præſcriptã legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo eſt, *dii habent id juris in nos, quod nos* ſcil. habemus *in pecudes. Hoc rus ſcire ſat eſt*] ſcil. ruſticos. *Sapiant ſublimius urbes*] id eſt, urbani. *Sic docuit rediens*] id eſt, veniens cum illic habitent ferè prædicatores. *Et Ianus dixit ſibi lectum in magno codice*] ſcil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more ſuo finem parat eclogæ, docens eſſe diſcedendi tempus. *Galbula, ſarcinulas*] Ordo eſt, *o Galbula, ne ſit tibi moleſtum*] i. grave, *Ferre*] id eſt, auferre & colligere, *ſarcinulas*] id eſt, parvas rerum paſtoralium ſarcinas. *Pera*] ſcil. noſtra, in qua panis, & cætera edulia ferri ſolent, *eſt levis*] Unde dicunt Æſopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter ſubiiſſe reticulum panis, licet ponderoſius eſſet; quia novit in itinere imminutum iri. *Cantharus*] id eſt, poculum quo Silenus eſt uſus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.* Cantharus ergo ſc. *levis*, quia exhauſtus. *Parvulus labor eſt ferre omnia*] cibi & potûs repoſitoria, *Sero*] id eſt, veſperi; & *grave pondus, ſed utile* eſt ea *omnia ferre mane, ipſe.*] ſcilicet ego, *ducam pecus*] i. gregem noſtrum.

ECLOGA VIII.

De Religione ruſticorum, inſcripta RELIGIO.

IOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campeſtria: Nymphæ
Polluci viſæ laudes & feſta canuntur.

Candidus & Alphus.

Horrida ſolſtitio tellus ſitit, Alphe, reverſo:
Ad ſolitos montes, ubi ros in gramine, & æſtus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alph. *Aëreos montes, & ſumma cacumina longè*
Proſpicio; quid ſint montes (tibi vera fatebor)
Neſcio: ſemper enim campeſtria rura, lacuſque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat?
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina ſemper*
Verſatus, fulicæ in morem, limoſa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pubicum, cimicúmque
Luſtra inter ſalices, ulvas, virideſque papyros,
Irridere audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi naſcitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus eſt niſi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodiou legi: medicina capellis
Nulla magis præſens: quondam Valſaſinus Ægon
Tradidit hoc dum vere ſues caſtraret, et agnos;
Tradidit, et dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, ubi caſtaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelſis fontes et paſcua vidi
Montibus, artocreas, et pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robuſta juventus,
Lata pedes, calloſa humeros, nervoſa lacertos,
Hiſpida, dura manus, moli indefeſſa ferendæ.
Horrida ſolſtitio tellus ſitit:] In hac ecloga, quæ inſcribitur *De Religione ruſticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occaſionem ex calore ſolſtitiali, quo urgente montes petere ſuadet, accumulat, non immemor (ſi rectè ſentio) Carmeli ſui, quem incolere jam animo conſtituerat, & cujus laudes proſequi intendit. *Solſtitio*] ſcilicet æſtivali, non brumali. Eſt enim duplex: Alterum quo ſol ſtare dicitur, quòd altiùs aſſurgere in epicyclo ſuo nequit; alterum, quia profundiùs deſcendere non poteſt, ut in bruma. *Ad ſolitos*] ſcilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo eſt, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* aut *producere*: nam *deducere in altum*, inuſitatum eſt) *hæc armenta ad montes ſolitos, ubi ros eſt in gramine: et æſtus mitior*] id eſt, temperatior; quia in ſummis montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus ager qua fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium! versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit. Pulicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes, ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potius ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autē membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cum se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut rē minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia fere in montibus ortū habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*] id est, malos transversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori, à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, daroque earum lacte furentes Prœtidas sanari. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventaque nocent artes: cessere magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniusque Melampus.* Interpretatur autem Melampus *nigri pedis*. Dicitur enim Græce μέλαν nigrum, & πῦς pes. Fuit & alius *Mantis*, id est, vates insignis. *Medicina capillis Nulla magis præsens*] id est, præsentius, & citius sanans. *Quondam Valsasinus Ægon*) Ne contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinū, à loco nominat. *Dic? Ubi castaneæ plures?* videlicet, quàm

Cimex. *Lustra.* *Ulva.* *Papyrus.* *Nauci pendere.* *Antenna* *Melampodion.* *Melampus.* *Mantis.*

in

in montibus; quasi dicat, nusquam *Artocreas* .i. panem cui caro includitur. *Pastillam* vulgo vocant: ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes. *Calloſa humeros*] id est, habens humeros calloſos ex labore, aut pulpoſos. *Nervoſa lacertos*] i. habens lacertos nervoſos. *Hiſpida*) i. piloſa. *Moli ferendæ*] id est, *ad molem ferendam*] id est, quodvis onus portandum, *indefeſſa*] id est, indefatigabilis. *Artocreas*. *Pastillus*. *Hiſpidus*.

Vallibus ex illis, opera ut navalia curet,
Confluit huc: nullum eſt hominum genus aptius urbi.
Sive velis caſtrare pecus, ſeu ſcindere ſagos,
Sive ſimum ferre è ſtabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viamque aperire coactis
Sordibus, & ſcalis puteos deſcendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinæ
Inſervire, focos lignis cumulare, verúque
Artifici verſare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam ſcopis, doctiſſima gens eſt.
Quodque magis miror, ſemper ſub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur, & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant ſpelæa ferarum.
Adde quod in cœlum brevis eſt è montibus altis
Tranſitus; erectum caput uſque ad nubila tollunt;
Nubila tranſcendunt aliqui; puto ſydera tangunt.
Eſſe locum memorant, ubi ſurgit ab æquore Titan,
Qui (niſi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixiſſe illic hominem, ſed poſtea abactum
Improbitate gulæ, quòd ſcilicet omnia poma
Manderet, & magno ſervaret nulla Tonanti.
Hinc divi, ſanctíque patres in montibus altis
Delegere domos tacitas: Carthuſia teſtis,
Carmelus, Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, et Soractis apex, umbroſaque vallis,
Et juga Nurſini fato ſeuis inclyta, & altis
Abietibus nutrita caput Camaldula ſanctum:
Cætera prætereo: nec enim ſermonibus iſtis

Omnia

Omnia complecti ſtatuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ; ſed anas, & mergus, & anſer,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq; paludes.

Vallibus ex illis] i. inter montes ſitis; aut loquitur de planitie, quæ eſt in montibus. Enumerat autem ſordida miniſteria, ad quæ ferè aptiores ſunt in montibus orti; ſicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 2. *Et illud Montanum poſitis audiret vulgus aratris.* Poſſet tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honeſta miniſteria, his ſordidiora. Sed de his, qui in mõtibus naſcuntur, totus eſt ſermo; quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, idque quaſi Satyrico morſu, ut neſcias an laudet, an verius irrideat eos, niſi quia ruſtico dat partes laudandi, cui etiam vile miniſterium, dum ſtrenue fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ ſunt ſub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] i. ad hæc plana loca, ſubauditur, ex ſuperioribus, *robuſta juventus; ut curet opera navalia*] i. e. nauticum expleat munus. *Caſtrare*] i. emaſculare aut excolare; *ſeu ſcindere*] i. incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas; à φάγειν, i. comedendo dictas. Non autem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta: unde eſt, *Tibi pocula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ ſunt cryptæ ſubterraneæ, per quas ſordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] i. congregatis & compactis, ut aquæductus claudantur. *In altos puteos*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*] i. culinis. *Dare libera fumo Spiramenta*] id eſt, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut ſordes alvorum, aut inteſtina pecorum mactatorum. *Semper ſub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod ſequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id eſt, inter cautes, & ſaxa aſpera *Spelæa*] id eſt, ſpeluncas: ſed Græcum eſt. *Adde quod in cœlum*] id ſcommate non caret, aut ruſticâ ſimplicitate: quaſi verò animæ ſpatio ferantur in cœlũ. *Nubila tranſcendunt aliqui*] Athos enim eſt ultra mediam regionem aêris, uſque adeò ut in eo neque

Cloacæ.

Popinæ.

Spelæa.

neque nubes, neque venti ſint, ſed cineres ex ſacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indiſperſi. *Eſſe locum memorant*] ſcil. paradiſum terreſtrem, quem quidam ſub lunari globo ponunt. *Quod ſcilicet omnia poma*] id quoque paſtorali joco non caret. *Hinc divi ſanctiq; patres*] Hoc videtur principaliter intendiſſe, ut tandem Carmelum laudet. *Carthuſia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthuſianorum, virorum profecto cœleſtium, quibus, ut ſolidis tibicinibus, Chriſtiana ſulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & obſervatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaëli mons inſignis. *Athos*] mons Thraciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo eſt potidæa religione inſignis, quia cineres in aris derelicti, illic diſturbari negantur. *Laureta*] ubi diva virgo habet ædem excellentiſſimam, & miraculis ac donariis clariſſimam. *Laverna*] dea quæ a furibus colebatur, cui ædes erat juxta Lavernalem portam, quæ in Chriſtianum converſa eſt uſum. *Et Sina*] mons eſt (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia; ſepulcro divæ Catharinæ religioſus, & Præceptis Moſi datis olim jam illuſtris. *Apex Soractis*] Apollinis obſervatione olim præclarus. Virg. *Summe Deum, ſancti cuſtos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quod illic ſub Conſtantino nondum converſo delituit Sylveſter Romanorum Pontifex, inſignis, & *vallis* dicitur *umbroſa*, in qua ille delituit. *Et juga Nurſini fato ſenis inclyta*] à Nurſia oppido in montibus poſito. Æneid. 7. *Et te montoſæ miſêre in prælia Nurſæ, Vſens, inſignem famâ, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput ſanctum*] id eſt, habens ſanctum caput *Turritum*] id eſt, quaſi turribus inſignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus naſcuntur ſuntque quas ſapinos vocant. Eſt autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michaël, & cæteri angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anſer*] etiam illuvie aquarum paſtus, & *Ibis*] ut Ciconia, cui ſimilis eſt, ſerpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obſcœnitatem amans, nam ab ὀνός, quod eſt aſinus, deduci videtur. *Milvi*] *Carthuſia.* *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soractis.* *Onocrotalus.* *Milvus.*

vi] aves rapaces & obscoenis viventes, *Fulicæ*]aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*]scilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de messe, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum, torvi, fuligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac sinuosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum.
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Polluce feruntur.
Quæ dea, si nosti, visa est? quæ, Candide, nympha?
Dic age; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior sermo de relligione tenendus.

Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nymphas, nec me quæsisse recordor.
Nunc subiit mentem, cùm relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulantur, & ipse
Æolus, æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bissenо sydere frontem
Cinxit, & adjecit subter vestigia Lunam.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*]id est, de frugibus: *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*]quia immiti ferè sunt fronte, usquè adeò ut immites dicantur *in cotibus orti.* Unde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis puerum,*

puerum, nec ſanguinis edunt. Fuligine] i. pingui fumo. *Setoſi*] i. hirſuti. Juven. *Hiſpida membra quidem, & duræ per brachia ſetæ Promittunt atrocem animum. Situoſi*] Valla docet, *ſiticuloſi* eſſe in uſu: licenter autem hic uſurpatur *situoſi*; quia per regulam fieret *ſitoſi*. *Indigenæ*] indè geniti, hoc eſt, ut hic accipitur, *incolæ*. *Sed quod*] Tendit ad principale, quod eſt, declarare divam Virginem eſſe viſam Polluci, hoc eſt, poetæ, ejuſque laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis ſignificare. *Galbula*] de quo in Polluce ſatis dictum eſt, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tuliſſet. Polluce ſuper*] i. de Pollúce. *Eſt enim Anaſtrophe. Super* autem accipitur cum Ablativo pro de, ut Æne. 1. *Multa ſuper Priamo rogitans ſuper Hectore multa. Nunc ſubiit mentem*] id eſt, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i. Dea arborum, & præcipue quercuum, ut diximus; *neque Libethris*] id eſt, una Muſarum, quæ Libethrum incolunt; *nec Oreas*] id eſt, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Tonantis*] id eſt, veri Jovis, cujus eſt tonare; hoc eſt, Jeſu Chriſti Filii Dei. *Mater*] ſcil. Maria. *Inventæ anhelanti*] id eſt, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id eſt, magna dea maris, uxor Oceani; ſacitq; Tethyos in Genitivo, & utramq; producere poteſt, ut in Georgicis; *Teq; ſibi generum Tethys emat omnibus undis. Ceres*] dea frugũ dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos ſuo invento alit *Et ipſe Æolus*] rex ventorũ dictus, quod illorum uſum mari fecit, abſciſsâ ſylvâ quę impedimento erat. *In antris æquoreis*] id eſt, vicinis æquori: Æn. 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus auſtris*, &c. *Frænat*] ibidem; *Illa ſe jactet in aula Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet. Deus extulit hanc*] ſcilicet divam Virginem, ſuper flammas aſtrorum. Unde canitur, *O glorioſa domina, excelſa ſuper ſydera, quia aſſumpta es Maria ad æthereum thalamum. Atque volantes*] i. pernices; *equos ſolis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Caſſiopeam*] quæ eſt in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æſtivum circulum pervenit, quem capite & dextra manu tangit, quam

Setoſi. *Indigenæ.* *Galbula* *Dryas.* *Libethris.* *Oreas.* *Tethys.* *Ceres.* *Æolus.* *Caſſiopea.*

quam prope mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*: Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quod Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bisseno sydere*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole; & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.
Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cum narrâsset, in ædem
Duxit; &, ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictus erat paries insignis, & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cœlo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cum volet; ista novos duris emittere campis,
Cum volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit; nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjiciétq; gregi semper fœtura gemellos.
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hic Iani vidimus hircum.
Et memini inscriptam versu hoc legisse tabellam,
VOTVM pro salvo Ianus breve reddidit hirco.

Candide, mira canis.] Nè contra decorum majora, quàm quæ pastoribus conveniant, ceciniſſe putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didiciſſe. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Iste sacer paries*] scil. qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari.*] subaudi *est*, *fortius omni medicamine.* *Fluvius imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni* (id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*) id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hic metuens coeli menses & sidera serva, Frigida Saturni sese quo stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in scorpium venit, grandinem generat Saturni sydus: sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] id est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro. *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Adjicier.*] sci. ad gregem *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infelix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, ovium que magistros. Cætera numina*] *ut Palem, Apollinem, Faunos, Sylvanos, Ægipanas, Satyros, Cererem, Bacchum*, &c. *Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Iani*] id est, quem Ianus putârat amissum, cum à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus. Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *hircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta.

Fœtura.

Pan.

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dumque ea perlegerem, Pollux hæc carmina ſupplex,
Ante aram genibus poſitis in marmore, dixit:
O dea, quæ ſervas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè ſtrix nocturna per umbras
Hauriat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus peſtem: gelidis ſata læta pruinis,
Quando bruma venit, conſpergere, diva memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta ſequenti.
A Boreæ flatu pingues deſende mariſcas,
A gruis ore fabas, & ab anſere ſarra paluſtri,
A ſerpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A bruco erucas, à bruma grandine vites.
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas
A campe & pigris, pigris (Heu! cætera neſcit
Mens oblita ſequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius; in numerum rediens, oblivia forſan
Mente abigam; retro gradior, numerumque recurro)
A murum inſidiis petaſonem, à milite pernas,
A campe, & pigris virides limacibus hortos,
Alphe viden' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
(A tonitru reboante cados, à frigore fœtus,
A gravibus vitulos æſtris, à gutture porcos
Anginoſo: operas pubes nè ruſtica perdat,
Adſis, ô Dea: nec lædant examina ſuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera ſentes
Succida, nec lappas apprendat lana ſequentes.
Diva gubernatrix hominum, cuſtodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, noſtris, precor, annue votis,
Talibus orabat Pollux. Ego poſtibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam ſingula mente.

Dumque ea perlegerem.] Oſtendit Pollucem in religione memorem paſtorum, atque orare pro rerum ruſticarum conſervatione: Unde carmẽ ejus deprecatorium recenſet.

ſet. *Perlegerem*] ſcil. oculis, non ore. Nam (ut dixi) pictura ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Ne Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit. *Fluviorum rex Eridanus, campôſque per omnes, cum ſtabulis armenta trahit.* *Ne ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu violare, quæ infantes au- *Lamia.* ferunt edendos: quod fictum eſt ad terrorem puerorum, ne noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica;

Nê, quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi.
Neù pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perortus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtrin- *Striges.* gendis infantium corporibus, ut quidam falſo exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habẽt: fabuloſumq; eſt, quod eæ tradunt ubera infantiũ labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo quod ſtrix uocturna queruntur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud vetuſtiſſimos fuiſſe, accipíque pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Hauriat igitur*] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo: *nec larvæ*] id eſt *Larvas.* cacodæmones, ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur; & dum innocui ſunt, lares dici. *Talpas*] appoſitorié: malignam peſtem *aggeribus*] id eſt, cumulis terræ *Ne tineæ*] ſcil. navales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ blattæ. *Mariſcas*] id eſt, ficus. *An-* *Mariſca.* *ſere paluſtri*] id eſt, indomito, in paludibus verſari ſolito: *à ſerpente boves*) id eſt, quia in alvum inmitti ſolent: *Cohortem)* id eſt, gregem: *brucho*] i. vermiculo, caules & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *àbru-* *Bruma.* *ma*) id eſt, brumali frigore: *à rubigine*) infeſtâ pluviâ quæ rubiginem inducit: catulos. i. catellos: *victas*) id eſt *Petaſo.* domos in agro: *petaſonem*) id eſt, anteriora crura ſuûm: *à milite*] id eſt ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo *Campo.* hortenſes maximè herbas & arborum frondes erodere ſolito: Unde Columella, *Nec ſolùm teneras audent ero-*

dere frondes, Implicitus conchæ limax, hirsutaque campe.
Fingit autem rusticum oblitum carminis, ut decorum
servet. *Quæ vis*] id est *virtus, numeri*] id est, rhythmi &
metri, quia *metra juvant animos*] id est, memoriam, Un-
de ille; *Numeros memini, si verba tenerem. A tonitru*
Cadus. *reboante cados*] id est, vasa vinaria, in quibus per vehe-
mens tonitru vina obverti solent, & in vappam mutari.
Foeta. *Fœtas*] id est, gravidas oves. *Oestris*] quos Latini asi-
Oestrum los vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen asilo Romanum*
est: æstrum Graii vertere vocantes: vitulos ardente sole
nimiùm excruciant, & in fugam quasi furentes vertunt.
Angina. *A gutture anginoso.*] Is enim suibus peculiaris est mor-
Opera. bus: *operas*] i. e. labores diurnos. *Fuci*] vespę sunt inutiles
apes, aut muscæ non mellificantes, sed mella furantes.
Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præ-*
Exa- *pibus arcent. Examina*] autem sunt apum seu apium fœ-
men. turæ; Juven. *Examenq; apium longâ confederat uvâ. Mi-*
Milium. *lium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quod
millesimum reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1.
& milio venit annua cura. Vellera succida] id est, cùm lana
Sentes. nondum lota. *Sentes*] id est, spinæ & vepres hirsuti: *Lap-*
Lappæ. *pas*] id est, nodulos hirsutos in lappa herba crescentes.
Memori mente] Ut verò simile faciat.

Alph. *Candide, Polluci pro sollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro relligione putasne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia crescunt: Crates
Cand. *Quid ni aliquid dandum est? Opus est persolvere*
Alph. *Rusticus es, crates etenim pro gratibus inquis.*
Cand. *Crates & grates parvo discrimine distant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, sine pascha reverti,
Quando sacerdotes commissa piacula solvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis est jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis anser.
Cand. *Dona docet tempus, Lepores brumalia dona;*
Quando nive hibernâ currendi erepta facultas.
Anser ab Autumni fine, nonasque Calendas
Pertinet: æstatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactantes hœdi sunt veris & agni,

Tunc

Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinẽ, ut ad eam invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est eleemosynis piè exhibitis: *peculia*) id est, possessiones. *Opus est persolvere peculia.* *Pietas.* *Peculia.*

Grates) ut risum excitet, facit rusticum *grates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid sed nè bis detur, sive*] id est permitte pascha reverti *Piacula*] i peccata expiatione digna: *solvunt*] i. absolvunt. *Iactura*) id est, amissio. *Etiam anser* est *pietas*) i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona; quia habent & obsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anser* ad autumnum, & Calendas Novembris pertinet. *Coryli*) id est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera æstatis. *Hœdi & agni lactentes*) id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*) id est, verni temporis. *De cordis)* id est, fœno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scil. sequentia *de Nymphæ solennibus erutæ fastis*] id est Fastorum libris.

Piacula. *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus, & Astræa jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit;
Octoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra redit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum

Cum donis turmatim adeunt; votisque salutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cum Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa Gynæcei sacris penetralibus, hausit
Corde deam toto, proprios oblita parentes.
Et cum semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languit ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & femina vestes,
Lætitiâque diem celebrent quo semine sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solemnia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeæ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter claramque coronam.* Sequitur autem in hâc re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadia & regione Nemeæ, educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Euristheiclavâ quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaq; postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usum Herculem fuisse. *Leonem* verò à Iunone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, descendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Leone* clava Molorchi interempto. Est autem longè petitū epithetum. *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Iustitia virginis, quæ *Astræa* dicta cœlum petiit; sed, ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scil. *pubes*] i. juvenes pubescentes & *senectus cana*] i. senes canescentes, *lætetur virgine* [sc. Mariâ, quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olympi.*] i. cœlestia *Ogdoas*] describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquā *Ogdoas. tertia Ogdoas*] i. octava, aut tertius octonarius numerus. Est en. ὀγδοὰς ἀπὸ ὀκτὼ numerus oct. quater replicato post

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scil. est.) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia palò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die noctisque pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat.*] sc. festo solenni. *Adoia*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] i. e. Epirotitas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes *Thusci adsunt cum mercibus*] id est, rebus venalibus *Umbri, &c.*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cum Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdē Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur; quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (i. *Gynæceum*) locus ubi mulieres versantur, *Gynæceum* ubi *Clausa hausit deam toto corde, oblita proprios parentes*) quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugiens Chironis, &c.*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia priùs concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii, *semiferi*) id est, Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illic ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Centauri*. *Languet*) quia parum habet caloris. *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*) i. *Capricorni*: *hyberni*] id est, hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas, & fœmina induat ornatas vestes*) id est, ornent se, & *celebrent lætitiâ*) scil. *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*) sc. Ioachim, ut potior est sententia, *annosus*) i. vetulus, *imbuit semina sacro*) id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*) scil. *Annæ gravidæ: Etenim illa dies facit primordia*]

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est, sponsæ altissimi Patris, *& voluit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cum volat imbriferâ lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite nurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova mirànti referat mandata puellæ:
Festa dies Tuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thure piam celebrate diem: redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Iste dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ,
Militiam cœli, sparsósque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmine plura referri
Non sinit extremum deponens vespera solem.

Cùm volat.] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis & Apparitionis* Christi, quo præsentatus est à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera*] Id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Iam proxima veri*] scil. existens. *O nurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacris altaribus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompâ*] id est, lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*] i. quæ vir-

go permanens puerum peperat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur, angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia, *Ecce, concipies in utero, & paries filium.* *Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidē Fluentinos volunt appellandos: unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festū Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ* quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thusci tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata, nissus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *Puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendū reversionis, quia statim, ut concepit, abiit cū festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usq; post nativitatē divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est, sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quæ testudinata videtur: *Et Canicula*] scilicet cœlestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] 1. pii officii thure: *quia mater*] id est, prægnans Virgo, quæ etiam ab Elizabetha mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei*, &c. quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scil. Maria, redit à *matre*] scil. Joannis: *in proprios lares*] i. suas ædes: *suspendite* ergò *circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elizabethæ: quia à quibusdam vocatur festum Elizabethæ.

Paranymphus.

Arnicolas.

Primitias

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt, *Ista dedit Pollux*, &c. *dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ mane *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus Curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptione.

FALCO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

C*Andide, quo casu patriis procul actus ab oris*
Hæc in rura venis? hic pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule me noster Corydon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnamque peculi
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem frondibus undam,
Pœnituit longæque viæ, patriæque relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Iure sodalitii; sunt hic mihi pauperis agri
Iugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Caricia succede casæ, dum præterit æstus,
Dum grex in gelida procumbens ruminat umbra;
Pone pedum, discumbe parum; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende; fluet melius poſt pocula ſermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æſtate recuſet?*
Fauſt. *Vina ſitim minuunt, animique doloribus obſtant;*
Vina ut amicitias; vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (ſi patria vina) racemos.*
Fauſt. *Funde iterum: Potare ſemel, guſtare. Secundus*
Colluit os potus. Caleſacta refrigerat ora
Tertius. Arma ſiti, bellumque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria ſexti eſt,
Septimus (Oenophori ſenis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inſcribitur hæc Ecloga *Falco*, quòd compoſita eſt in gratiam Falconis Simbaldi patricii Romani, Protonotarii, Apoſtoliciq; fiſci cuſtodis, de quo in epigrammatis mentio frequens: eſtq; de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autẽ *Candidus* perſuaſus à Corydone cum pecore Romam proficiſci, relictis patriis paſcuis cujus incœpti eum ferò pœnitet. Occaſione cujus multa dicuntur in deteſtationẽ avaritię Romanę curię. *Hæc in rura*] id eſt Romana: Præteribo enim quę nota ſunt. *Iure antiqui ſodalitii*] id eſt, ſodalitatis, & hoſpitalitatis. *Fortuna ſimillima vento eſt*] id eſt, maximè incerta, & inconſtans. *Caricea eaſa*] id eſt tectę carice, quæ eſt herba acuta: Maro; *Et carice pactus acutâ Pone*] id eſt, repone: aut depone, ut quieſcas. *Pedum*] id eſt, virgam paſtoralem quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt: invitat autem ad potandum, nec abnuit *Candidus*: ut ſiqua petulantius in curiam Romanam dicto fiunt, à potis dicta cenſeantur. *Animiq; doloribus obſtant*] Unde *Bacchus, Lyæus*, quòd curas ſolvat, & *Liber*, quod ab eis liberet, dictus eſt. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas, Comicus: *Qui compotrix ejus eſt.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id eſt, regio, parit bonos racemos, *ſi* hæc *vina* ſint *patria*] id eſt, in hac patria nata. Unde *Fauſtulus*, potui magis quam verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare ſemel* eſt *guſtare*] id eſt, pitiſſare duntaxat. *Secundus potus*] id eſt, hauſtus, *colluit*] id eſt, irrigat penitus os. *Tertius refri-*

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere fiti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scil. *haustus. Septimus triumphat*] scil. de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut prius docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis, mens ægra manet, curæque supersunt.
Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaca medicina dolori hæc.
Utitur ad curas isto medicamine Roma.
Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis & exilis cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos, cornúque petebat,
Nunc ove debilior, prævidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimium me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria, à dextra venit, teget ipsque sinistra
Culmine consedit, pressóque minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebat
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hic tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quod curæ valeant. Quia *victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curæq; supersunt.* Ad quod Faustulus, *Ut sedata sitis est, sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] i. cordis, quæ qui patiuntur, nimium sitiunt. Unde Juv. *Cardiaco*

Cardiacus dolor.

nunquam cyathum miſſurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς καρδίας. Quod Græcè dicitur *cor.* *Quieſcat obba*] **Obba.** id eſt, Lagena lato fundo. Unde à Perſio dicitur *ſeſsilis obba. Impone tabellam contra muſcas*] Tege, nè a muſcis inquietur. *Importuna fames* quæ importuna eſt de via feſſis. *Labor improbus*] id eſt aſſiduus, & ita improbandus. Maro: *Labor omnia vincit Improbus. Et aëris ardor Confecêre gregem macie*] id eſt emaceraverunt: ſed plus eſt *confici macie*, quàm *emacerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] i à diis portento, aut divinandi vim habente. Maro: *Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuſſet, De cœlo tactas memini prædicere quercus: Sæpe ſiniſtra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen, lib. 1. de divin. ſcribit *corvum* à dextra, à ſiniſtra *cornicem* facere ratum, Unde hîc potiùs videtur dicendum *à læva:* verùm addit, *ſegetiſque ſiniſtra Culmina conſedit*) ubi ſc. viſa eſt Et quia ſola, infauſti eſt augurii, ut Plin. docet. *Teges* **Teges.** dicitur tugurium. *Vociferans*] Eſt enim infelicis garrulitatis avis. *Auſpicio aperto*] i. manifeſto. *Prohibebat iter*] id eſt: profectionem. *In noſtris*] ſcil. Mantuanis. *Quàm referas paſtu*] i. è paſcendo; eſt enim *Nomen.* Simul *hic tabeſcimus ambo: Tu*] ſcil. infelix pecus, *tabeſcit*, ſcilicet tenui victu, id eſt, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] ſcil. *tabeſco* victus curis amaris.

O noſtræ regionis opes! O florida prata!
O campi virides! O paſcua læta, ferâxque
Et nunquam ſine fruge ſolum, currentia paſſim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, hinc agri pingues, ſub ſydere Cancri,
Cùm tritura ſonat paſſim cùm Iunius ardet,
Arva virent, texa lento de vimine ſepes
Poma ferunt, redolent ipſis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, molleſque ſuſurri,
Quos tecum memini gelidis carpſiſſe ſub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis reſonant arbuſta cicadis!
Aura ſtrepens foliis moto veniebat ab Euro

Et baccata ſuper tendebat brachia cornus,
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luctari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut ſtatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.

Fauſt. *Vivere tum felix poteras, diciq; beatus:*
Sed bona, quod nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut capreolis ſurſum nitentibus hærent.
Stipitibus, vites, ſtringuntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Par Lamiis, quas nocte ferant errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità mens deludere gaudens,
Quod dederat tollit: penſi nihil: omnia caſu.
Qui nimium metuunt ſapiuntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Caudidi*. Nam Fauſtulus ſe Latinum ſignificat, atque in ſua patria eſſe. Omnia autem uſque adeò facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectius dictu, quàm huic ſtylo congruat. *Area virent*] Virgilius; *Ut quantum longis carpent armenta diebus. Exiguus tantum gelidâ ros nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram ſtaliæ ubi in unis hortis, poma, vitem fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Idquoque Verum eſt, quia roſæ naſcuntur. *Mollésque ſuſurri*] ſcil. fontium & apum. Maro: *Sæpe levi ſomnum ſuadebat mire ſuſurro.* Eſt autem *ſuſurrus* raucum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem, *Hîc inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idem, *Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina*: Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alîâ ſub rupe canit frondator ad auras*: quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cum primis*] Idem: *Sole ſub ardenti reſonant*

Suſurrus.

resonant arbusta cicadis. Ab Euro] id est, oriente *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem. *Victum infelicem baccas, lapidosaque corna Dant rami. Et in eodem* 3 Æneid. *Baccatamque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem. *Recubans sub tegmine fagi. Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem. *Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum. Rutilantia*] *quia matura. Fraga legebam*] Idem. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicique beatus*: sed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quòd nondum fueras expertus *acerbam*. Id vero verius est. Unde dici solet, *Dulcia non meruit, cui non gustavit amara*. Et sic, *Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara*. Et ideo, quia despecta tibi fuit fortuna, *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ: quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras nocuit semper deferre paratis. Quando iterum veniet*] scilicet fortuna. *Veniet si forsitan unquam*] Bona *Parenthesis*: quâ incertitudinem fortunæ significat. *Sicut vites hærent stipitibus*] id est, palis, hoc est, ad palos *Capreolis*) id est, cordulis quibusdã ad hoc natis. *Nitentibus*] i. tendentibus sursum. *Sic prende manu*] illam, scilicet fortunam: *neu*] id est, neve *desere prensam*] i. semel comprehensam. *Fortuna it & redit & mutat effigiem, nec constat imagine*] i. nec servat semper eandem imaginem; *Par.* id est, similis, *Lamiis*] i. mulieribus, quæ se transfigurate dicuntur: *Pensi*] i. excogitati & deliberati nihil, scilicet, *habens Omnia casu*] scil. faciens: *repellit, & odit, Qui nimium metuunt*] Unde dictum à Marone *Audaces fortuna juvat*: aut ut alii legunt. *Audentes. Ve*] pro *vel, qui nimium sapiunt*] quia, ut Philosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunę: quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes priusquam eveniant, & ita pauca eis à casu & fortuna obveniunt:

Baccatus.

Capreolus.

Cand. *Delicias patrii quoties reminiscimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quo mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucier, felicia tempora volvo.
Majus adeſt florent vites, humileſque geniſtæ,
Iam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolent ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoi:
Hic verò nec dum incipiunt pubeſcere montes.
Quod ſi vere ſolum torpet: Quid frigora brumæ
Solſtitiumque ferat, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rabido cùm cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hic armenta quibus cutis uvida, cervix
Non ſignata jugis, gemino frons ardua cornu,
Luxuriansque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tantâ humectum pinguedine corpus.

Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm, mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummæque cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantum
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una eſt*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ;
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Unde fit hoc? Certè res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis.
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quò magis approprias, tanto magis omnia jordent.

Fauſt. *Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina, ſuperbis
Nutibus à longè plebem vocat: Inſcia frondis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtrique minacis acumen aduncum;
Dumque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illuc, aliis veſtigia ſilum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædaque ſunt omnes verubus torrenda ſalignis.

Delicias patrii] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Unde magis*

magis crucior] quia ſummum infelicitatis genus eſt, *Fuiſſe felicem. Maius*] ſcilicet menſis floridus. *Iam ſpicata*] id eſt, in ſpicas formata. *Malus punica*] id eſt, quæ aurea mala fert. *Sabuco* pro *Sambuco albente.*]ſcil. floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per paſcua Minci*] pro *Minci* per *Apocopopen*, aut *Synæreſin*. *Pubeſcere*]id eſt, frondeſcere. *Quod ſi vere*] id eſt, verno tempore: de quo dictum eſt, *Nunc omnis parturit arbos. Torpet*] conſtrictum frigore jacet: *quod frigora brumæ*] ſcil. *ferent*? *Quid ſolſtitium*? ſcil.æſtivale *feret*? Bruma inquam, *gelidis cùm terra pruinis Albicat*: Solſtitium autem, *rabido cùm cœlum incanduit æſtu. Cutis uvida*] id eſt, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curato cute viſes. Cervix non ſignata jugis*] id eſt, quæ nondum portaverit jugum. *Luxuriánſque toris pectus*]quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricòs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifeſtè *Fauſtulus*. Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obſunt*: *Agna eſt lupo præda, mites columbæ ſunt præda aquilis. Delphin*]quia *Balænas & Cete* alere dicitur,quia intrat eorum ora, & egreditur,cùm ſequentes piſciculi in alvum Balænæ demittantur, Unde quidam latronem appellant *venatur*] id eſt, inſidiis capit,quia nihil eſt pernicius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc eſt Roma viris*]id eſt,captatrix. Oſtentat enim ſe placidam & opulentam:& adventantes inediâ confici finit. *Quod noctua avibus*] quæ admirationi eſt eis, & ità circumvolantes capiuntur aut viſco, aut reti. *Lita*] id eſt illita, à lino: *Vimina*]id eſt,virgulæ aut perticæ parvæ. Sunt præda torrenda *veribus*] alii *verubus* legunt: ſed & Maro *veribus* dixit, *Pars in fruſtra ſecant, veribúſque cremantia figunt. Salignes autem*]id eſt, ex ſalicibus: quia talibus utuntur ruſtici.

Cand. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptius unquam:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere greſſus
Flectit, & exertis ſitiens ferit aëra linguis.

Fauſt. *Candide, quæ moneo memori ſub pectore ſerva.*
Quando inter ſylvas graderis, defendere galero

Lumina: namque rubi prætendunt ſpicula longè
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote ſinum, ne te ſubitò novus oppriwat hoſtis;
Et perone pedem tegito: ſpineta colubris
Pleua, hominum vitæ morſu inſidiantur amaro;
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, &, quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cæli)
Sæpe lupi effigiem moreſque aſſumere vidi,
Inque ſuum ſævire gregem, multâque madere
Cæde ſuò pecorè. Factum vicinia ridet,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: &, qui tutela fuerunt,
Hoſtiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Aſſentatorũ more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Pauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt: verùm oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exertis linguis*] ab *ex* & *fero*. Maro; *& linguis micat ore trifulcis.*

Galerus. *Deſecto galero*] i. largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] i. pugio ſpinarum. *Nec depone pedum*] i. baculum paſtoralem.

Pedum. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis.*] i. improviſus, & inexſpectatus ſerpens. *Et perone*], i. calceamento

Pero. ruſtico, crudo corio crura ambire ſolito *Spineta.*] i. loca

Spinetum. ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos. Sæpe lupi effigiem*] Maro in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri & ſe condere ſylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſed ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt, & urſi, & leones ac porci, quòd eorũ mores aſſumpſerunt; unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulã quoq; reſpicit: nam effigiẽ dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia viſum eſſe quibuſdam, quòd in aſinos eſſent verſi, & ità ſubirent

ſubirent onera à conjugibus impoſita, more aſinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conſpergit Romanos, quaſi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia mactant.* Nota allegoria in prælatos, qui ſubditos ſpoliant.

Fama eſt Ægyptum coluiſſe animalia quædam,
Et pro numinibus multas habuiſſe ferarum.
Iſta ſuperſtitio minor eſt quàm noſtra: ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præpoſuiſſe hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morboſa æſtas, & peſtifer annus
Ingruit: & paſsim languens pecus omne per arva,
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro ſub pondere taurus.
Nec modus eſt morbo, non eſt medicina veneno:
Sed vitina domus vicino à limite mortem
Haurit, & aſsiduè ſumunt contagia vires.
Iſta feras rarò peſtis rapit: utile ſemper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, noſtrâque ferâ jacturâ opuleſcunt.

Can. *Heu, heu! Quàm præceps miſerum me inſania traxit!*
Credere fallaci grævis eſt demenția famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanaqae tecta
Audieram: & ſtudio mens eſt accenſa videndi,
Ducendique bonis in tot præſtantibus ævum
Acceſsi cum parte gregis: tentoria demens,
Totum penè larem cum paſtoralibus armis
Trans juga ſumma tuli, mulctralia, cymbia, ahena,
Et cacabos, &, quo formatur caſeus, orbem
Fagineum: impenſam, atque operas amiſimus omnes.

Fama eſt, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras ſuas Romæ, i. omne genus vitioſorum eſſe in honore & pretio: quod Juv. Sa. 1. graphicè docet, aſſerens, non niſi flagitioſos exilio & carcere dignos ſublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignũ, Si vis eſſe aliquid. Fama eſt. Ægyptum*] Idem docet Ju-

ven.Sa.15. *Quis neſcit, Voluſi Bythinice, qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin*, &c. *Multas ferarum*] i. e. multas feras. *Iſta*] ſcil. Ægyptiorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. Quia *ferarum Hìc aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in Paradiſo, Gen. 1. *Dominantini piſcibus maris, & volatilibus cæli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram. Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoq; verum: *pecus omne*] Id quia paſtor dicit: ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illic quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus Conſidet*, &c. *Nec modus*] id eſt, finis eſt morbo: *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ib. *Quæſitæque nocent artes: ceſſ êre magiſtri Phillyrides Chiron; Amythaoniúſque Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum; & tamen non ità multiplicantur ut pecudes. *Opuleſcunt*] id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut *feræ* ſit Nomen. Nam, ſi *ferè* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ, quæ erat, omnes qui Romam accederent ditari, illuc cum pecore commigraſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctra*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Ahena*] id eſt, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vaſis, quidã *caldaria* vocant. *Et, quo formatur caſeus, orbem*] i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formaginem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] i. ex fago cõmemorat tornatum. *Impenſam*] ſc. pecuniam. *Atque operas amiſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? ſperata negantur
Papula: tot caſus, tot ubique pericula cogor:
In veteres remeare caſas; & cæpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterúmque per æſtus,

Et

Et montana pati longos per ſaxa labores.
Heu pecus infelix: ô lævo ſydere paſtor
Huc avecte! Fuit multò præſtantius iſtud
Ignorâſſe ſolum, patrióque in limine tutos
Conſumpſiſſe dies, gelidis ſenuiſſe ſub antris,
Atque Padi circùm ripas, Atheſíve per agros,
Aut ubi per virides campos, et paſcua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua curſu,
Conſediſſe, gregem paviſſe ſalubribus herbis.
Fauſt. *Tetua credulitas, et me mea fallit in horas.*
Vidi ego ſupremæ qui proſperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, cecidiſſe, nec unquam
Emerſiſſe malis. Facit experientia cautos.
Hi prius explorant, et non laudata ſequuntur
Omnia; laude carent quæ ſunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina ſervant.
Cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia, quas nobis memorabat ſæpius Umber,
Nomine ſunt ſolo: delevit cætera tempus.
Si minor eſt patriæ (forſan modo) gloria noſtræ.
Res tamen eſt melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua receſſit.
Illi, priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit hauſtis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; et arcus,
Et caſtella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hic jejuna fames, et languida regnat egeſtas.
Quid faciam?] Deſperantis vox. *Et cœpta fateri Conſiliis egreſſa malis*] quod ſummè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Mene incœptis deſiſtere victam? O lævo*] *Lævus*: id eſt, ſiniſtro & inimico *ſydere, paſtor huc avecte*] potiùs quam *advecte* dicit, quia à bonis paſcuis ad ſterilia migrâſſe dolet. *Iſtud*] ſcilicet ſterile & ſceleratum. *Patrioque in limine tutos Conſumpſiſſe dies*] repete; Fuit multo tutius. *Atheſíve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, *Atheſis.*

Mincius. & Veronam dividit. *Mincius*] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus.

Abdua. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atq; incrementum. *Consedisse* à consido, i. locũ habitationis cepisse: ut Æn. 1. *Valtis & his mecum pariter considere regnis? gregem posuisse*] repete, ut dixi. Fuit multo salubrius. *Te tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vortant. Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum. Quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] i. exquirunt & examinãt priùs. *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non ego*] i. fateor, *fuerunt*] sc. multà *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria, Troja, Salvia*] hæ urbes quas *Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit *memorabat nobis* hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera quia omnia senescunt, & labascũt

Luna. in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium, de qua Lucan. *Hoc propter placuit Thuscos de more vetusto, Acciri vates, quorum qui maximus ævo; Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc sed regio adhuc *Lunensis* nominatur

Adria]

Adria]quoq; urbs *Italiæ* fuit, quæ mari, cui vicina eſt, *Adria*. nomen dedit: quod *Adrianum* ſeu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere maſculino, mare ipſum qd ſuperum vocant, quia orientẽ verſus in qua ora Venetiæ ſunt. *Troja*] notior eſt, quàm ut de ea quicquam dicendum ſit. *Deleta eſt Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus*] in Hiſpania. *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneſo, &c. *Si minor eſt patriæ (forſan modo) gloria noſtra*] Ergò & Fauſtulus ſe Mantuanum indicat: qui ait, *Res tamen eſt melior. Illa priſca, &c.*] Per *fontes* beneficos, in Poëtas intelligit; ut *Mecænatem*, *Auguſtum*, *Meſſalam*, *Pollionem*, & ſimiles. *Aquæductus veteres*] manifeſta eſt *Allegoria*. *Hîc jejuna fames & languida regnat egeſtas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus.. Egeſtas. n. languorẽ parit, ſicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrẽ conjuraverunt.

Hîc tamen (ut fama eſt, & nos quoque vidimus ipſi)
Paſtor adeſt, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditiſſimus agri,
Carmine qui priſcos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit ſylvas & ſaxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat quantum, Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta ſalix juncum, tribulos roſa, populus algam,
Credimus hunc illi ſimilem, cui Tityrus olim
Bis ſenos fumare dies altaria fecit.
Hic ovium cuſtos, ipſo vigilantior Argo,
Daphnide nec ſolùm, ſed eo, qui dicitur olim
Admeti paviſſe greges per Theſſala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magiſtri
Dignus, & antiqua dignus ſuccedere patri,
Qui fuit Aſſyrii pecoris poſt retia paſtor.
Iſte poteſt ſervare gregem, depellere morbos,
Humectare ſolum, dare paſcua, ſolvere fontes
Conciliare Iovem, fures arcere, lupoſque.
Si favet iſte, mane: quod ſi negat iſte favorem,
Candide, coge pecus, melioraque paſcua quære.

Hìc tamen, ut fama] Huc tendit principale inſtitutum, ut videlicet Falconem Sinibaldũ à largitate laudat, aut ad eam invitet, cujus gratiâ videtur tota ecloga compoſita. *Ut fama eſt*] quæ ſæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravíque tenax, quàm nuntia veri.* Ideò addit, *Et nos quoq; vidimus ipſi. Paſtor adeſt*] aut quia etiam imperatores vocant paſtores, ut ſermo ſit paſtoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemoſynarius eſt, & ità multorũ paſtor.

Falco. *Quadam ducens ex alite nomen.*] Dicitur enim Falco, quod & avis notæ nomen. *Lanigeri pecoris dives*] Maro in Buc. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditiſſimus agri.*] Idem Æn. 1. *Huic conjux Sichæus erat, ditiſſimus agri Phœnicum. Carmine qui priſcos vates, atque Orphea vincat.*] More Maroniano principẽ ab exercitu ſeparat,

Orpheus. ut egregium ſignificet. Nam *Orpheus* unus priſcorum eſt vatum: ſicut Æneid. primo; *Relliquias Danaûm, atque immitis Achillĩ*: ubi Achilles non excluditur à Danais, ſed excellere atque egregius eſſe ſignificatur. *Orpheáque in medio poſuit, ſylváſque ſequentes. Et ſaxa*] quod Amphioni aſcribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylveſtres homines ſacer interpréſque deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus, Dictus ab hoc lenire tigres rabidóſque leones, Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ Ducere quò vellet*, &c.

Padus. *Tyberim Padus*] eſt enim Padus longè maximus fluviorum Italiæ, quinque oſtiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum Rex Eridanus*, &c.

Abdua. *Abdua*] fluvius latus, de quo jam dixi. *Macram*] fluviũ

Macra. exiguum, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullàſque vado qui Macra moratos Almos. Macri* autem campi ſunt in medio Bononiæ, & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta ſalix juncum*] ſcil. exuperat.

Alga. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam; quã projicit aqua, quæ ad populum ſæpe jacitur. Maro: *projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] ſcil. Auguſto Cæſari. *Cui Tityrus*] id eſt, Maro: *Bis ſenos*] ut in eclog. 1. *Hìc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis ſenos cui nofira dies altaria fumant. Ipſo vigilantior Argo*] cui tamen

Argus.

men centum erant oculi, quorum bini duntaxat somnum acceperunt. Verùm *Falo* quoq; pervigil est avis. Unde in epigrammatis alludit de eo ad summum Pontificem; *Ducere sopitis, pastor, potes otia curis: Falco tuis Argi more gubernat oves. Daphnide*) quem tamen Theocritus & Maro doctissimum, & divinandi peritum inducunt. *Nec solum*]scil. *Daphnide doctior*, sed eo scil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Thessala*] id est, per Amphrysum. *Omne pecus*] i. totam Ecclesiam catholicam: *magistri Solymi*] i. Hierosolymitani, videlicet Petri: *& dignus succedere patri*]scil. Petro Papæ. qui pater dicitur, qui scil. pater fuit. *Pastor pecoris Assyrii*] i. Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia*] i. relictis retibus factus est piscator hominum. *Conciliare Iovem*] aut Deum, aut summum Pontificem. *Si savet iste, mane*] Omnem ergò spem in *Falcone* collocandum censet: quod ut significet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De fratrum Observantium & Non-observantium controversia, post religionis ingressum, inscripta Bembus

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falsæ discrimina relligionis
Narrat, oveſque pias Carmeli separat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmis.

Maxima pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Iudice te: paucis, si non audire recusas,
Et nisi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites.

Inv-

Iurgiaque, & blandis convitia tollere verbis,
Te quoque Pierios fama eſt potáſſe liquores,
Et vidiſſe deas, quibus eſt cuſtodia ſacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipſe ubi fronde ſuâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non ſinit ire per agros
Bruma gregem, ſtatu Boreas dum ſævit acuto,
Dum riget omne ſolum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent ſub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima paſtores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut ſuperiorem, in religione compoſuit, agitur *Carmelitarũ fratrum Obſervantium*, quorum partes, *Batrachus* agit, & *Non-obſervantium ques Myrmix*, defendit, controverſia, fictis non abs re contendentium vocabulis. Nam βάτραχος, rana dicitur, cui ferè ſimilem habent *Carmelitæ De-obſervatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griſeam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra eſt, ut *Non-obſervantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmẽ*. Præterea, ut in fabulis eſt, ranæ elegerunt regem, ut *Obſervantes* ſub uno communiter vivunt patre. Formicæ autẽ in una quidem domo multos habent magiſtratus, ut *Non-obſervantes* diverſas habent culinas. Litẽ proponit *Candidus*, per quẽ ferè autorẽ intelligo. *Paſtores*.] i. *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id eſt, *Hieroſolymitanos. Tu pater es vatum*] Fortè *Generalem Ordinis* hoc nomine appellat, *qui pater eſt vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu ſcis componere*] i.e. finire: ut, *Ante diem clauſo componet veſper Olympo*. Et in Bucolicis: *Non noſtrum inter vos tantas componere lites*. Unde qui pacto litem terminant, ſe compoſuiſſe, aut compoſitionem feciſſe dicunt. *Pierios liquores*] id eſt, hauſtus muſicos, quibus poëta evaſerit. *Et vidiſſe deas*] id eſt, Muſas: quibus viſis, & ab eis ad *Hippocrenem* ductus Heſiodus, poëta evaſit. Unde Ovid. *Ecce*

deas

deas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Aſcræas cùm ſequeretur oves. Neutro autem modo dicit ſe Perſius evaſiſſe poëtam, in principio ſic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti ſomniaſſo Parnaſſo Memini, ut repente ſic poëta prodirem. Et Eurotæ oampos*] Eurotas fluvius eſt Laconię laurifer: Unde illic Phœbus fingitur docuiſſe lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia quæ Phœbo quondam meditante beatus. Audiit Eurotas, juſſitq; ediſcere lauros, ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnaſſus eſt mons, totus Muſis conſecratus. Ovid. *Sæparat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.* & paulò poſt: *Mons ubi verticibus petit arduus aſtra duobus, Nomine Parnaſſus, ſuperatque cacumine nubes. Fronde ſuâ*] id eſt lauro, Maro in Buc. *Phœbo ſua ſemper apud me Munera ſunt lauri. Dona dedit*] ſcil. ſuam citharam, quam à ſe inventam Orpheo dedit. *Nervos*] i. chordas, & *eburnea plectra*] i. lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Nè ſorte pudori ſit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite quandoquidem in molli conſedimus herba. Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex induſtria mutat, quaſi per legem *Amœbæi* carminis contrarium dicens: *Tepidos admovit*] Perſius: *Admovit jam bruma foco te, Boſſe Sabino*] *Boreas*] ventus ſeptentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat, flatûs eſt acuti. Unde Maro, *Et Boreæ penetrabile frigus adurit. Dum riget*] ſcil. gelu. *Stiria* gutta in longum congelata. *Torpent*] ſtagnantium more. *Otia damnantur, quæ nullo negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publicum Scipionem dicere ſolitum ſcripſit Cato, nunquam ſe minùs otioſum eſſe, quàm cùm otioſus; nec minus ſolum, quàm cùm ſolus eſſet. Magnifica verò vox, & magno viro ac ſapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum.* Ubi ſcias velim *otioſum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni; unde poëtica ſtudia *otia* vocantur. Non ergò *otioſus* nihil agit, ſicut ceſſator.

Myrm-

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege sollíciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suóque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemq. *De veteri ritu, qua consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moréque parentum
Batrache dic; dic, Cur nostrum venistis in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa:
Vidimus herbosos felici uligine campos.
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Iordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda coit rursum; rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi.
Unda coit rursum: tandem Ierichunte relictâ
Intrat in infames Asphaltii gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmyx* litem, detestans eò quòd qui *De-observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu fine controversia & molestia permanere: Contrà, *De observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege sollíciti*] Allegoricòs, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber. Continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Arguté: quasi in oditum jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus*; *Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

bella domeſtica gignunt] Quaſi dicat, Non nos ſumus in culpa, qui velimus in pace ſine injuria vivere; ſed qui ordini, & profeſſioni noſtræ injuriam inferunt pernovos ritus: interloquitur autem *Bembus*, ſignificans ſe peritum locorum, & obſervationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moréſque parentum*] id eſt, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic, Cur noſtrum veniſtis in orbem?*] id eſt, in Europam. *Ex Phoenice ſolo*] i. ex Galilæa, quam *Phoenices* ſecundum Strabonem habitant, & quæ eſt in *Phoenicia*. *Nos paſcua vidimus illa*] Ut paſtoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Eucolicum carnem, dicit *paſcua*, non *clauſtra*. *Felice uligine*] Uligo, inquit Servius, eſt naturalis terræ humor ab ea nunquam diſcedens: unde uliginoſus ager ſemper humidus eſt; humidus, aliquando ſiccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id eſt, defluit. *Ubi maximus olim paſtor*] Non tam de *Heliſæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quàm de divo *Ioan. Baptiſta* loqui videtur, qui ſcabiem avitam, id eſt originalem maculam reſecavit baptizando. *Amnis hic*] id eſt, *Iordanis*. *A Libano veniens*] per duos fontes; qui dicuntur *Ior* & *Dan*, unde *Iordanis* nomen. *Rurſum mare fundit apertum*] ſcilicet Tiberiadis, de quo Ioan. 6. *Abiit Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberialis. De nomine dicta Tiberi*] pro *Tiberii*, ſcil. *Tiberias*. *Tandem Ierichunte relictâ*] Declinatur, hæc *Ierichus*, hujus *Ierichuntis*; ſicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat infames Aſphalti gurgitis undas*. Aſphaltus eſt, quod mare mortuum vocant, in quod urbes illæ quinq; infames abſorptæ ſunt igne & ſulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] i. ex his quæ dixi, *ſatis probatum eſt, nos vidiſſe omnem oram*] i. regionem illam. *Dicite* ergò *& demergite*] i. obruit: *& ſopite*] hoc eſt, finite tandem: *hinc*] i. de hac re veſtras lites. *Et mihi ſe præfert magno temerarius auſu*] Volunt enim. *De-obſervatione*, ut ſunt, præſtantiones haberi. *Proceſſi à judice juſſus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic*, &c.

Uligo.

Aſphaltus.

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq; Batrache: Non eſt*
Orandum armatis manibus, ſed mentibus æquis.
Batrache, dic: Myrmix animi compeſce furorem
Interea, ut venias magis ad reſponſa paratus.
Qui furit, inſanit: qui verò inſanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat:
Quicquid ait, vanum eſt, quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus noſtrum generiſque exordia dicam.*
Venimus Aſſyriis, ut Candidus inquit, ab oris:
Eſt pater Helias nobis, quâ ſuſtulit armis
Paſtorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui aſcendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Paſtores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, ſunt rivi noſtris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, paſcendi oſtendimus artem,
Quò magis hi peccant, qui, cùm ſint ordine primi,
Primatum amittunt, ſtudia incouſulta ſequendo.
Nos radix, alii rami: ſed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam paſtoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula faſ eſt
Diſcere, & occultos imbres, ventóſque latentes:
Quíve ſalutaris foret, & qui peſtifer annus,
Signa dedit; nihil obmiſit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ.
Tramite mutato (patet id) modo currit in auſtrum:
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi curſus fecere novos: liquêre priores;
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis eſt; nè ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: pro quibus paſtores pedum habent. *Et tu quoq; Batrache*] Bonâ phantaſiâ priorem compellat eum, qui *De obſervatione* non eſt, quaſi ardentior ſit ad arma. *Non eſt orandum*] i.e. cauſæ non ſunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus: id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*]

Quia,

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache dic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes irâ rarò se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ita furor brevis est: animum rege, qui nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet, compellat eum proprio nomine, polliceturque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris.* Dixerat enim, *Qui Solymos colles, Galilæaque rura colebant.* Iudæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. &c. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis.* Quod si legendum est *armis*, intelligam *de armis zeli*, aut de *ignibus cæli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit. *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4 *Reg.* 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem 3 Reg. 18. *Invocavit ignem qui devoravit holocaustum. Qui ascendit in æthera curru*] ut habetur 4 Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis per quam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit; quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] Id, ut dixi, divus Hieronymus quoq; sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent, & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] i. normam simul vivendi. *Quò magis hi*] qui nova instituta appetunt; & vetera, quæ digniora, & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos medicantium approbatos, cùm primi sint qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i. inconsultorũ, quibus novitas placet. *Sed nos quoq; rami, A veteri radice*] i. pullulavimus à patribus nostris: sed aliiquasi per imitationẽ collateraliter, nos per propagationem

gationem ex vera radice : *caduci ætate*] id eſt, antiquitate; à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-obſervantes*. *Tradidit Helias certam paſtoribus artem*] id eſt, formam rectè vivendi exemplo vitæ ſuæ reliquit. *Quà curare greges*] ut rem paſtoritiam (ut dixi) agere cenſeatur, omnia ad paſtores refert, oſtendens officia paſtoris ovium, cùm *Allegoricòs* intelligat animorum. Paſtorum enim eſt, curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus ſaltem abſtinent à carnibus : *& occultos imbres*] id eſt, infectiones : *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognoſtica : *nihil obmiſit*] more ſuo *Poſitione* in *obmiſit* primam producit, cùm Horatius, & ferè alii *omiſit*, primâ brevi, ſcribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricòs*, vita religioſa. *Tam limpidus*] id eſt, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modò currit in Auſtrum*] id eſt, in meridiem, qui amantibus, in Italia præſertim, eſt peſtifer : quia corrumpit etiam obſonia. Juven. *Tamen hìc properat velut urgeat Auſter*. Horatius ; *Præſentes Auſtri coquite horum obſonia, & c. Allegoricòs*, vult bona inſtituta eſſe inverſa atq; deprivata. *Sed priùs ibat ad ortum*] ſcil. ſolis, id eſt, ad Orientem : quia Eurus & Boreas ſalubres ſunt venti. *Allegoricòs* intelligit, ad cœlum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem ſcilicet fons fluere ſolebat : id eſt, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim eſt, *ſuperſtitem* eſſe aut *ſuperſtare*, dum reliqui occiderint. *Hi*] ſcilicet novi, qui *Non-obſervant*.

Myrm. *Quid tibi, ſive novo currat, ſeu tramite priſco,*
Dummodo fœcundis humectes paſcua lymphis ?
Et quid de cœli quereris regione ! Per Auſtrum
Solis iter : melior vitis, quæ reſpicit Auſtrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ reſpicit : ergò*
In Boream meliùs poterat decurrere rivus,
Paſtores ? Et curâ pecoris, maleſane, relictâ,
Sermonem de vite facis; quaſi legibus iiſdem
Grex & vitis eant : nec quod diſcrimen in undis,
Graminèque,

Graminéque, & ventis nôſti, & quàm noxius Auſter
Sit pecori. Diſce à Roma: ſi innoxius Auſter,
Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?
Cur Clitumnus habet niveas? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proxima Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde niſi à cœlis, à gramine & unda.

Bemb. *Candide ut rumq; pedum procul hinc (rogo) protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum (auſer,
Clàm cape, & auferto: ſubter ſarmenta reconde.

Quid tibi] Ruſticè reſpondet *Myrmix*, ut doceat, *Non-obſervantes* ferè indoctos eſſe, & non literis, ſed perditis ſtudiis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad te; ſicut in Evangelio: *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quàm *Batrachus* deſiderat. *Per Auſtrum ſolis iter*] quia ſemper eſt in *Zodiaco: melior vitis*] ſcilicet eſt, quæ reſpicit Auſtrum; quia reſpicit ſolem incumbentem. Unde dictum eſt, *Denique; apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Libycis de collibus*] id eſt, *Libyam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non eſſe reſponſum ad rem, quia licet ad *Auſtrum* verſa vitis ſit melior, non tamen continuo melior eſt pecori *Auſter* quàm *Eurus*: ſicut licèt *taxus*, quæ frigora, ſecundum Maronem, amat (dicit autem 2 Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Boream*: non ſtatim tamen ad *Boream* eſt melius pecus. *Sermonem de vite facis*] Argutè taxat eos ebrioſitatis & vitioſitatis: quia *ex abundantia cordis os loquitur. Quaſi legibus iiſdem*] ſcilicet *paſcuis* iiſdem. *Grex & vitis eant*] Quod eſſe negat; quia ſæpe ubi major vini copia, minor eſt pecorum: innuens per hoc, vini copiam officere caſtitati Religioſorum. *Nam venter mero æſtuans facile deſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronymus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit, & quam noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori. *Diſce à Roma. Si innoxius Auſter*, &c.] id quidem manifeſtum, quia eo flante varii ge-

nerantur morbi. *Cur Mutinenſis agri pecudes ſunt vellere fuſco?*] id eſt, ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] ſcilicet pecudes; ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* ſecundo. *Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro, Romanos ad templa deûm duxere tryumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania, quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua molli lanitie excellit?*] Eſt tamen in Euganeis mollior, ſed vicini ſunt. *Veronáque proxima Manto*] id eſt, Mantuæ urbi. Uſurpativè dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide, utrumq; pedum*] quia depoſuerunt pedum, id eſt, baculum paſtoralem, ſed non longè à ſe rejecerant: nè à verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecretè Candidum, ut utriuſq; pedum *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Sarmenta.

Batr. *Bembe mihi tecum ſermo eſt: à vixinus undum,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Non merſare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpineta pecus, nudata ſecabant
Terga rubi, ſcabie cutis aſpera, tabidus humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multum igitur refert pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ poteni, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priſcum cur lana colorem
Perdidit? hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum, quod erat meliovibus annis
Clarum? Immutarunt mutati vellera mores.
Bembe, ad te redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quò digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Iudi-

Iudicium reddit verum enarratio vera.
His animadverſis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem; rivûmque à vertice ſummo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvam
Venabare, tuæ quæ dona darentur amatæ.

Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, iſta manu lis eſt, non ore, agitanda:
Mos mihi non linguâ, maledicta reſellere dextrâ.

Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguoſior æquo es.*
Iurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res eſt, nec homuncio Myrmix:
Res male tuta, viros linguâ irritare proterva.

Batr. *Da veniam Myrmix, amitam proferre volenti*
Neſcio quæ mihi miſit in os malus error amatam.

Myrm. *Do veniam, cave nè rurſum me voce laceſſas.*

Bembe, mihi tecum ſermo eſt] Quaſi dicat, in hoc homine nihil video rationis. *Dum viximus unâ*] id eſt, priuſquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Obſervantibus* ſejuncti ſumus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!*] quaſi dicat, maxima & innumera. *Nec merſare gregem fluvio*] id eſt, debitam curam animis adhibere. *Nudabant ſpineta pecus*] id eſt, mundanæ cogitationes & converſationes: nam litera, ut dicunt, aperta eſt. *Tabidus humor*] vitium carnis. *Multum igitur refert*] id eſt, diſtat & ad rem facit, *quæ pabula*] De ſpiritualibus intelligit. *Priſcum cur lana colorem perdidit?*] Quia prius, ut ex aulæis comprobaverunt, *Obſervantes* uſi ſunt veſtibus piceis, ſeu griſeis, qualibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Converſos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra ſunt intrinſecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Franciſci* videmus) tam varius eſt, concluſerunt in nigrum immutare, quem *De-obſervatione Italica* reſpuunt, putantes natalem & ſine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro conſuit, dicens, *Nec varios diſcet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mendacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videre procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergo *clarum*] id est, subnigrum, qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *ll* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel dorcada*] *Dorcas*, Græcum est: Latinè *caprea* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu, provide*] Ironicôs id refert: *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amaré sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta revellere dextra*] id autem acerbius contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longe à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potius tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verum quia neutrum decent convitia accedit *Candidus* livoris expers: *linguosior*] id est, verbosior, *æquo*] i.e. quam æquum & honestum est. *Iurgia bilem*] id est, choleram quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robur pro modulo corporis maximum inest quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoq; majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestius quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix

Amita.

Matertera.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densaque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuoso serpere gressu,

Ob-

Obſtupui, & rapido rediens ad ovilia curſu,
Incipio paleas furcâ verſare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâque triſuleâ
Sibilat, inflantur fauces, nepa livida tendit
Brachia, ventroſus profert veſtigia bufo;
Vipera per ſtipulam ingrediens ſtrepit. O loca, dixi,
Non pecori tantum, verùm & paſtoribus ipſis
Noxia! mox grege diviſo, de ſedibus illis
Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi,
Perque iter antiquum fontis nõva flumina duxi
In campos, ubi prima ſuos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hic mihi fœcundæ pecudes hac paſcua læta,
Et ſine labe liquor, dulces ſine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes.
Signa caſæ ſuperant, puteus, carioſaque ligna
Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area ſepe.

Alveus excelſa] Docet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id eſt, rivus ſaliens de excelſa rupe. *foderat*] ſcil. præcipiti caſu, *lacunam*] id eſt receptaculum aquarum & ſordium. *Gurges*] id eſt, vortex aquarum. *Spineta*] id eſt, ſpinæ denſæ. *Sepierant*] id eſt, ſepimento quodam clauſerant. *Ego vidi mille ſpecies venenorum*] id eſt, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] id eſt, juxta *lymphas*] id eſt, aquas: id eſt, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obſtupui, &c. Furcâ tricorni*] id eſt tria cornua habenti. *Nepa livida*] id eſt, ſcorpius habens venenum lividum ſub cauda. Sed hic dicit *livida brachia*] id eſt, chelas liventes. *Ventroſus*] id eſt, habens magnum ventrem. *Bufo* id eſt, rana venonoſa. *Vipera*] id eſt, aſpidum peſſima, ſic dicta, quòd *vi pariat*, quia non poteſt edere fœtus ſuos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; ſed ipſi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus ſecant ventrẽ maternũ atq; ità vipera, neq; patrem neq; matrem vidit unquã incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur nè tã noxia peſtis multiplicetur. *Paſcua quæſitum triſtis meliora*

receſsi] *Quæſitum*, ſupinum, id eſt, ut quæram, aut quæſiturus meliora paſcua. Unde docet *Obſervantes* diſceſſiſſe propter pravos. *Non-Obſervantium* mores. *Perq; iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima ſnos*] id eſt, orientem verſus, ſicut prius dictum eſt, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] ſcil. ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes*] Manifeſta eſt ergò *Allegoria*. Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam: per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Signa caſæ*] ſcilicet paſtoralis *carioſáque ligna Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit, & *focus*] ſcil. communis, quo ignis fovetur: *& area*] i. locus ſpatioſus in medio clauſtri; circum quem porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe lacertâ*] *Allegoricôs* ſignificat clauſtrorum muros, diſrutos, & pervios à *Non-Obſervantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum ſolet eſſe novarum:*
Propterea certè nova paſcua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Relligio, & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui manſuefecerit agrum,
Iudice te, damnandus erit. Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco:
Segne prius lignum, noſtro ſit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cùm matribus agnæ
Interiêre: lupi & paſtæ meminêre volucres.

Batr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magis atque magis diſcedere, ſemper
Eſt animus: patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sola,

Sola, quòd in vastam nondum discessit eremum
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certè alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes censoris iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?

Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cùm aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix. Et vix novus autor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde verius dicitur *instauro*, quam *restauro*) *resurgit. Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpedictam causam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam inter eos, qui se *observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multos interiisse: ad quod *Batrachus; Hæ, fateor*] i. fateor, quòd hæ oves interîere, *quæ dira tuæ contagia pestis Accepere* i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec se purgari permiserunt. *Tantum virus*] i. venenum. *Quòd in vastam nondum discessit eremum*] i. quòd nondum penitus à communione vestra discessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longâ; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, i. cujuscunq; pecus. *Ista tueri*] i. prospicere quæ tu mihi objicis. *Solisne domus mea cognita vobis?*] i. videtis vósne soli infectionē (ut dicitis) domús meæ, quam nos ignoramus?

Batr. *Æthiopes unà quoniam nigredine sordent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus, & alterius siquis reprènderet ora,

Et ſua damnaret. Pecori, pecoriſque magiſtris
Fæx eadem, ſcabies eadem, cutis & color idem.

Bem. *Parcite jam ſatis eſt lis intellecta, diéſque*
Inclinata cadit, jam poſt juga ſumma ruit ſol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite ſuper veſtra quæ ſit ſententia noſtra.

Myr. *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis.*

Batr. *Non ego, ſed non æqua magis te cauſa laceſſit:*
Iudiciumq; timet ſibi mens male conſcia juſtum.

Can. *Quando inimicitias tempus deponere rurſum*
Veſtra novas lites vecordia ſuſcitat: ergo
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ nos debilitas capitis, quæ inſania vexat?
Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?
Ergo animis audite æquis, odiiſq; ſepultis,
Ultima doctiloqui quæ ſit ſententia Bembi.

Bemb. *Ferte per antiquos patrum veſtigia greſſus,*
Et veteres ſervate vias: revocate vagantes
Per valles & ſaxa greges, per luſtra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis

Æthiopes una] Graphicè docet quare illi non videant ſuam deformitatem ſuaq; vitia, quia omnes tales ſunt. *Ille color*] id eſt, niger. *Fæx eadem*] id eſt, infectio. Quia verò ad manifeſta uſq; convitia proceſſum eſt; nè ultrà progreſſio fiat, dicit Bembus. *Parcite*] id eſt, abſtinete à convitiis; quia lis eſt jam ſatis intellecta, diéſque inclinata cadit. *Audite O magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix cauſæ ſuæ, unde non attendit ad judicem, ſed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis*] id eſt, provocas ad iram. *Non ego*] ſcilicet, te laceſſo. *Sed magis*] id eſt potius, *laceſſit te cauſa*] ſcilicet, tua *non æqua*] id eſt, iniqua: *Iudiciumque timet ſibi mens malè conſcia juſtum*] Multæ & egregiæ ubiq; ſunt ſententiæ, quas memoriæ commendâſſe profuerit: inter loquitur *Candidus* qui director videtur utrorumque litigantium; quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo eſt, *quando tempus*] ſc. eſt, *deponere inimicitias*, tunc ſc. *veſtra vecordia*]

id

id eſt, perverſitas cordis, *ſuſcitat rurſum novas lites. Ergo*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut ſententiæ ab eo datæ majus ſit pondus. *Ergo*] Quia id decentius, & honeſtius eſt. quam odiis progredi. *Animis audite æquis, odiiſque ſepultis*] id eſt, ſopitis, & oppreſſis. *Ultima*] id eſt, ut dicunt, *definitiva ſententia*. Eſt autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*] id eſt, Incedite more majorum veſtrorum. *Revocate vagantes per valles*] id eſt, qui aberrant à Carmelo, qui mons eſt; id eſt, à vera Religione in Carmelo inſtitutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per ſaxa*] id eſt, dura & aſpera mundanarum curarum, *& per luſtra ferarum*] id eſt, lupanaria: quia meretrices *lupæ*, quæ feræ ſunt, dicuntur; & *luſtra* ob id etiam *lupanaria*. Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifeſtè vult errantes in perniciosis inſtitutis & moribus ad rectam reduci Religionem, quæ antiqua eſt. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *mapalia* Pœnorum linguâ ſunt *tuguria*, & quaſi paſtorales caſæ. Vult ergo, præſtare, in antiqua vivere paupertate, dummodo ſancta majorum ſuorum ſervent veſtigia.

F I N I S.

¶Index digestus juxta seriem Alphabeti cõtinens Vocabula difficiliora, quæ in BADIANIS Commentariis sparsim exponuntur.

A. Pag.

ABdua 144, 146
Acernus 23
Adulta seges 2
Æmobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchimia 92
Alcides 58
Alea 110
Alge 146
Alius 61
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 17
Angina 126
Anteire 28
Antennæ 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Araris 43
Argus 146
Arma 77
Arnicolæ 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57, 93
Athesis 143
Atrides 59
Aucuptam 96
Augustus 78
Avarus 56, 94
Aversor 41
Averto ibid.
Avertor 42
Auster 7

B.

BAccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ibid.
Bardus ibid.
Belides 58
Biblis ibid.
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ibid.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70, 125
Bryseis 59

C

CAdus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiacus dolor 134
Cardo 8. 34
Carmelus 119
Carthusia ibid.
Casa 31
Casses 51
Cassiopea 121
Catones 28
Catus 9
Caula 106
Causari 15
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15. 121
Chryseis 59
Cicones 58

Cimex 116
Circus 77
Citbara 72
Cloaca 118
Codrus 76
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deiaxira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

Busus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid
Erebus 111
Erinnys 45
Eurydice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Exemplo 113

F

Acul 55
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Foenisecæ 90
Foeta 126
Foetare 20
Foetura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Alatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56. 80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 129

H

Amadryades 39. 112
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 46
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid.

I

Ignis pro Amore 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid.
Incestare 65
Inconsultus 35
Indigena 121
Indignabundus 56
Indigus 70
Iners 4
Ingemere 3
Insomnia 46
Insomnis 44
Ira aëris 31
Iurgia 33

Lævus

L

Lævus 143
Lætamen 87
Lamiæ 125
Lampyris 15
Lappa 126
Larvæ 125
Laureta 119
Laverna ib.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 51
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Liuter 20
Liquor ĕris 18
Lucullus 73
Ludere 20
Lumina 44.52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid.
Luscus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Marisca 125
Mascalus 81
Meditari 52
Medusa 62
Melampodion 116
Melampus ib.
Melotæ 85
Miles. 22.32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Minus 85
Modus 55
Moses 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Nænia 40
Naiades 39.66
Napææ 39. 112
Narcissus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nomius 105
Noster 18
Nugæ 78
Nugari 50

O

Obba 20.135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenophorum ib.
Oestrum 126
Ogdoas 123
Olympicus 83
Olympus 66
Omina 18
Onocrotalus 119
Operæ 18.126
Orare quid differat ab Adorare 87
Ortus 42
Oreades 39. 112
Oreas 121
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Ossa 53

P

Padus 18.53
Pan 123
Pannosus 29
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnassis 45
Parnassus ibid.
Pasiphaë 58
Pastillus 117
Pastinum 90
Pastus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Peculia 127
Pedico 7
Pedum 140
Penulæ 68
Perna 9
Pero 140
Petaso 9.125
Philtrum 45

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ib.
Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polyhymnia 54
Polymnia ib.
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Posthabere 33
Præcordia 8.65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 75
Pythagoras 76

Q

QUám 24
Quando 3.83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 90
Securus 32
Semiramis 58
Senies 126
Septisoris 54
Seres 74
Sericus ib.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solisossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Suprà ibid.
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

TAbescere 49
Tantalus 13
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tityrus 18
Tonius 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V, U.

VEcors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinetum 16, 80
Virus 65
Vites 90
Vitta 111
Uligo 151
Ulva 116
Umber 52
Urna 40

FINIS.

BRITISH MUSEUM
25
29
JUN

refutatione autem primum illud Pauli ad
Fornicatio autem & omnis immũdicia, aut a
ritia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanc
aut turpitudo, aut ſtultiloquiũ, aut ſcurrilitas
ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum ac
Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fo
cator, aut immundus, aut auarus quod eſt idol
ſeruitus, non habet hæreditatem in regno C
& dei. Quanquã ad confirmationẽ pertinet
directo concludamus, fugite ſtuprũ. Omnis e
qui ſtuprum infert, regnum diaboli conſequ
vel hoc modo, Si regnum diaboli fugimus, n
eius conſtupratio vitanda eſt. Itaque euidens
refutatio, ſi cauſa ſublata, tollatur effectus,
modo, Si Chriſtus non reſurrexit, nec mort
ſurgunt. Quocirca Paulus in priore ad Corint
piſtola concludit ex Chriſti reſurrectione, v
rum reſurrectionem: Si autem Chriſtus præ
tur quòd reſurrexit à mortuis, quomodo qui
dicunt apud vos, non eſſe mortuorũ reſurr
nem. Ex cauſa enim duci hoc argumentum
teſtis eſt, qui paulò infrà ſcribit his verbis
hac vita tantum in Chriſto ſperemus, miſe
liores ſumus omnibus hominibus: Nunc a

...sed etiam gloriamur in tribulationibus,
...ntes quòd tribulatio patientiam operatur: pa-
...tia autem probationem, probatio verò spem,
... autem non confundit. Hic locus in exhorta-
...ibus valet plurimū. Itaque & Christus &
...lus ab eo ferè argumenta sumunt. Nec verò
...liciter solùm tractatur, sed interdum cōiun-
... est cum aliis: vt cùm dicimus contrariorū ef-
...us esse cōtrarios. Quod genus secutus est Pau-
...m ...ist. ad Rom. his verbis, Humanū dico, pro
... infirmitat...m carnis vestræ, Sicut enim exhi
...i, mēbra vestra seruire immūditiæ & iniqui
...d iniquitatē: ita exhibete mēbra vestra serui
...stitiæ in sanctificationē. Cū enim serui essetis
...ati, liberi fuistis iustitiæ, Quem ergo fructum
... habuistis in eis, in quibus nunc erubescitis?
...n fin...s illorum mors est, Nunc autem liberati
...ccato, serui autem facti deo, habetis fructum
...rum in sanctificationem: finem verò vitam
...a...m, Stipendia enim peccati mors, gratia au-
...ci vita æterna in Christo Iesu domino no-
...Christus item apud Ioan. Et ibunt qui bona
...nt in resurrectionē vitæ: qui verò mala ege-